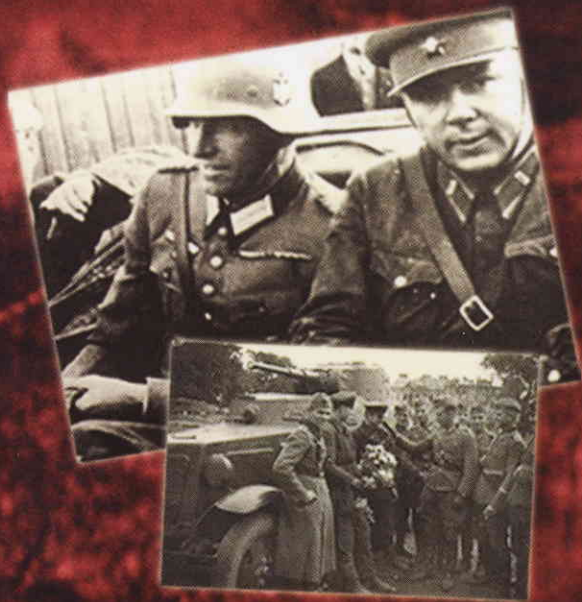

Володимир Косик

ПРАВДА ІСТОРІЇ

Роки окупації України

1939-1944

Володимир Косик

ПРАВДА ІСТОРІЇ
Роки окупації України
1939-1944

(Збірник статей)

СКАНУВАННЯ
ANDRIYDM

Українська видавнича спілка
Київ - 2008

Володимир Косик.

Правда історії. Роки окупації України 1939-1944 (Збірник статей) - Київ: Українська видавнича спілка, 2008. - с. 184

Збірник статей торкається найбільш спірних тверджень про факти й відумки з української історії в час 2-ої Світової війни: звинувачення українських націоналістів у міфічному колабораціонізмі, у причетності до знищення євреїв, українсько-польське протистояння на Волині. Автор критично аналізує німецькомовній "Словник народобвбивств" і розвінчує абсурдне твердження про т.зв. погромні "Дні Петлюри" у Львові 1941 року.

Збірник "Правда історії" особливо корисний як для самих істориків, так і для студентів, журналістів, учителів, політиків - усіх, хто прагне пізнати правду історії, очистити її захистити національну пам'ять про визвольні змагання українців.

Видання служить прикладом усіх учасників останньої Світової війни на території Української держави шляхом об'єктивного пошуку правди, яка - документально доведена - повинна бути єдиною.

Відповідальний за випуск: Андрій Гайдамаха

Макет та обкладинка: Василь Бойко

**Видання виходить за сприяння
фонду "Український народний дім Флінт-Мічиган"
та Видавничого відділу НГШ в Америці.**

Українська видавнича спілка
01034, Київ, вул. Ярославів Вал, 9

ISBN 978-966-410-011-0

© УВС, 2008

© В. Косик, 2008

© І. Патріляк, передмова, 2008

Зміст

Іван Патріляк.

Намагатися пізнати правду (Передмова)4

Володимир Косик

Основне про боротьбу ОУН і УПА.

До питання визнання національної
боротьби24

Німецькі документи про розстріли
у перших місяцях окупації України68

Український батальйон "Нахтігаль"90

Про "Нахтігаль" та українські
поліцейські батальйони 1941-45 рр.99

Польсько-українська трагедія
під час Другої світової війни (1942-44 рр.) ..117

Словник народобвбивств145

Довідка про автора181

НАМАГАТИСЯ ПІЗНАТИ ПРАВДУ

Передмова

Як це не прикро констатувати, але сотні років неволі, цілеспрямована облудна ворожа агітація (безпосередня або замаскована під наукові дослідження) суттєво деформувала історичну свідомість українців. Доки жили свідки тих чи інших подій, доти існували дві паралельні версії історії - реальна, базована на людських пережиттях, але водночас придушувана окупаційною владою, і "віртуальна" - вигадана завойовниками, яку всіляко толерували та насаджували ті, хто зовсім недавно знищував справжніх героїв.

Ерзац-історія запанувала в школах, університетах, академічних установах, у пресі та книжкових публікаціях. Відтак, для молодшого покоління людей, які не переживали подій визвольних змагань 1917-1921 рр., Другої світової війни чи Визвольного руху 1920-1950-хх рр. (або безпосередньо не спілкувалися зі свідками, що не боялися розповідати правду), історична брехня, накинена владою, поступово набувала обрисів "правди", ставала "канонічним" уявленням про минуле власної країни та народу. Виховані в координатах загальноросійської-советської

історії, молоді українці поступово втрачали відчуття власної ідентичності, історичної окремішності, іншості. Штучно створені криві дзеркала свідомості показували цілим поколінням українців їхніх героїв у образах бандитів, різунів, зрадників, а їхніх катів глорифікували, підносили до рівня "билинних богатирів", носіїв прогресу, культури, захисників і спасителів українського народу.

Окупанти українських земель також дбали про створення відповідного іміджу українцям у світі. Через сфальшовані дослідження, пропаганду, кінематограф у свідомості багатьох людей за межами України надійно зафіксувався чіткий стереотип, у рамках якого українці виглядали недалекогими, примітивними антисемітами, злочинцями, колаборантами, зрадниками тощо.

За таких умов величезне значення мають праці тих дослідників, які відтворюють справжню, а не вигадану історію, базуючи її на достовірних джерелах, а не на агітаційних летючках чи брошурках. Одним із таких учених є Володимир Косик. Своїми працями науковець спричинився до висвітлення десятків тем, які оминали, замовчували або фальсифікували інші автори. Колосальна обізнаність із архівними документами дозволила професору В.Косикові без остраху писати про такі питання, що традиційно вважаються складними, "слизькими" в українській історіографії. Володимир Косик мав

наукову та громадянську відвагу на повний голос і достатньо аргументовано відкинути цілу низку звинувачень, які дуже спритно пришивалися українцям упродовж десятиліть.

У пропонованому читачам збірнику статей В.Косика містяться його публікації, присвячені найбільш знаковим проблемам української історії періоду Другої світової війни: звинуваченням українських націоналістів у міфічному колабораціонізмі та причетності до знищення євреїв, українсько-польському протистоянню, репресіям проти мирного населення нацистської і комуністичної влади тощо.

Єдиною статтею, вміщеною у пропонованому збірнику, яка “випадає” за хронологічні рамки Другої світової війни, є рецензія на німецькомовний “Словник народобвиства”. Власне, вказана публікація є оглядом видання “Словник народобвиства” і полемікою із окремими судженнями її автора Г. Гайнзона. В.Косик наголошує на абсурдності твердження про те, що жертвами діяльності Симона Петлюри були 150 тисяч українських євреїв, як про це пише упорядник “Словника”. З цитати, наведеної В.Косиком, будь-якому обізнаному з вітчизняною історією читачеві стане абсолютно зрозумілим, наскільки несерйозними джерелами користувався Гайнзон, пишучи, що “Петлюра став найстрашнішим різником євреїв”. Навіть советські документи, які цитує В.Косик,

показують, що армія УНР могла бути причетною щонайбільше до 13,5% погромів, що відбулися в Україні, тоді коли білогвардійські армії Денікіна вчинили майже 15% погромів, а “не окреслені банди” - понад 53%. Ще 3% погромів припадає на польські війська. Більшовицькі джерела скромно замовчують, на кого припадали решта 16% погромів, які, очевидно, здійснили службовці різних частин Червоної армії. Як бачимо, “антисемітизм” Симона Петлюри - чергова брехлива провокація, яку аргументовано заперечує В.Косик, коментуючи “Словник народобвиства”.

Дослідник також звертає увагу на міф про т. зв. “Дні Петлюри” у Львові. Цікаво, що про цей абсурд пишуть до цього часу не тільки єврейські автори, але навіть і польські дослідники, які вважаються доволі зваженими і об’єктивними в оцінках минулого. Зокрема, відомий в Україні Г. Мотика у своїй монографії “Українська партизанка 1942-1960” (на с.98) про “Дні Петлюри” ствердив: “Наступна хвиля репресій настала у Львові з 25 до 27 липня 1941 р., коли було організовано т.зв. Дні Петлюри (25 липня 1926 р. єврейський атентатчик застрелив у Парижі Симона Петлюру). До міста було стягнуто українських бойовиків з навколишніх сіл. Після поминальної вечери, щедро запитої горілкою, коло 5-ої години подано сигнал до початку погрому. Бойовики вламувалися до єврейських помешкань, виганяли людей, били та

грабували. Багатьох євреїв було відправлено до в'язниці на вулицю Лонцького, де їх утримували без їжі та пиття, і продовжували бити. Внаслідок погрому, згідно з даними єврейських істориків, загинуло коло 1.500 людей. Не викликає сумнівів те, що акція від початку до кінця здійснювалася за німецькою режисурою. Очевидно, в ній також брали участь суспільні низи польського походження. В погромі, наневно, активну роль відіграла українська міліція”.

У цитованому вище уривку насамперед кидається в очі неточно вказана дата смерті С.Петлюри. Головний отаман військ УНР і голова директорії УНР був застрелений 25 травня, а не 25 липня 1926 року. Відповідно приурочити погроми роковинам його смерті могла тільки повоєнна антиукраїнська пропаганда. Дивно, що шановний автор, відомий як серйозний учений, так безкритично подав опис цих подій, навіть не зазначивши, що назва “Дні Петлюри” є просто черговою спробою кинути тінь на постать покійного керівника українського національно-визвольного руху. Примарним видається також саме відзначення у Львові днів пам’яті С. Петлюри, якого в Галичині поважали далеко не всі українці за відому угоду з Польщею від 1920 року. Для того, аби бодай трохи наблизитися до розуміння того, що відбувалося насправді, звернемося до монографії української дослідниці Ж.Ковби “Людяність у безодні пекла: поведінка

місцевого населення Східної Галичини в роки “остаточного розв’язання єврейського питання” та до матеріалів Надзвичайної державної комісії для розслідування знищення німецькими окупантами мирного населення на території Львова. З наявних у книжці Ж. Ковби та у звітах Надзвичайної комісії документів можна зрозуміти, що після розстрілів, здійснених групою Отто Раша, в першій декаді липня у Львові було забрано до гестапо по вулиці Пельчинській ще 2 тисячі євреїв, з яких 1400 осіб розстріляли у Білогорському лісі коло Львова.¹ Згодом єврейське населення міста було обкладене німцями гігантською контрибуцією, яку єврейська громада не могла сплатити. ² Щоб прискорити виплату грошей, нацисти арештували євреїв-заручників (яких розстріляли наприкінці липня), а також віддали наказ поліції виселяти євреїв з їхніх домівок у, як сказано в совєтських документах, “спеціально відведені їм будинки” .³

Акція зі створення гетто припадала на 25-27 липня 1941 року. Під час її проведення німці палили синагоги і громадські установи єврейської громади міста, а німецька поліція, залучивши українську міліцію, очевидно з допомогою всілякого люмпенізованого елемента, переселяла євреїв. При чому кримінальні злочинці, користуючись переселенням, грабували євреїв, знущалися над ними і, як знов-таки фіксують совєтські документи, вбили декілька сот осіб.⁴

Тобто вимальовуються дві різні версії: перша - українці вшановували пам’ять свого героя-

"антисеміта" і з "благословення" нацистів, напившись горілки, убили декілька тисяч євреїв (така цифра подається багатьма єврейськими істориками), а німці лише спостерігали за акцією п'яних "українських головорізів"; друга - нацисти (традиційно із демонстративним залученням місцевої міліції та підштовхуванням до злочинів маргінальних елементів) проводили акцію вигнання євреїв з їхніх квартир, під час яких було вбито декілька сот євреїв. Про С. Петлюру ніхто не згадував і спеціальних "днів помсти" для українців ніхто не організовував. Друга версія прозаїчніша, але, очевидно, більш реалістична. Якби були якісь спеціальні дні, виділені українцям для "помсти" за смерть Петлюри, то совєтська пропаганда це підхопила б і згадувала б на кожному кроці, однак цього не робилося аж до 1970-х рр., поки не розпочалася чергова хвиля боротьби з "українським буржуазним націоналізмом" і компартійним ідеологам потрібно було вигадати нові "детективні сюжети" про "злочини" українських націоналістів, бо старі вже були відомі й часто спростовані українськими істориками зарубіжжя. Якби українці вбили декілька тисяч осіб, то про це б теж не забували і нащо тоді було б у совєтських документах писати про "сотні вбитих" і не зазначати точно, хто був виконавцем убивств. Нарешті, якщо вірити Ж.Ковбі, то звіти польського і єврейського підпілля також не містять інформації про спеціальні "Дні Петлюри" та численні жертви серед єврейського населення у зазначений період.⁵

З викладеного вище стає зрозуміло, що справа погромів 25-27 липня 1941 року в пам'ять про С.Петлюру є надзвичайно примітивно вигаданою дурницею.

Також у своїй рецензії на "Словник народобивства" професор В.Косик викриває багато інших неточностей, фальсифікацій та антиукраїнських стереотипів, які, на жаль, досі сприймаються в Західному світі, а також і в Україні, як найчистіша правда.

Хотілося б звернути увагу читачів на статтю В.Косика "Німецькі документи про розстріли у перших місяцях окупації України". Публікація, спираючись на німецькі джерела, проливає світло на питання про те - хто, де і коли здійснював розстріли євреїв в Україні на початку німецько-совєтської війни. Матеріал надзвичайно цінний і важливий з огляду на постійні звинувачення проти українців совєтсько-російськими, єврейськими і польськими істориками та публіцистами. Ба більше, останніми роками в німецькій історіографії починають з'являтися праці, в яких стверджується ніби українці були мало що не головними ініціаторами та виконавцями знищення єврейського населення, а німці постають лише в іпостасі невинних сторонніх спостерігачів. Документи, знайдені та процитовані В.Косиком, однозначно свідчать про те, що головними ініціаторами геноциду єврейського народу було німецьке політичне керівництво, а виконавцями злочину - спеціальні команди,

складені із німців, громадян Райху. Навіть більше, самі нацисти у таємних документах зізнавалися, що “до активних кроків проти євреїв населення практично ніде не вдалося доставляти”, а тому вони спеціально публічно доставляли на місця своїх злочинів українську поліцію, яка своєю присутністю при стратах мала засвідчити участь українців у вбивствах. При цьому слід наголосити, що у випадках, якщо місцеве населення справді ініціювало антисврейські погроми й було причетне до масових убивств, німецька поліція про це повідомляла Берлін (як у випадку з литовцями, про що пише В.Косик), стосовно ж українців таких повідомлень німецької поліції досі не виявлено.

Важливою статтею, вміщеною у збірнику, є ґрунтовна публікація, присвячена звинуваченням проти українського батальйону “Нахтігаль”. Підкреслимо, що професор В.Косик є чи не найпершим українським автором, який здійснив наукове дослідження історії батальйонів “Дружин Українських Націоналістів” (ДУН), водночас він також аргументовано, спираючись на німецькі документи і матеріали Нюрнберзького процесу, зруйнував міфи про причетність “Нахтігалью” до убивства львівських інтелектуалів в липні 1941 р. Дослідження В. Косика, які науковець здійснював протягом десятиліть, знайшли своє блискуче підтвердження лише на початку 2008 року, коли було розсекречено таємні документи КГБ, що розкривають “кухню” підготовки фальсифікацій

щодо звинувачень “Нахтігалью” у злочинах і показують, як із метою компрометації західнонімецького міністра Т.Оберлендера, який на початку німецько-радянської війни був зв’язковим офіцером Абверу при “Нахтігалі”, Москва підготувала брехливі “свідчення” про злочини “Нахтігалью”.

Цей дослідницький епізод із “Нахтігалем” є надзвичайно знаковим і показовим, бо він зі стовідсотковою відвертістю демонструє - хто сумлінно досліджував історію, а хто вигадував її на угоду своїм політичним і пропагандистським трюкам.

Вияткової актуальності в контексті останніх “істерик”, що нагнітаються в польському суспільстві у зв’язку із т. зв. “65-річчям геноциду поляків на Волині”, набирає вміщена в збірнику публікація В.Косика “Польсько-українська трагедія під час Другої світової війни”. Дослідник наголошує на тому, що сучасна польська історіографія має дві засадничі хиби. Вона відкидає або применшує українські жертви і страждання в ході конфлікту й не бажає бачити очевидних речей - українці боролися проти польської окупації, польського шовінізму й імперіалізму, якими було обтяжене польське суспільство, в тому числі й польські мешканці Західної України, які безапеляційно бачили Волинь, Галичину, Полісся, Підляшшя, Холмщину та Лемківщину в майбутній польській державі, незважаючи на те, що українці становили на цих землях 55-80% населення, а поляки лише

15-35%. Цитуючи польські документи, В.Косик беззаперечно доводить, що антиукраїнські акції польського підпілля (масові убивства, а після війни - депортації всього українського населення до СРСР в обмін на советських поляків) готувалися ще задовго до початку нападів українців на польські села. Та й самі "мирні" села, що зазнавали українських атак, як документально доводить В.Косик, були далеко не завжди справді мирними, а скоріше можуть бути охарактеризовані як опорні бази польського імперіалізму та советського більшовизму на території Західної України.

Висловлюючи декілька своїх міркувань стосовно польсько-українського конфлікту часів Другої світової війни хотілося б зауважити, що коріння протистояння необхідно шукати не лише в ХХ столітті, воно сягає набагато глибше - часів початку захоплення польською державою земель колишніх руських князівств, заселених предками сучасних українців. Колонізація, релігійні утиски, соціальна несправедливість, полонізація міст і суспільної еліти на території України призводили до серії козацько-селянських повстань. Уже на середину ХVІІ століття, коли Хмельницький розгорнув свою війну, українці бажали не просто звільнитися від опіки польської держави, але позбавити поляків права мешкати на території, контрольованій козаками (що зафіксовано у Зборівському та Білоцерківському договорах Хмельницького), усунення поляків і пов'язаних з

ними форм соціальної та релігійної експлуатації корінного українського населення розцінювалося українцями як найбільший здобуток. Народна пісня часів Хмельницького звучала: "Ой немає ліпше, ой немає краще, як у нас на Україні! Бо немає ляха, бо немає пана та й немає унії!"

Таке ставлення до поляків було зумовлене об'єктивними історичними причинами. Польська експансія проходила паралельно з процесами різкого зростання великого магнатського землеволодіння, посиленням відробіткової форми феодалної ренти, ростом чисельності державного апарату (представниками якого теж, головним чином, були поляки), посиленням войовничості Католицької Церкви у період контрреформації тощо. Для Лівобережної України проблема стосунків з поляками стала неактуальною після 1654 року, однак для Правобережжя, Поділля та Волині проблема стосунків з польською меншиною, що домінувала в суспільній ієрархії, продовжувала залишатися актуальною навіть у ХІХ і на початку ХХ століття, коли обидва народи (польський та український) перебували у складі Російської імперії. Однак, якщо для території українських земель в складі імперії Романових проблема стосунків між українцями та поляками лежала в основному у соціально-економічній площині, то в Галичині ці стосунки впродовж ХІХ і на початку ХХ століття лежали не лише в соціально-економічній, але й у

політичній площині. Польські політичні діячі всіх напрямків не бажали бачити процесу формування модерної української нації, не бажали чути про створення майбутніх незалежних держав у етнічних кордонах, покликаючись на принципи “історичності”. Однак принципи “історичних кордонів”, з моменту формування в Європі модерних націй, стали анахронізмом. Намагання пояснити претензії Польщі на українські етнічні землі перевагою польського елемента в містах і великим внеском поляків у культурне життя регіону виглядають мало переконливими (німці теж зробили великий внесок у культурне життя сучасної західної та північної Польщі, утримуючи впродовж століть ці землі під своєю окупацією, але було б ненормальним стверджувати, що через це третину сучасної Польської Республіки потрібно передати Німеччині).

На жаль, у роки існування Другої Речі Посполитої польське суспільство, зацікавлене своїм успіхом (здобуттям незалежної держави), продовжило політику закріплення на українських етнічних землях, поглиблюючи в свідомості українців існуючі негативні стереотипи щодо поляків. Ба більше, навіть утрата у 1939 році незалежності не витверезила польського громадянства. Польське підпілля продовжувало бачити Західну Україну в складі повоєнної Польщі при тому, що поляки становили на цих землях меншість. Тому немає нічого дивного в тому, що українці вважали

шовіністами усіх поляків, хто не погоджувався на етнічний принцип встановлення кордонів. А ким їх потрібно було вважати? Польське суспільство було одержиме своїм великодержавним шовінізмом і не хотіло бачити реалій життя. Польська молодь, вихована в радикальних націоналістичних організаціях ще до початку Світової війни, була надзвичайно вороже налаштована до спроб українців будувати власну державу на землях, де українці нараховували 55, 60, 70 чи 80 відсотків населення. А власне молодь становила основу всіх підпільних організацій під час війни. Фанатична непоступливість польського підпілля в питанні кордону була визначальним фактором, першою причиною, що призвела до розгортання масштабного конфлікту. Польські політичні лідери черговий раз наступали на ті самі “граблі”, отримуючи в результаті однаковий неприємний ефект.⁶

У читача може виникнути питання, чому українські націоналісти не залишили в спокої польську меншину, навіщо було намагатися усунути поляків, чому не воювали тільки з польським підпіллям? Уся проблема в тому, що більшість західноукраїнських поляків підтримувала позицію свого підпілля і бажала жити в польській державі, не міняючи місця проживання. І така позиція була ще до початку атак українських загонів самооборони на польські колонії та села. Це було другою причиною жорстокої реакції з боку українців.

Третьою причиною антипольських акцій було домінування поляків у німецькій адміністрації на Волині, намагання максимально зашкодити українському національному рухові шляхом співпраці з німцями та радянськими партизанами, постійні погрози в бік українського населення з натяками про розправу після відновлення польської держави, терор з боку польського підпілля проти українського населення Холмщини. Створювалася така атмосфера, за якої в революційній ОУН перемогла найрадикальніша позиція щодо ставлення до польської меншини. Українці не хотіли чекати на те, щоб їх почали виганяти за Збруч і в липні 1943 року розпочали масовані атаки на осередки польської партизанки, охоронної поліції або прокомуністичних польських загонів. Усі ці бази польських бойовиків були розташовані в польських селах і колоніях, відтак, жертвами атак ставало також і цивільне польське населення, щоправда доросла частина якого, як ми вже підкреслювали, була майже одноставно за відродження польської державності в регіоні й фактично “переплелася” із польськими підпільними структурами.

Можна, звісно, відкинути висловлені вище міркування і наголошувати на тому, що акція УПА була спричинена маніакальною ненавистю українців до поляків, ідеологією українського націоналізму, бажанням убити якнайбільше поляків тощо. Однак, за такої постановки

питання залишається незрозумілим, чому загони УПА, які в 1943-1944 рр. активно діяли в Кам'янець-Подільській і Житомирській областях, не знищували там місцевого польського люду? Єдина логічна відповідь може бути такою - на цих землях польське підпілля не планувало створювати польської держави, а польська меншина була лояльною до українців. Якби УПА нищила поляків не через прагнення польської меншини втягнути українську більшість Західної України до майбутньої польської держави, а з якихось інших міркувань, то польські села горіли б і біля Славуті, і біля Шепетівки, і під Полонним, і на Житомирщині.

Сьогодні, коли між Україною та Польщею існують нормальні міждержавні стосунки, необхідно пам'ятати, що намагання побудувати державу за рахунок природного права на самовизначення сусіднього народу на власній етнографічній території завжди призводить до безоглядних і жорстоких конфліктів, до міжетнічного протистояння, в якому згодом ніхто вже не зважає на позицію тієї чи іншої людини, а дивиться лише на її етнічне походження чи віросповідання.

На жаль, за тодішніх умов, за тодішньої налаштованості польського суспільства та його провідних кіл будувати свою державу на землях, де поляки становили 15-35% населення, за умов коли український національний рух

перейшов у форму збройної боротьби, коли до краю загострилися соціальні суперечності, коли провокаційно діяли нацисти та більшовицькі партизани, коли в умовах Світової війни цінність життя повністю девальгувалася, - інший сценарій розвитку подій був неможливим.

Важливою проблемою в контексті українсько-польської боротьби залишається питання кількості втрат. Усі підрахунки, що подаються польською стороною, можуть прийматися лише як цифри до дискусії. Більш-менш точну кількість жертв можна встановити лише шляхом проведення спільних досліджень з виїздом на місцевість, з опитуванням свідків, з ексгумаціями, активним вивченням архівних даних, метричних книг і статистики тощо. Очевидно, коректно говорити лише про тих людей, чий прізвища та імена достеменно відомі, щодо всіх інших слід продовжувати серйозні дослідження. Всілякі “вгадування” у цій справі лише розбурхуватимуть пристрасі та віддалятимуть нас від істини. Нарешті, як слушно підкреслює проф.В.Косик, рахуючи польські жертви, паралельно потрібно рахувати й українські жертви конфлікту, які, очевидно, є співмірними.

Нарешті, наприкінці хотілося б звернути увагу читачів на оглядову статтю В.Косика “Основне про боротьбу ОУН і УПА (До питання визнання національної боротьби)”. Читаючи надзвичайно лаконічний і водночас місткий та аргументований

виклад матеріалу, здійснений В.Косиком, я вкотре впіймав себе на думці про те, що проблема визнання національно-визвольної боротьби українського народу, - це не проблема учасників цієї боротьби, це не проблема істориків, а лише проблема спекулянтів від політики, які обліпили український державний організм, як жаби ставок. Проблема людей, які беручись репрезентувати прагнення і думки української нації, насправді є майже неприхованою агентурою сусідньої держави та її п'ятою колоною. Дослідники з діаспори, дослідники з України написали вже тисячі праць з історії українського національного руху 1920-1950-х рр., опублікували сотні томів найрізноманітніших документів і всі ці дослідження, всі документи і матеріали, всі архіви не просто промовляють, а кричать про те, що боротьба українських націоналістів була стовідсотковим самостійницьким рухом, подібним до національних, революційних і антиколоніальних рухів десятків інших народів.

У кожній нормальній країні світу відповідальні політики навіть не вели б жодної години дискусій з питання доцільності вшанування пам'яті та надання окремого почесного статусу людям, які боролися за свободу і незалежність своєї Батьківщини. В Україні ж подібне знуцання над здоровим глуздом можливе винятково з однієї причини - українська держава у 1991 році надала право голосу колонізаторам, окупантам і їхнім колабора-

ціоністам, а сьогодні ці “українські громадяни” тягнуть усю країну в минуле, у прірву історичного забуття, нової окупації, духовного, економічного і політичного знищення. Відчуваючи, що їхній час поступово, але невпинно минає, антиукраїнські політичні сили чіпляються за історичні міфи, продовжують пропагувати ерзац-історію, пробують у серцях нормальних українських людей посіяти сумніви щодо гідного і героїчного минулого борців за нашу свободу.

Однак ці сили все одно програють, час працює проти них. Незважаючи на колосальні фінансові та інформаційні зусилля, їхня брехлива історія уже лежить в труні. Нам залишається лише забити всі цвяхи до її кришки і назавжди викинути у бездну забуття. Тож прононований критичній увазі читачів збірник праць Володимира Косика - це черговий міцний “цвях” у домовину ерзац-історії, це праця, яка допоможе нам пізнати свою правду.

Іван Патріляк

*кандидат історичних наук,
доцент Київського національного
університету ім. Т.Г.Шевченка*

¹ ЦДАВО України, ф. 4620, оп. 3, спр. 290, арк. 16-17.

² Ковба Ж. Людяність у безодні пекла: поведінка місцевого населення Східної Галичини в роки “остаточного розв’язання єврейського питання” // www.judaika.kiev.ua/eg9/kovba/kov6.htm

³ ЦДАВО України, ф. 4620, оп. 3, спр. 236, арк. 98.

⁴ Там само.

⁵ Ковба Ж. Людяність у безодні пекла: поведінка місцевого населення Східної Галичини в роки “остаточного розв’язання єврейського питання” // www.judaika.kiev.ua/eg9/kovba/kov6.htm

⁶ У цьому контексті пророчими виглядають слова українського поета Євгена Маланюка, написані ним ще в 1929 році:

*Даремно, вороже, стоїш -
Тяжка стопа твоя непевна!
Рука раба стискає ніж,
Земля і рід злилися кривно.*

*Не одірвати, не рознять -
Ти ж пробував не раз, не два вже -
І наслідком була - різня!
І так навк. І так назавше.*

*Дарма припрошуси: “Скорись!”
Удосконалюючи пута, -
У відповідь буде: обріз!
У відповідь буде: отрута!*

ОСНОВНЕ ПРО БОРОТЬБУ ОУН І УПА

До питання визнання національної боротьби

Питання важливе і скорше чи пізніше мусить отримати остаточну відповідь. Донедавна радянська преса і “наука” писали про ОУН і УПА як про “бандитів”. Тепер поволі виявляється правда, хоч не всі бажають її бачити. Є навіть намагання, щоб найвищі органи незалежної Української держави не визнавали ОУН-УПА воюючою стороною у визвольній боротьбі українського народу. Звідси потреба ближче приглянутися до цього питання.

В першу чергу треба ствердити, що полемічними аргументами історичної правди відтворити не можна. Історична правда мусить спиратися на документи та логічні висновки, основані на цих документах. Це тим більше, коли йдеться про дуже важливий період історії українського народу, про боротьбу, в якій брала участь велика частина населення України. Настав час знати і визнати правду.

До генеалогії ОУН

Після програної війни в обороні незалежності України у 1919 р. молоді колишні офіцери української національної армії створили у 1920 р. Українську Військову Організацію (УВО; її наказ № 1 був виданий 2.09.1920 р.). Роля і мета УВО

з'ясовані в брошурі “У.В.О.”, в якій сказано, що УВО вважала себе революційною організацією, мета якої працювати лише в інтересі української нації, інформувати світ про змагання українського народу до власної незалежної держави, боротися за цю державу включно із збройними (нелегальними) засобами, організувати народ до загального зриву, втримувати дух непримиренности супроти займанців української землі.¹

Коли в 20-их роках постало декілька українських націоналістичних організацій, зокрема в Галичині, виникло питання об'єднання всіх українських націоналістичних сил з метою консолідації і зміцнення легальної і нелегальної боротьби за незалежність і добро українського народу. Після дискусій і нарад постановлено скликати з'їзд представників УВО та існуючих нелегальних організацій молоді з Західної України й еміграції. З'їзд міг відбутися тільки за кордоном. На цьому нелегальному з'їзді, який відбувся у Відні в 1929р., створено Організацію Українських Націоналістів (ОУН).

“Терористична організація”

На західних землях України від початку 1920-их років заіснувала ситуація, в якій українські партії могли діяти легально, брати участь у політичному житті Польської держави. Нелегальна ОУН відмовилася визнати міжнародні акти, завдяки

яким той чи інший сусід присвоїв собі частину української етнографічної території. Також і в інших народів боротьба за незалежність завжди відбувалася різними шляхами, в тому нелегально і збройною боротьбою.

У своїх рішеннях ОУН говорила, що її метою є звільнити українську територію від усіх займанців, спираючися виключно на підтримку українського народу. ОУН вірила, що коли весь український народ підніметься на революційний зрив, він переможе. Глибока віра в силу і високу якість свого народу ніколи і в жодному народі не була абсурдом, як дехто про це говорить. Це є вічна реальність кожного народу, що бореться за свою незалежність. Пригадаймо, що цю віру мав, між іншими, на еміграції також французький генерал де Голь, до якого не завжди доброзичливо ставилися союзники. Своєю вірою, гордістю і впертістю, попри факт, що тодішня окупована Франція співпрацювала з гітлерівською Німеччиною, він виборов для Франції місце між переможцями над гітлерівським націонал-соціалізмом.

Усім відомо, що до підпільних організацій не "вербують", як дехто твердить, туди вступають добровільно особи, що рішили боротися за національні ідеали, за добро свого народу, за його свободу. Так зробили Степан Бандера, Микола Лебедь, Ярослав Стецько, Роман Шухевич та інші. Це правда, що всі вони були дуже молоді. Але вони

були справжні ідеалісти. Відомо, що ідеалістами найчастіше є молоді люди.

Незначна терористична діяльність ОУН була зумовлена боротьбою проти займанців, проти чужої влади, яка гнобила і переслідувала українців, проти кожного окупанта. Секретні німецькі документи говорять, що навіть гітлерівська партія уважала, що ОУН - це "*маленька терористична група*", як висловився керівник відділу зовнішньої політики гітлерівської партії А. Шікенданц у листі до керівника гестапо Гайдріха, сугеруючи "*усунення*" цієї організації, іншими словами її заборону.² Члени ОУН вважали її не терористичною, а визвольною організацією. Таку боротьбу провадили і провадять усі народи, які борються за свою волю, незалежність.

ОУН виховувала молодь не в меншій мірі, ніж легальні організації. Члени ОУН на західних землях були активні в "Просвіті", різних громадських організаціях. В них вони найчастіше були найбільш активним елементом. Коли йдеться про те, що члени ОУН твердили, що незалежну державу можна здобути тільки збройним опором чи навіть повстанням проти окупанта, то тут немає нічого дивного. Бо приготування українського населення до боротьби за свою свободу впливало із констатації, що в існуючій тоді міжнародній політичній обстановці жоден загарбник української території не погодиться добровільно її віддати і не дозволить, щоб на ній постала незалежна Українська держава.

Спочатку ОУН виконувала атентати проти представників польської влади на території Західної України. Першим атентатом поза українською територією було вбивство у Варшаві польського міністра внутрішніх справ Б.П'єрацького, якого ОУН уважала відповідальним за люту "пацифікацію" (усмирення) українського населення. Після вбивства процес над заарештованими членами ОУН виразно виявив, що наказ був виданий Крайовим проводом ОУН. Про відлуння варшавського процесу в цій справі найкраще говорить противник. Ось декілька фраз із польської газети "Вядомосці Літерацке" (№ 50, 15 грудня 1935 р., Варшава):

"Ті люди вбили, бажаючи служити справі свого народу. Ми не думаємо, що таким способом вони їй добре служили. Успішно служать вони їй цойно тепер: три четвертини польської преси, що протягом сімнадцяти років не хотіли знати слова "український", протягом цих трьох тижнів навчилися цього слова і вже його не забудуть... 17 років товкмачили нам, що окраїнних територіях польської мови є рівнозначним із поширюванням польськості, заціплюванням любови до Польщі. А ось ці люди, хоч знають польську мову, не хочуть говорити по-польськи. Їхня ненависть до польської держави, до польського міністра, публіциста і поліцейського, поширилася на польську мову. Вчили нас, що ціла та "Україна" є штучним творивом,

яке зникне з останніми слідами австрійської держави, творивом якої вона була. А тим часом - це та "Україна" своєю ненавистю до нас бухає сьогодні сильніше, ніж за тих давніх, неспокійних часів..."

Не треба забувати, що також для гітлерівської влади ОУН була "терористичною організацією", як це ми побачимо далі.

Ідеологія ОУН

Це правда, що в 30-х роках дехто з націоналістів думав про "диктатуру" під час боротьби за визволення, але, за винятком нечисленних, ніхто серйозно не уявляв собі, яким цей режим буде насправді у вільній Україні. Дехто пише, що є підстави думати, що ОУН розраховувала на те, що у випадку війни проти СРСР, українці, в надії на утворення незалежної держави, знайдуть підтримку з боку тоталітарної Німеччини. Документи з цього часу засвідчують, що крім кількох членів ПУН (Проводу Українських Націоналістів під проводом А. Мельника) та інтелектуалів з-поза ОУН, молоді члени ОУН таких сподівань не мали. Питання, на кого орієнтуватися стало одною з багатьох причин розколу ОУН на дві зовсім окремі організації, бо молоді вважали, що треба спиратися тільки на власні сили і боротися проти кожного, хто проти незалежності українського народу.

Тут годиться зупинитися на одному питанні, яке має вирішальне значення у житті народу. Це - існування політичних сил, бо лише вони є мотором політичного життя народу, нації. У Франції, у листопаді 1987р., щоб заохотити молодих громадян записатися у виборчі списки і голосувати, французька влада помістила на телебаченні наступне оголошення: *"Політика - річ серйозна. Вона визначає життя або смерть народу"*. Ця формула ще більше стосується українського народу.

Політичні сили бувають різні: легальні, нелегальні, дискретні, таємні. Легальні політичні сили діють лише в рамках закону тієї держави, в якій вони існують. Нелегальна політична сила не визнає жодних законів окупанта.

Треба мати на увазі, що у вересні 1939 р. на західній українській території, унаслідок німецької інвазії та упадку Польської держави, втратили силу польські закони і українські легальні партії перестали існувати, вони просто самоліквідувалися. Закони однапартійної системи нацистів і більшовиків в однаковій мірі не дозволяли українським легальним партіям існувати.

Єдина ОУН, як нелегальна політична сила, для якої закони окупантів не мали значення, продовжувала існувати. Тільки вона залишилася важливим чинником політичного життя народу. Після розколу ОУН у лютому 1940 р. заіснували **дві зовсім окремі ОУН**, і кожна з них по-своєму продовжувала свою діяльність і боротьбу. Ми

зупинимося на огляді діяльності ОУН-Бандери, яка безпосередньо пов'язана зі збройною визвольною боротьбою та створенням Української Повстанської Армії (УПА).

Щоб достовірно говорити про ідеологію ОУН, треба брати до уваги тодішні обставини боротьби. Уживані часто в полеміці тенденційні цитати з постанов Другого Великого Збору ОУН-Бандери від квітня 1941 р. не дають повного образу, якщо не додати до них постанови, котрі унапрямували всю дальшу діяльність цієї організації, як ось, наприклад:

*"2. Тільки вповні Суверенна Українська Держава може забезпечити українському народові свободне життя й повний всесторонній розвиток усіх його сил... Тільки справедливий, націоналістичний суспільний лад буде основою сили Української Держави й основою вільного життя всього українського народу... Організація Українських Націоналістів продовжуватиме всіми силами революційну боротьбу Українського Народу без огляду на всі територіяльно-політичні зміни, які зайшли б на терені Східньої Європи..."*³

Отже, також і у випадку німецької окупації.

Потрібно підкреслити, що ОУН-Бандери схвалила у 1940 р. принцип співпраці з іншими поневоленими народами у спільній боротьбі під гаслом **"Свобода народам і людині"**. Про це говорить, зокрема, програмний Маніфест цієї організації з грудня 1940 р., в якому сказано, між

іншим, таке: *“Ми, українці, підносимо прапор нашої боротьби за свободу народів та людини... Боремося за визволення українського народу та всіх поневолених Москвою народів... Боремося проти крайнього пониження людини в її праці та в її хаті, проти ограблення її з усякої радості життя, проти поголового ожебрачування громадян, проти обтяжування жінок найтяжчими обов'язками під брехливою заслоною “урівноправнення”, проти злочинного оглуплювання дітей і молоді брехливою більшовицькою “наукою”, газетою, кіно, радіо, театром, мітінгами та всією безтолковою агіткою сталінського режиму.”*

*“Боремося за гідність і свободу людини, за право визнавати одверто свої переконання, за свободу всіх віроісповідань, за повну свободу совісті. Боремося проти тиранії і терору більшовицької кліки, проти жахливого режиму НКВД... за право працюючих виявляти одверто свої політичні переконання словом і друком, відбувати свobodно прилюдні збори, та творити свої політичні, громадські та професійні організації. Боремося проти економічного грабежу України... Боремося за те, щоб кожний поневолений Москвою народ міг вповні користуватися багатствами своєї рідної землі та здобутками своєї щоденної праці”.*⁴

Сприйнятливо це комусь чи ні, але доводиться визнати, що такого широкого і прецезійного пляну, або точніше - такої візії дальшої діяльності

і боротьби не мала тоді жодна інша українська національна група, партія чи організація. Багато з повищих постулатів знаходимо в прийнятій після війни Загальній декларації прав людини ООН. Цей програмний документ поширювали члени ОУН-Бандери в 1941 р. також на центральних і східних землях України у формі листівок, які зберігаються в німецьких архівах.

Ставлення до Німеччини

Між програмними документами ОУН-Бандери знаходяться також вказівки від травня 1941 р., в яких між іншим сказано, що у випадку війни: *“На звільнених від московсько-більшовицької окупації частинах української землі, не ждучи на ніщо, ОУН проголошує відбудову Української Держави, встановляє владу, яка має зорганізувати державне життя в усіх ділянках та кермувати ним”.*⁵ Сказано ясно, тому і було проголошено Акт відновлення Української держави 30 червня 1941р. у Львові.

Німеччина не ставилася прихильно до питання незалежності України. Німецькі архівні документи виявляють, що націонал-соціалістична партія вже давно пильно слідувала за діяльністю ОУН. Її відділ зовнішньої політики (АПА), чітко визначаючи діяльність ОУН як *“антинімецьку”*, уважав, що ця діяльність є *“якщо не провокаторською, то принаймні шкідливою”* для Німеччини. Як

доказ цього шеф цього відділу, А. Шікенданц, постійно передавав в урядові відомства переклади англійсько-німецьких статтей, які появлялися в пресі ОУН: у “Розбудові Нації”, “Націоналісті”, “Наступні”, “Українському Слові”.⁶

У вересні 1940 року, тобто вже після розколу ОУН на дві окремі організації, відділ зовнішньої політики Німецької націонал-соціалістичної робітничої партії вимагав “припинити” діяльність ОУН і жалівся перед Райхсканцелярією, що з військових мотивів цю “терористичну групу” (мається на увазі ОУН-Бандери) підтримує адмірал Канаріс, шеф абверу (військової розвідки і контррозвідки).⁷ В листі до Гайдріха, шефа Головного відомства безпеки Райху (отже теж і гестапо), А. Шікенданц писав, що після того, як Радянський Союз зайняв Західну Україну, “ця група втратила останки свого політичного значення” і тому не розумно з нею рахуватися, тим більше, що своєю діяльністю вона “загрожує безпеці держави”. В такій ситуації, на його думку, “цілком виправданим був би розпуск цієї групи як політичної організації”.⁸

Однак Канаріс не погодився на це і далі вважав, що з огляду на політичну ситуацію такі радикальні заходи проти ОУН були зайвими і недоцільними.⁹ Це правда, що його служба (абвер) втримувала контакти з ОУН через представника в Берліні від 1938 року. Ці контакти були відновлені після розколу ОУН, тим разом з керівництвом ОУН-Бандери.

Тим самим не відповідає правді, що ОУН-Бандери мала будь-які стосунки з гестапо, як це твердили совєтські органи та твердять деякі протівники бандерівців. Відомо, що подекуди українці були перекладачами при німецьких поліційних органах СП і СД (поліції безпеки і служби безпеки) в Україні, як, наприклад, Степан Федак (“Смок”) перекладач у команді СП і СД у Житомирі, але вони не були членами ОУН-Бандери.

Напередодні війни

Заплянувавши в червні 1940 року напасти на Радянський Союз, Гітлер визначив у липні цього ж року політичну мету походу: анексія територій Східної Європи, в тому й України.¹⁰ Конкретні секретні шляхи окупації виготовлялися, починаючи від березня 1941 року і вже тоді було передбачено, що влада в окупованих країнах Сходу Європи буде в руках німецьких “райхскомісарів”. Гітлерівська політика ніколи не брала до уваги можливості існування незалежної української держави. За декілька днів перед початком війни проти СРСР німецька армія отримала доручення не висловлюватися на тему незалежності України.¹¹

Обидві ОУН по-своєму готувалися до ймовірної війни, якої всі сподівалися. ОУН-Бандери домовилася з головним штабом вермахту і адм. Канарісом про вишколення двох батальйонів (“Нахтігаль” і “Ролянд”), зложених з приблизно

700 українців, переважно членів ОУН. Це усне домовлення було чистго військового характеру, зроблене без апробації уряду і органів безпеки Райху. ОУН бачила у цьому домовленні можливість мати військово вишколених людей, які могли б стати зародком майбутньої національної армії. А штаб вермахту хотів використати ці два батальйони для пропагандивних цілей у користь Німеччини. Проте, політично ці два батальйони мали підлягати ОУН.

Та несподіване проголошення відновлення Української держави 30 червня 1941 р., яке непередбачено заскочило німців, змінило засади гри. Зв'язки ОУН Бандери з обома батальйонами негайно перервано і в половині серпня батальйони були роззброєні і розв'язані "з політичних причин". Батальйон "Нахтігаль" ніколи не був "диверсійно-карательним", як це твердило радянське КГБ та повторювали деякі автори, і цей факт потверджують численні німецькі документи.

Колишні батальйони "Нахтігаль" і "Ролянд", після розв'язання, були переформовані німцями в один батальйон німецької охоронної поліції на основі **приватного, особистого контракту**, підписаного кожним членом нового батальйону на один рік.

Тим самим обидва батальйони перестали існувати як батальйони, політично підчинені Проводові ОУН-Бандери, який, до речі, жодної згоди на перехід до нового батальйону і підписання приватного контракту для служби в німецькому

шуцманшафт-батальйон не давав. Зрештою, С.Бандера, Я.Стецько та деякі інші керівники вже тоді були заарештовані.

Коротко перед нападом на Радянський Союз українські політичні кола вислали до канцелярії Гітлера меморандуми (ОУН-Мельника, 14.04.41 р.; УНО-Берлін, 3.07.41 р.; проф. В. Кубійович, 11.07.41 р.), в яких пропонувалося позитивну розв'язку українського питання. Ми на них зупинятися не будемо, бо вони не мають жодного пов'язання з боротьбою ОУН-УПА, про яку йдеться. 23 червня 1941 р. також ОУН-Бандери вручила канцелярії Райху меморандум. Цей меморандум ішов багато даліше, ніж попередні. Подаємо короткі, найбільш промовисті уривки:

"Основи для німецько-українських дружніх відносин творитимуться з моментом розпочатого німецького походу на Схід Європи. Тому, що українські націоналісти несуть велику відповідальність за долю і майбутнє України, що вони доказали ділом, для них вирішальне значення має настанова Німеччини щодо української держави, за яку вони боряться. ...тільки таке рішення, яке повністю відповідатиме історичним та народним інтересам України, принесе також користь Німеччині... Українські націоналісти у першу чергу заступають інтереси свого власного народу..."

"Навіть якщо при вході в Україну німецькі війська спочатку будуть самозрозуміло зустрічати як

визволителів, таке ставлення може швидко змінитися, якщо Німеччина увійде до України без наміру відновлення Української Держави й використання відповідних гасел... Найменше насильство викличе протилежні наслідки... У Східній Європі не можна панувати на тривалий час з допомогою технічних засобів держави й адміністрації, що спираються на сильну окупаційну армію... Українська незалежна держава мусить бути економічно самостійною...”

“Не існує жодної аналогії для розв’язки українського питання... з Словаччиною чи Хорватією... Дальший розвиток німецько-українських відносин залежить не лише від остаточної розв’язки цієї проблеми, але також від застосованих на самому початку методів...”¹²

У міністерстві закордонних справ Райху про цей меморандум висловились так: “Меморандум містить у собі докори на адресу Німеччини, яка під час окупації України у 1918 р. “поробила помилки”... Щодо майбутнього, то Німеччині адресуються також вказівки, місцями остерегаючим тоном, що новий порядок може бути впроваджений у Східній Європі не шляхом тривалої військової окупації, а завдяки створенню незалежної Української Держави... незалежної економічно... (яка) мусить мати, крім того, власні збройні сили... (а) приклад новостворених держав, таких як Словаччина і Хорватія, не може служити моделлю для Великої України...”¹³

Отож Провід ОУН-Бандери намагався гідно заступати інтереси українського народу і не боявся критично ставитись до Німеччини. Твердити, як це дехто робить, що проголошення держави в запіллі німецької армії було виявом “політичного дилетантизму”, не є нічим іншим, як виявом власного дилетантизму в питаннях політики. Погляньмо, що думав про це ворог.

Заскочені проголошенням Акту відновлення незалежності Української держави, який було схвалено у Львові 30 червня 1941 р., німці 2-го липня взяли під домашній арешт деяких українських діячів.¹⁴ Степан Бандера був під домашнім арештом у Кракові вже від 29 червня. У німецькому “Звідомленні про події в СРСР” № 11 за 3 липня 1941 року сказано, що українці, які стоять під проводом Бандери, хотіли проголошенням Української держави “поставити німців перед доконаним фактом”, та що “група Бандери” вже поширює листівку, в якій сказано, що український визвольний рух тепер буде переслідуваний німецькою поліцією.¹⁵

У Берліні уважали, що через спричинений проголошенням відновлення Української держави “удар”, “виникла політична анархія”.¹⁶ Також у інформації-нотатці для Гітлера з 5 липня сказано: “...2) Всупереч німецьким плянам у Львові створено західноукраїнський крайовий уряд. Ці українці, які в

цій справі брали участь, мусіли бути відтягнені і ув'язнені у Берліні". В заключенні говорилося, що подібні "самовільності ведуть до анархії, яка загрожує знищенням всякого зародку майбутнього панівного (для Німеччини) оформлення східного простору Райхам".¹⁷

Степана Бандеру заарештовано у Кракові 5 липня і депортовано до Берліну. 9 липня арештовано у Львові і депортовано до Берліну Я. Стецька і Р. Ільницького. В Берліні чинився тиск на Бандеру і Стецька, щоб вони відкликали Акт проголошення відновлення Української держави. Обидва українські керівники відмовилися.

Доречно буде зацитувати промовисте німецьке донесення про події в СРСР № 23 з 15 липня 1941 р. :

"Про положення у Львові повідомляється: 11. та 12.7.1941 р. всі українські партійні угруповання у Львові, за винятком групи ОУН-Бандери, але включаючи групу Мельника, запевнили зв'язкового офіцера Верховного командування вермахту (гауптмана проф.д-ра Коха) про свою лояльність по відношенню до німецьких органів влади та про свою добру волю у позитивній роботі по відбудові. Група Бандери з цього приводу також вислала представників до проф. Коха і склала заяву, що потребує роз'яснення щодо двох пунктів:

1) Ставлення до питання про майбутнє України (незалежність),

2) Питання про звільнення Бандери з-під арешту:

*До 1) Кох пояснив, що це питання може вирішити лише фюрер. Щодо звільнення з-під арешту Бандери Кох теж визнав себе не компетентним. На завершення Кох змістовно заявив представникам групи Бандери про те, що необхідні роботи по відбудові можуть проводитись і без участі групи Бандери..."*¹⁸

21 липня 1941 р. міністерство закордонних справ Райху висловило думку, що проголошення Української держави у Львові було "самовільним вчинком відомої честолюбивої і активної групи Бандери" та що "інсценізований у Львові Акт", з погляду міністерства, "не має жодного державно-правного значення".¹⁹

Тоді Політичне Бюро ОУН-Бандери у Берліні видало довшу декларацію п.з. "До ситуації у Львові", в якій, між іншим, сказано, що проголошення у Львові вже "є історичним фактом", подібно як Акт 22 січня 1918 р. у Києві і Акт 1 листопада 1918 р. у Львові, та що Акт 30 червня 1941 року "стане символом теперішньої визвольної боротьби української нації".²⁰ Так воно і сталося.

Розвиток національного руху і національної боротьби за незалежність України привернув увагу Москви і її владних ставлеників у Києві. 31.07.1941 р. появляється перший номер газети в українській мові "За радянську Україну", в якій поміщено статтю відомого письменника О. Корнійчука п.з. "Смерть зрадникам України", котра закінчується словами: "На всі брехні, провокації

і вбивства має наш свободолюбивий народ для жовто-блакитної банди і їхнього головача Степана Бандери тільки одну відповідь: смерть!"²¹

Прилучення Галичини 1 серпня 1941 р. до Генеральної Губернії (із столицею у Кракові) викликало незадоволення серед українців. Про це звітував проф. Ганс Кох, який дуже добре володів українською мовою, був відповідальним за українські справи в абвері, а тепер був призначений на пост представника міністра для окупованих територій на Сході А. Розенберга. Він інформував урядові інстанції, що незважаючи на поліцейні заходи, групи українських націоналістів Бандери систематично проникають на східні території України і ширять там пропаганду на користь України.²²

Почалися заходи проти похідних груп ОУН-Бандери з метою усунути їх з території на схід від Збруча. В цьому напрямі 5 серпня 1941 р. штаб 17-тої армії отримав директиви, внаслідок яких видав наказ усувати з України "українських політичних агітаторів", бо вони можуть спричинити неспокої серед населення та труднощі "щодо ставлення населення до німецьких військ". Наказ доручав цих "агітаторів" затримувати і якнайшвидше передавати армії, зокрема коли йдеться про агітаторів "групи Бандери, яких можна розпізнавати по тому, що вони мають виказки в німецькій та українській мовах та часто носять синьо-жовту пов'язку на рукавах. Виказки в них забирати і передавати до окремого відділу армії".²³

Інший документ з 8 серпня говорить, що Бандера і Стецько були арештовані на доручення абверу.²⁴ За українські справи в абвері у цей час відповідав проф. Ганс Кох, однак не відомо, чи це він особисто дав згадане доручення, хоч це дуже імовірно.

Одночасно німці встановили посиленний нагляд над населенням, щоб виявляти осіб від 16 до 55 років, які появились в місцевостях України після 30.06.1941 р.²⁵

У цей час якийсь лейтенант із штабу армії Крузенштірн висловив доволі дивні думки, які виявляють реальний стан знань пересічних німців про українські справи. У розділі "Колишні австрійські українці" його документу про українські справи він пише, що ці "рутени-українці" привикли у боротьбі проти поляків до конспіративної боротьби і тепер вони борються за панування над велико-українцями (Gross-Ukrainer) та щоб мати контроль над Грос-Україною. "З цієї причини треба за всяких умов оминати, щоб в управління зайнятої німецькими військами української території не увійшов ні один галицький українець (Galizien-Ukrainer)".²⁶

Розуміння української справи і питання України з німецького боку, як у інших випадках з польського і російського боку, подекуди уподібнюються.

А ось цікавий документ з 26.08.1941 р., виданий німецькою армією, з грифом "Увага! Після прочитання знищити. Не брати на передову

лінію. Тільки для усного повідомлення.” У 6-му пункті сказано: “Не дозволяється говорити про змагання українців за незалежність. Це відноситься теж щодо жовтосиніх прапорів і відзнак (тризуб)”.²⁷

Тоді ж штаб 213 дивізії виготовив документ про ситуацію на зайнятій українській території, в якому говориться, що в містах Луцьк, Рівне, Ковель, Дубно і Острог “появляється щораз сильніше стремління до незалежності й усунення німецького впливу. ...Стремління до незалежної України стає щораз виразніше, воно проявляється зокрема серед інтелігенції міст”.²⁸

27.08.1941 р. німці вже дійшли до Дніпра. Вони констатують, що населення сіл не має політичної свідомости і “після відступу росіян” згодні, щоб фольксдойчі (особи німецького походження) перебирали керівництво на місцях та в колгоспах. Але появляються “західноукраїнські націоналістичні інтелектуали”, які проникають в керівництво і розбуджують думки про повністю незалежну Україну. Декотрих з них відсунено до Львова, але немає виразних напрямних, що з ними робити. “А вони представляють для староросійської території небезпеку щодо відбудови, не лише тому, що їхня політична агітація ширить неспокій серед населення, але і тому, що вони підкопують авторитет німецького вермахту твердженнями, що місцеві керівники, війти, районні керівники мають бути відповідальні

не лише німецькому вермахту, але також їм як представникам української Держави”.²⁹

Згідно з декретом Гітлера з 20 серпня 1941 р. українську територію, яка не відійшла до Генеральної Губернії, оформлено у “Райхскомісаріат Україна”.

7 вересня 1941 р. 17-та армія видає інструкцію, в якій вичисляються категорії осіб, котрих треба уважати “підозрілими” і з ними відповідно поводитися: німісцеві особи, переодягнені працівники НКВД і міліції (партізани), політичні комісари, євреї та “небажані особи: українські політичні агенти руху Бандери...”.³⁰

Звідомлення німецької поліції безпеки і СД про події в СРСР № 81 з 12 вересня 1941 р. дає наступну характеристику людей Бандери, тобто членів похідних груп цієї організації, які постійно появлялися на центральних і східних землях України: “Члени цих груп завдали айнзацкоманді № 6 чимало труду і сьогоднішній стан далі незадовільний. Посланці ОУН відзначаються цілеспрямованістю, скромністю і ретельністю, які може породжувати лише справжній ідеалізм. Вони справляють особисто зовсім добре враження”, хоч їхня діяльність, говорить далі звідомлення, під кожним оглядом шкідлива Німеччині.³¹

Так свідчив ворог про членів ОУН-Бандери, діяльність яких була незаперечно звернена проти інтересів Німеччини.

Створення УПА

УПА почала поволі формуватися в половині жовтня 1942 р. з малих озброєних відділів ОУН-Бандери, спочатку під назвою відділів самооборони. Механізм і динаміка створення УПА виглядали таким чином.

Попри перші масові арешти членів ОУН-Бандери в половині вересня 1941 р., які відбулися, як про це свідчать німецькі документи, на домагання людей з кола ОУН Мельника³², І-ша Конференція ОУН Бандери прийняла, між іншим, рішення підготувати населення "до активної боротьби з німецьким окупантом", застосувати систематичне "розкривання німецьких плянів поневолення і колонізації України", проводити "збір і магазинування зброї", приготувати кадри і т.д.³³

Вже 17 вересня німецька армія отримала наказ арештувати членів ОУН-Бандери у Східній Україні та відправляти їх до Львова чи Тернополя.³⁴ Та це був лише початок репресій проти ОУН-Бандери.

У звідомленні про діяльність 7-го відділу армії сказано: "Підступи людей Бандери, як зазначено, очевидно, посилені. Повзято відповідні протизаходи. Розпочато відсунення людей Бандери з причини небажаної пропаганди. Якщо тям подіям поки що не надається незвичайного значення, все ж таки не треба забувати, що з наростаючими

труднощами в забезпеченні населення, ознаки чого проявляються, виникає вигідний ґрунт для радикальної пропаганди".³⁵

У німецькому поліційному донесенні про події в СРСР з 5 листопада 1941 р. читаємо: "3. Діяльність людей Бандери продовжує бути об'єктом наших спостережень. Нові розслідування, особливо в Миколаєві, призвели до нових арештів і до захоплення важливих документів. Серед них фігурує обширний план заходів групи Бандери. Цей план містить структуру організації, що починається від станції, яка є одиницею найнижчого ступеня, потім йде район, область і край. Далі йдуть дані про завдання, застосування псевдонімів, пропаганду і т. д. Розслідування у Херсоні призвело до нових арештів. За заявами наших довірених людей, можна сказати, що пропаганда прихильників Бандери настільки впливає на населення певних місцевостей, що запал до праці, який проявлявся дотепер, зменшується і поодинокі проявляється велике незадоволення заходами керівників сільського господарства. Після обговорення з офіцером абверу, штаб армії видав підлеглим йому військовим частинам циркуляр, в якому сказано, що діяльність людей Бандери заборонена і цих людей треба трактувати так, як це передбачено".³⁶

Величезна підготовча робота ОУН-Бандери до збройного опору привернула увагу німців. Із перехоплених ними документів та допитів

вони довідалися, що ОУН-Бандери приготувляе повстання. Тому 25 листопада 1941 року всі станиці СД (гестапо) у Райхскомісаріяті Україна отримали наказ, в якому було сказано, що *"незаперечно встановлено, що рух Бандери готує повстання у Райхскомісаріяті з метою створення незалежної України"*. Тому наказувалося арештувати всіх активістів *"руху Бандери"* і після допитів таємно знищувати *"як грабіжників"*.³⁷

Хоч цей наказ мав бути знищений після прочитання, один примірник, однак, зберігся в архівах у Берліні, які були вивезені на захід Німеччини перед приходом Червоної армії і тому попали в руки американцям та стали джерелом доказових документів Нюрнберзького процесу. До цих захоплених американцями документів попав також вгорі названий наказ СД, як один з доказових матеріалів масового нищення населення в Україні, і він знаходиться між документами Нюрнберзького процесу.

Треба підкреслити, що такого наказу німці не видали проти жодної іншої політичної групи українців (крім, очевидно, комуністів, зокрема комісарів).

У грудні 1941 року німці занотували в своїх звідомленнях, що члени ОУН-Бандери отримали наказ збирати по лісах зброю і боєприпаси, які залишила відступаюча радянська армія, споруджувати секретні склади для озброєння відділів, що будуть боротися проти вермахту.

Цікавими є основні політичні погляди ОУН-Бандери, які занотували німці на основі заяв одного з арештованих провідних членів Житомирщини, і згідно з якими *"керівні кола ОУН не вірять у перемогу Німеччини над Радянською Росією і Англією"*. Здобувши перевагу над Радянською Росією, Німеччина буде настільки ослаблена, що не зможе продовжувати війну. Ослаблені таким чином Німеччина і Росія не зможуть перешкодити створенню Української незалежної держави.³⁸

31 грудня 1941 року німецькі органи безпеки дали вважали, що *"окрім групи Бандери, в Україні не існує жодної організації опору, яка була б здатна ставити серйозну небезпеку"* (Підкреслення наше - В.К.) Вони вимагали активізації боротьби німецьких органів безпеки проти цієї організації.³⁹ Впродовж цілого періоду окупації десятки і сотні членів цієї організації арештовувались кожного місяця, часто прилюдно страчувались по різних містах України. Арешти відбувалися і на еміграції, зокрема в Німеччині.

2-га Конференція ОУН-Бандери на початку квітня 1942 року апробувала метод боротьби у формі малих озброєних відділів самооборони, але, *"щоб енергія народу не вилілась у партизанщину"*, було рішено спрямувати цю енергію *"у широкий всенародний рух, який забезпечить повну перемогу"*.⁴⁰ Німці подають у своїх звідомленнях, що починаючи від квітня 1942 року на Волині і Поліссі, а опісля - і в околицях Кам'янець-Подільського та Житомирщини

появилися малі озброєні групи ОУН Бандери.⁴¹ Один із рапортів каже, що вже в травні було встановлено, що *"рух Бандери серйозно зайнявся створенням банд, зокрема на західній частині України"* та що він *"переходить до військового вишколу своїх членів і час від часу згромаджує їх для воєнних польових занять"*.⁴² Ці відділи проводили незначні операції, атакуючи мости, лінії зв'язку, склади постачання, господарські об'єкти.

У жовтні 1942 року малі озброєні відділи ОУН-Бандери почали зливатися у великі військові з'єднання. Саме ці з'єднання прийняли після назву *"Українська Повстанська Армія"* (УПА). Головне командування УПА прийняло як дату створення УПА день Покрови 14 жовтня 1942 р. Цю дату, яка багатьом виглядає неймовірною, безспірно потверджує один із звітів німецької армії, в якому, між іншим, сказано: *"Згідно із повідомленням головнокомандуючого вермахту в Україні за 16 жовтня 1942 року українські націоналісти вперше зібралися в районі Сарн у більшу банду і постійно отримують наплив"*.⁴³

Організація і перегрупування малих відділів відбувалися від жовтня 1942 р. до лютого 1943 р.

Від лютого 1943 року УПА розпочала широкомасштабні операції для звільнення території від німецьких залог і адміністрації та від радянських партизанів. Один німецький урядовець звітував у квітні, що українські *"партизани"* *"вимагають вільної України і відходу німців"*. Вони отримують

постійно поповнення і нападають у білий день. Проїзд шляхом Житомир-Київ можливий лише під охороною війська. У численних районах вже немає жодної німецької адміністрації. Вони знищили лісопереробні заводи, і вбили близько 400 службовців і працівників.⁴⁴

Донесення райхскомісара України з 4 квітня 1943 року говорить, що *"замовлення і доставки із цих небезпечних районів (в генеральній окрузі Волинь-Поділля) дуже постраждали. На Волині залишилося тільки дві округи вільні від банд. Зокрема небезпечними є виступи українських національних банд у районах Крем'янець-Дубно-Костопіль-Рівне. Українські національні банди напали вночі з 20 на 21 березня одночасно на всі окружні господарські установи в окрузі Крем'янець... При тому загинуло 12 німців: лядвиртів, лісничих, солдатів і поліцейських"*.⁴⁵ Пізніше німцям вдалося відвоювати лише дві установи.

Під час дальших боїв німці втратили 175 осіб.⁴⁶ Генеральний комісар Волинні-Поділля звітував 30 квітня, що захід і південь Волині були опановані *"українськими національними бандами"* та що *"воно дійшло так далеко, що в районах Горохова, Любомля, Дубна, Крем'янець і частково Луцька треба вже говорити про повстання"*.⁴⁷

Інші німецькі звідомлення з травня 1943 року говорять про величезні втрати (переважно до 50%) в постачанні хліба, худоби, свиней, баранів, молока, яєць і т.д.⁴⁸ Генеральний комісар Волині-Поділля

Шене докладав 5 червня Розенбергові, який прибув до Рівного, що *"українські націоналісти завдають більше труднощів, ніж більшовицькі банди"*.⁴⁹

Пізніше в червні райхскомісар України писав А. Розенбергу, що *"українські національні банди мають своє суворе й уміле керівництво та подиву гідне озброєння; треба припускати, що ці банди почали методично збирати зброю і боєприпаси зразу після першого приходу німецьких військ... Об'єкти, на які нападають банди, - це важливі для доступу в країну і постачання фронту залізниці, шляхи і мости, державні господарства, молочарні, склади хліба і сіна, а також доступні їм промислові підприємства"*.⁵⁰

Німецький звіт за 13 липня 1943 року звертав увагу на систематичне пошкодження головного кабельного зв'язку, який ішов через Україну до фронтних армійських груп "А" і "Південь". Його переривали між Рівним і Житомиром. Від 1 по 11 липня кабельний зв'язок в Україні був перерваний 16 разів, *"завдаючи значної шкоди зв'язку з цими армійськими групами"*.⁵¹ Безперечно, це також мало вплив на ведення німцями війни на Сході.

У червні 1943 року німці врешті рішилися повести широкий наступ проти УПА, поширюючи при тому масово листівки, звернені проти ОУН. У них говорилося, що ОУН не бореться проти більшовизму, а навпаки - *"кремлівські жиди стоять у зв'язку з ОУН"*, *"ОУН є знаряддям жидівського більшовизму"*, в провіді цієї організації *"сидять агенти Москви"*.⁵²

А що говорила про ОУН радянська сторона? Якраз у червні 1943 року в одній листівці радянська влада твердила, що *"Бандера прибув на Україну на німецькій тачанці"* і *"не так давно Бандера та його прихвостні влаштували були "урочисту поїздку" до німців у спеціальному поїзді"*.⁵³ В дійсності Бандера тоді сидів ув'язнений у німецькому концтаборі в Саксенгаузені.

Трагічні події українсько-польського протистояння на Волині, внаслідок якого згинulo багато польського населення, потребують окремого з'ясування, тому ми цю тему тут не розвивасмо. Зазначимо однак, що обвинувачення з боку поляків на адресу УПА та ОУН-Бандери в загальному не зовсім відповідають правді, яка куди більше комплексна. У цій трагедії, в якій згинulo стільки ж українського населення, як і польського (мабуть 30-35 тисяч з обох сторін), винні не лише українці, але і в такій же мірі поляки. Та про це треба писати окремо.

Радянська влада наказувала радянським партизанам безупинно боротися проти УПА та українського націоналізму. Щоб знеславлювати українських націоналістів, вона вигала термін *"українсько-німецькі націоналісти"*.⁵⁴ В оборонних боях проти радянських партизанів відділи УПА часто виснажувалися, тратили здатність боротися проти німців, зокрема на Волині. Наприклад, у жовтні і листопаді 1943 р. УПА провела 47 боїв проти німців і 54 проти радянських партизанів.⁵⁵

Противники українського національного руху деколи використовували цей факт на Заході, щоб твердити, що УПА боролася не так проти німців, як проти представників радянської влади, замовчуючи при тому те, що за вказаний період німці в боях з УПА втратили 1500 солдатів і офіцерів.

Не можна поминути і той факт, що, як зазначив у своїй статті підпільний автор А. Панасенко, численні комуністи й члени НКВД, *“вибившись на німецькі урядові становища”*, працювали теж у гестапо і винищували українських націоналістів і свідомих українців німецькими руками, і це підтверджують німецькі документи.⁵⁶

Треба підкреслити те, що навіть у 1944 р., коли німці вже відступали і годилися на локальні домовлення з деякими відділами УПА, головний штаб німецьких військ видав наступні інструкції, в яких констатовано:

“Збройні сили УПА борються за вільну і незалежну Україну і фанатично вірять, що зможуть досягти цієї мети. Їхніми ворогами є німці і росіяни. Вони погоджуються зараз іти з нами на переговори тому, що в даний момент вони вважають найбільш небезпечними росіяни. З огляду на їхню ненадійність, не може бути мови про якесь спільне діяння з УПА на дальшу мету. УПА також відмовляється воювати на боці німецького вермахту. Проте про переведення згаданих місцевих угод не існує жодних застережень (з німецького боку)”.⁵⁷ Там, де немає локального домовлення, був наказ

“воювати проти УПА так само, як і проти всіх інших банд і знищувати їх”.⁵⁸

Німецькі документи виявляють, що за винятком кількох місцевих домовлень з чисто військових причин, УПА не годилася на жодну політичну співпрацю з німцями. Але навіть місцеві домовлення з відступаючими німецькими частинами (найчастіше, щоб зберегти людські життя, в тому і цивільного населення, або щоб здобути зброю), не могли бути систематичними. Тому існує декілька випадків, коли офіцерів, які переговорювали з німцями, було віддано під военний суд УПА і розстріляно.

У вересні 1944 р. практично вся українська територія вже була зайнята Червоною армією. В Україні створилася нова ситуація, в якій, як писав уже згаданий підпільний автор, Арсен Панасенко, сталінсько-більшовицький імперіалізм, як вірний переємник і продовжувач російських великодержавних заповітів і традицій *“російської тюрми народів”*, *“окуповуючи вдруге Україну, ...повів з особливою гостротою наступ на: 1. ідейно-політичні позиції і 2. на фізичне й матеріяльне знищення українського народу та його революційно-визвольного руху”*.⁵⁹

Сталінсько-російські імперіалісти намагалися в першу чергу вбити віру українського народу в можливість вільного життя без опіки російського народу (*“старшого брата”*), а назовні - скомпрометувати в очах світу визвольну боротьбу українського

народу, приписуючи українським націоналістам співпрацю з гітлерівцями.

Щоб побороти УПА й підпілля ОУН-Бандери, радянсько-російська влада часто вдавалася до заборонених міжнародними конвенціями методів боротьби. Наприклад, на Волні вживали бактеріологічні засоби з метою ширити хвороби серед вояків УПА. Взятих у полон вояків УПА після бою часто вбивали, возили на санях або фірах по селах, щоб залякувати народ, інших вшали прилюдно і так залишали днями, з тою ж метою. Слідчі застосовували нелюдські тортури. Війська НКВД уживали проти УПА розривні кулі. Влада Москви, подібно як німці, застосовувала колективну відповідальність: за члена УПА чи ОУН карали родину.

Одним із улюблених методів НКВД була **провокація** з метою переконати і налякати народ, щоб не підтримував повстанців, яких представляли як звичайних бандитів. НКВД переодягало окремі свої відділи в повстанців, а ці відділи грабували населення, вбивали невинних селян, зокрема тих, які допомагали підпіллю і повстанцям, а потім всіма засобами інформації, в тому і в пресі, звинувачували УПА в жорстокостях і вбивствах невинних людей, в бандитизмі. Ці факти нині підтверджуються радянськими архівними матеріалами.

Коли у 1946 р. на східних землях України запанував голод, спричинений посухою та відмовою влади зменшити обов'язкову поставку зернових та

інших продуктів, сотні тисяч українців їхали на західні землі шукати хліба. Там УПА і підпілля видавали заклики до населення подавати допомогу голодуючим братам-українцям, незважаючи на репресивні заходи військ НКВД.

У рамках боротьби проти національно-визвольного руху на західних землях України радянсько-російська влада рішила довести до ліквідації Української Греко-Католицької Церкви, яку на псевдосесії 1946р. у Львові прилучила до Російської Православної Церкви, або як пишуть - до Православної Церкви Московського Патріархату.

У рамках тої самої боротьби в роках 1945-1946 радянська влада в деяких районах перейшла до винищення численних лісових масивів. Крім цього Москва згуртувала на західних землях більше півмільйона військ, у більшості - військ НКВД. До кінця літа 1946 р. УПА оперувала малими і великими відділами. Втрати УПА були великими. На конференції Проводу ОУН-Бандери у червні 1946 р. було вирішено перейти з повстанської війни на підпільну боротьбу.

У липні 1946 р. головнокомандуючий УПА, генерал Тарас Чупринка (Роман Шухевич), який одночасно був головою Проводу ОУН-Бандери в Україні, видав наказ до УПА перейти з повстанської форми боротьби до підпільної.

Переорганізація УПА відбулася восени 1946 р. Більшість відділів розформовано, якусь частину вояків переведено на цивільний стан, інших

залучено до підпільної мережі ОУН-Бандери, яка наперед приготувала відповідні сховища і бункери. Однак деякі регулярні відділи УПА у зменшеному складі продовжували партизанську боротьбу в Карпатах, на Поліссі і на Закарзонні.

На Закарзонні (українські землі на захід від польсько-радянського кордону), яке опинилося під Польщею, ситуація була ускладнена тим, що до початку 1944 р. там не існувало значної мережі ОУН-Бандери, ні збройних відділів тої організації чи УПА. На Холмщині і на Підляшші існували вже від 1941 р. польські озброєні боївки, які від серпня 1942 р. боролися проти українського населення. Не маючи змоги протистояти польським атакам, українські відділи самооборони звернулися до командування УПА про допомогу.

Перші два відділи УПА прибули на Холмщину в березні 1944 р. з Волині. Потім прийшло ще чотири відділи. Декілька відділів створено на місці. В обставинах, коли горіли українські села і гинули українці, УПА взяла на себе оборону українського населення в цих околицях.

Подібна ситуація була на Перемищині. Малі відділи УПА виникли тут шойно в травні-червні 1944 р., але вони мусіли вести бої з німцями. В серпні 1944 р. прибули туди деякі відділи УПА з Галичини. Після того, як ці території зайняла Червона армія і була створена польська армія, ситуація погіршилася. Маючи згоду західних союзників, Москва погодилася на т.зв. "виміну

населення": репатріація поляків з СРСР до Польщі та виселення українців, що жили на захід від Бугу і Сяну на територію УССР.

Почався терор з метою "очистити територію" від українського населення. УПА стала в його обороні. Оскільки до початку весни 1945 р. до УССР виїхало дуже мало українського населення, польська влада зарядила насильне виселення. Варшава стягнула на Закарзоння великі військові сили, яким допомагали оперативні групи НКВД. У висліді насильства і терору виселено до УССР 483 тисячі українського населення. На Закарзонні залишилося приблизно 300 тисяч українців.

Боротьба польської армії і міліції проти УПА продовжувалася до травня 1947 року. Щоб остаточно подолати УПА, три держави - Польща, СРСР і Чехо-Словаччина - підписали 7 травня 1947 р. договір про військову співпрацю і блокування своїх кордонів. Варшава запланувала провести акцію насильного переселення українського населення на новоотримані західні і північні території Польщі. Цей плян отримав кодову назву "Акція Вісла". Майже все українське населення було переселено в атмосфері терору. Лемківщину і Перемищину цілком очищено від українського населення.

Відділи УПА, які обороняли українське населення, декілька місяців пізніше відійшли на територію УССР, інші пішли рейдом через Чехо-Словаччину до Західної Німеччини, де були роззброєні

американською армією, про що інформувала західна преса.

В Україні у жовтні 1947 р. розпочалися масові депортації українського населення з тих областей, де діяла УПА. Вивезено біля 300 тисяч осіб. У березні-квітні 1949 р. вивезено найменше 200 тисяч осіб. Разом вивезено понад 500 тисяч, а за деякими авторами - приблизно півтора мільйона. Ця частина страждань українського народу науково, історично і соціологічно мало досліджена і не висвітлена.

В Україні, після її переорганізації, від осені 1946 р. УПА продовжувала діяти і боротися в **тринадцяти** областях України. Згідно з інформаціями Української Головної Визвольної Ради, УПА і збройне підпілля провели в цих областях України 912 збройних акцій, в тому числі 464 оборонних боїв і сутичок і 136 зачіпливих-наступальних акцій. За час від 1 липня 1947 року до 30 червня 1948 року проведено 1.205 збройних акцій, в тому числі 694 оборонних боїв і сутичок і 118 наступальних акцій. Очевидно, втрати по обох боках були великі.⁶⁰

Відділи УПА ходили рейдами до сусідніх країн і там, якщо було можливо, інформували населення про мету своєї боротьби, про змагання українців за свободу й незалежність, за справедливий соціальний лад. Такі рейди відбулися в Білорусі (осінь 1944 р., осінь 1945 р., зима 1946 р.), в Румунії (червень 1940 р., червень-липень 1949 р.), в Польщі (Люблинське воєводство: 1945 -1946 рр.), Східня Прусія (від літа 1947 р. до весни 1948 р.), в

Чехо-Словаччині. У 1948 році у Чехо-Словаччині рейдували також відділи з Холмщини і Підляшшя і рештки відділів із Засяння і Лемківщини. Дехто з них попав у руки чеської поліції, але значна кількість з них змогла дістатися до Німеччини і Австрії.

У цей час відділи УПА ще діяли лише в підкарпатських областях України, а в інших областях діяли особи, залучені до підпілля.

Взимку 1948-1949 рр. було кинуте проти УПА і підпілля ОУН чотири дивізії, якими командував ген. Ковальчук. Але і ця офензива не була спроможна покласти край визвольній боротьбі. В другій половині 1949 року і в першій половині 1950 року спецвідділи МВД блокували терени дій і проводили операції за операціями. УПА зазнала поважних втрат у командному складі. Емгебістам вдалося викрити криївку ген. Тараса Чупринки в с.Білогорща біля Львова. Головний командир УПА, обороняючи себе збройно, загинув 5 березня 1950 року.

Труднощі боротьби збільшувалися ще й тому, що посилені колективізація спричинила нестачу харчів і майже голод у Дрогобицькій і Станіславівській областях. Усе ж таки подекуди боротьба продовжувалась ще до 1952-1954 років, а в деяких районах - аж до 1956 року, коли, як це сказали кагебісти Левкові Лук'яненкові, відбувся останній бій між відділами МГБ і УПА.

Ось такі реалії боротьби ОУН і УПА, яких поборювали кожна по-своєму обидві тоталітарні держави та інші окупанти української території. Ми навели цитати з німецьких джерел та дуже коротко описали дальшу боротьбу УПА на підставі українських та радянських джерел.⁶¹

Реабілітація?

Важливим є підкреслити, що в умовах сталінського терору збройна боротьба не була можлива без підтримки населення. Українські маси не відмовляли в допомозі УПА і підпілью ОУН, яких треба було прохарчувати, лікувати ранених, доставляти інформацію та боєприпаси. Щоб довести до розриву між населенням і УПА, російсько-радянські органи переодягали окремі підрозділи своїх солдатів або перевертнів в одяг УПА і чинили страшні звірства над населенням. Вони, може, ще живуть в Україні і користуються всіма правами. Комуністи та інші особи, які були (а, мабуть, є й сьогодні) проти незалежності України і проти українського націоналізму (зокрема під впливом важкої ідеологічної кампанії з боку комуністичної доктрини, поширюваної слугами російського імперіалізму) сьогодні виступають проти визнання ОУН і УПА та представляють їх як колаборантів гітлерівців. У дійсності боротьба ОУН-УПА - це справді унікальне явище в історії Європи. Ця боротьба спиралася на сили народу,

постала і розвивалася без жодної допомоги ззовні. Всі без винятку європейські рухи опору, від Франції починаючи і на Югославії кінчаючи, в тому і радянські партизани, отримували постійно допомогу ззовні, одержували зброю, боєприпаси, ліки, гроші, командний персонал, радіоапарати.

Боротьба ОУН-УПА зовсім природно заслуговує на щось більше, як на реабілітацію, поновлення доброго імені, якій несправедливо запламували Москва, КПРС, КГБ, радянський тоталітарний режим. В інтересі Москви і російсько-радянської імперії було поборювати ОУН-УПА, представляти їх у неправдивому світлі. В інтересі незалежної, протімперської України є визнати правду.

Документи виявляють, що ОУН і УПА були під час Другої світової війни воюючою стороною проти нацистської Німеччини, а потім боролися проти радянського тоталітарного імперіалізму і його панування в Україні. Їх боротьба була боротьбою за соціальну і національну свободу, за право української нації на життя і свободний розвиток, за самостійну суверенну державу, за незалежність України, і вона була продовженням національно-визвольної боротьби українського народу, яка розпочалася у 1917 році. Такою вона повинна бути визнана.

¹ Див. Пєтро Мірчук, Нарис історії ОУН, т. 1, с. 22-23.

² Німецький Федеральний Архів: BA NS 43/43 S.5, 20; див. збірка документів В. Косика *Das Dritte Reich und*

die Ukrainische Frage, Dokumente 1934-1944, Muenchen, 1985, S. 51.

³ ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929-1955, (Мюнхен), 1955, с. 27.

⁴ Там таки, с. 21-22.

⁵ Там таки, с. 52.

⁶ BA NS 43/42 f. 339-343; 43/41 f. 82-88; Архів Мін. закордонних справ (Бонн): AA Pol. V524.

⁷ BA NS 43/43 f. 5-6.

⁸ BA NS 43/43 f. 20.

⁹ BA NS 43/43 f. 12.

¹⁰ Згідно з нотатками генерала Гальдера, на нарадах генерального штабу 22.07.1940 року Гітлер, немов би визначив наступну політичну мету війни проти Росії: "Українська Великодержавна, Балтійський союз держав, Білорусія, Фінляндія...", але 31.07.1940 року він уточнив: "Після того Україна, Білорусь, Балтійські держави - нам!" Вороги України цитують першу фразу, і забувають другу фразу. Див. Generaloberst Halder, *Kriegstagebuch*, Band 2, Stuttgart, 1963, S. 49-50.

¹¹ Німецький військовий архів, Фрайбург, BA-MA RH 24-3/134 WB 3002 (3).

¹² BA R 43 11/1500 f. 61-77.

¹³ Ausenpolitisches Amt (AA), Bonn, VIR Grosskopf, zu D IX 15 g, All. Akten Pol., XIII, 24. Подаються уривки документу.

¹⁴ BA R 58/214 f. 59. Деякі уривки із звітів шефа СП і СД були опубліковані В. Косиком у збірнику документів *Das Dritte Reich und die Ukrainische Frage...*, поп.цит.

¹⁵ BA R 58/214 f. 59.

¹⁶ AA All. Akten Pol. XIII. 9 20029

¹⁷ Institut fuer Zeitgeschichte, Muenchen, ED 165.

¹⁸ BA R 58/214 f. 173.

¹⁹ AA All. Akten Pol. XIII 24 E292421.

²⁰ Ibid. E292448.

²¹ AA III/Ukraine, Pol. XIII, 24 (переклад з німецької).

²² AA All Akten Pol. XIII 11 323274.

²³ BA-MA RH 20-17/276 Armeeoberkomando 17. Виказки, про які мова, були від ОУН-Бандери.

²⁴ BA-MA RH 22/5 Wuensche fuer Major v. Altenstddt, 5.

²⁵ BA-MA RH 20-17/276, Armeeoberkomando 17, A.H.Qu. den 18.8.41, S. 2.

²⁶ BA-MA RH 24-3/135, 187.

²⁷ BA-MA RH 20-6/491 f. 61.

²⁸ BA-MA RH 22/204, Sich.-division 213, Lage und Erfahrungsbbericht 27.8.1941. S. 1.

²⁹ Там таки, с. 3.

³⁰ BA-MA RH 20-17/276, A.H.Qu., den 7.9.41.

³¹ BA R 58/217 f. 50-51.

³² BA R 58/217 Ereignismeldung UdSSR. Nr. 79, f. 9, 10; Nr. 86 f. 101, 102.

³³ Микола Лебедь, УПА, (Мюнхен), 1946, с. 17.

³⁴ BA-MA RH 20-11/333, Armeeoberkomando 11, Abwehr-Offizier 17. September 1941.

³⁵ BA-MA 22/203 Tatigkeitsbericht der Abt. VII vom 1.-30.10.1941.

³⁶ BA R 58/218 f. 363.

³⁷ IMT 014-USSR (№ 7), XXXIX, S. 269-270.

³⁸ BA R 58/219 f. 253-255.

³⁹ BA R 70 SU/31 f. 132-133.

⁴⁰ ОУН у світлі постанов..., поп.цит., с. 62.

⁴¹ BA R 58/698 f. 82; R 58/222 f. 231.

⁴² Там таки.

⁴³ BA-MA RH 22/175. Документ за 26.10.1942.

⁴⁴ BA R 6/492 f. 1-3.

⁴⁵ BA R 6/492 f. 5-10.

⁴⁶ BA R 6/492 f. 5-6.

⁴⁷ BA R 94/17 f. 2.

⁴⁸ BA-MA RW 41/44 1678/43 geh.

⁴⁹ BAR 6/310 f. 43.

⁵⁰ W. Kosyk, *L'Allemagne national-socialiste et l'Ukraine*, Paris, 1986, doc. 182; український переклад: *Україна і Німеччина у Другій світовій війні*, НТШ, Львів, 1993, док. 182, с. 614-615.

⁵¹ BA-MA RW 4/y 603, WFS/Op. (H) Nr. 03024/43 geheim.

⁵² М. Лебедь, *УПА*, поп.цит., с. 101-103.

⁵³ *Листівки партійного підпілля і партизанських загонів України у Велику вітчизняну війну*, Київ. 1969, с. 121-124.

⁵⁴ Див. Володимир Косик, *Україна і Німеччина...*, поп.цит., с. 354.

⁵⁵ Лев Шанковський, *Українська Повстанська Армія*, в "Історія Українського Війська", друге видання, вид. І. Тиктор, Вінніпег, Канада, с. 676.

⁵⁶ Aufzeichnungen ueber die Lage in der Ukraine. Den 15.X.1942. BA R 6/70. Німецький оригінал і переклад див. В. Косик, *Україна в Другій світовій війні*, том 2, док. 46.

⁵⁷ BA-MA RH 24-13/171 f. 3.

⁵⁸ Там таки.

⁵⁹ Арсен Панасенко, *Боротьба українського народу з другою большевицькою окупацією*, в "УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944-1951", збірка документів, вид. ЗЧ ОУН, (Мюнхен), 1956, с. 102.

⁶⁰ В. Косик, *Українська Повстанська Армія* (короткий історичний огляд), Стрий, 1992, с. 32.

⁶¹ Лев Шанковський, *Українська Повстанська Армія*, в "Історія українського війська", друге видання, вид.

І. Тиктор, Вінніпег, Канада, сс. 635-819. *Літопис УПА*, томи 1-21, Торонто, Канада. 1982-1995. Білас І., *Репресивно-каральна система в Україні, 1917-1953*, суспільно-політичний та історико-правовий аналіз, у 2-ох томах, Київ, 1994. Юрій Киричук, *Історія УПА*, Тернопіль, 1991. В. Косик, *Українська Повстанська Армія*, Стрий, 1992. *УПА в світлі документів боротьби за Українську Самостійну Соборну Державу, 1942-1950*, у 2-ох томах, видання ЗЧ ОУН, (Мюнхен) 1957, 1960. *УГВР в світлі постанов Великого Збору та інших документів з діяльності 1944-1951 рр.*, збірка документів, вид. ЗЧ ОУН (Мюнхен), 1956.

НІМЕЦЬКІ ДОКУМЕНТИ ПРО РОЗСТРІЛИ У ПЕРШИХ МІСЯЦЯХ ОКУПАЦІЇ УКРАЇНИ

Час від часу багато пишуть про розстріли під час перших місяців німецької окупації в Україні, зокрема в Бабиному Ярі, у Львові та інших містах України. Число розстріляних у декого викликає сумніви і тому під знаком запитання ставляться джерела тих інформацій.

Джерела цих інформацій - це тогочасні німецькі секретні архівні документи. Німецький архів в основному попав американцям у руки в 1945 р. і вони його вивезли до Вашингтону. На основі цього архіву був приготовлений Нюрнберзький процес. Багато пізніше (до 1963 р.), практично весь архів американці повернули Німецькій Федеративній Республіці, залишаючи в себе мікрофільми, які зберігаються в Національних Архівах біля Вашингтону.

В окупованих країнах Європи політичні справи і питання безпеки належали до Головної Служби Безпеки Райху (Reichssicherheitshauptamt, RSHA). Тому німецькі органи безпеки (поліція безпеки СП і служба безпеки СД (Sicherheitsdienst, SD), куди належало також гестапо) отримували звідомлення про події в окупованих країнах, в тому також з окупованих країн Східної Європи.

Про ситуацію в окупованих територіях Сходу Європи говорять наступні збірні документи: *Звідомлення про події ССРСР* (від 23.06.1941 р. до 24.04.1942 р.), *Звідомлення із зайнятих територій Сходу* (від травня 1942 р. до травня 1943 р.), *Рапорти про діяльність і ситуацію* (від 15.09.1941 р. до 31.03.1942 р.), як також *Звідомлення важливих державно-політичних подій* (від 5 січня 1942 р. до 2 квітня 1943 р.). Звичайно, крім цих звідомлень, про ситуацію й переслідування говорять також деякі звідомлення армії.

Звідомлення поліції безпеки (Сіпо, СП) і служби безпеки (СД) - це тисячі сторінок свого роду "бюлетенів", опрацьованих з рамени шефа поліції безпеки і СД, на основі звідомлень і рапортів поліційних органів, т.зв. айнзацкоманд і айнзацгруп СП і СД. Айнзацкоманди були сформовані з німців у Німеччині напередодні війни. В Україні діяли айнзацкоманди (скорочено: ЕК) 4а, 4б, 5 і 6. Це вони займалися "прочищенням терену", розстрілами, політичними справами.

Всі ці поліційні звідомлення належали до "секретних справ Райху", і були призначені лише для найвищих державних керівників у Берліні. Ці документи являються дуже цінним джерелом дослідження не лише соціально-політичної ситуації в Україні під час окупації, але і справжнього опору і національної боротьби проти німців.

У них, крім інформацій про загальне застосування терору німцями, переслідування і нищення

населення, зокрема євреїв. знаходимо також інформації про українські політичні угруповання, український національний рух опору, про репресії взагалі, в тому й проти ОУН-Бандерн, про настрої населення, ситуацію Церков, більшовицьку пропаганду і т.д.

Щоб мати загальну уяву про характер, наприклад, *Звідомлення про події СССР (Ereignismeldung UdSSR)*, зачитуємо декілька рядків про Україну із звідомлення № 11 з 3 липня 1941 р.: *"Айнзацгрупа Б повідомляє 2 і 3 липня 41 р. про спроби національно настросних українців під керівництвом Бандери проголошенням Української республіки та створенням міліції поставити німецькі власті перед доконаним фактом. Крім того, група Бандери розвинула останнім часом особливу активність, розповсюджуючи листівки і т.п. В одній з цих листівок говорить між іншим про те, що український визвольний рух, який раніше переслідувала польська поліція, тепер буде переслідуваний німецькою поліцією".*¹

Декілька рядків із звідомлення № 56 (18 серпня 1941 р.):

"В часі від 5 до 11.08.41 р. зліквідовано 2 888 осіб, а саме айнзацкоманда у Львові - 619, в Бересті Литовському 1296 і в Білостоці 373. Арештовано 5 000 осіб. Поширення листівок в німецькій, польській й українській мовах зростає. У них закликають поляків й українців до опору Німеччині, нападати на німецьке

*військо. Звітовано про скинення парашутистів, зокрема, в околиці Луцька і Рівного, як також у Галичині... Комуністи й євреї далі активні... Серед української поліції не припиняються грабежі, жорстока поведінка і вбивства. Притягнуто до відповідальності українських бургомістрів і комендантів міліції за протинімецькі вислови, невиконання німецьких розпоряджень, знищення німецьких посвідчень. Поляків поставлено на рівні з євреями і почасти вимагається, щоб і вони носили пов'язки... У Львові ОУН продає жетони на Фонд боротьби і поширює листівки, в яких вимагають повернення (з Німеччини) Бандери (Степан Бандера був арештований 5 липня 1941 р. у Кракові і депортований до Берліну - В.К.). Зі Львова поширюються плакати, зміст яких говорить, що під проводом ОУН мусить постати "вільна і незалежна Україна" згідно з гаслом "Україна для українців"..."*²

Згадані звідомлення говорять про розстріли в перших днях окупації, в тому також у Львові та Києві.

У Звідомленні із 6 липня 1941 р., наприклад, сказано, що у Луцьку розстріляно 2000 осіб (без подання національності) у відплату за замордованих НКВД-істами українців.³ У Звідомленні з 13 липня 1941 р. сказано, що в Мінську страчено 1050 євреїв, а у Вільносі страчено з допомогою литовців біля 500 євреїв і саботажників.⁴

У Звідомленні з 16 липня 1941 р. написано: *"Перед відступом більшовики, разом з місцевими євреями, замордували якусь кількість українців. У Львові передумовою для цього було повстання українців 25.06.41 р., які намагалися звільнитися (з тюрем) їхніх в'язнів"*. Звідомлення потім описує, скільки замордовано в'язнів у Львові (3-4 тисячі), Добромилі, Самборі. У розділі II про настрої населення сказано, що у Львові (додаймо: де жило біля 160 тисяч євреїв) *"населення"* згурмувало біля 1000 євреїв і, знущаючись над ними, передало їх до зайнятої вермахтом тюрми НКВД.

Після цієї інформації приходить новий розділ: *"III) Заходи айнзацгрупи. Поліція безпеки зіграла і розстріляла у відплату за жахливі вчинки біля 7000 євреїв. 73 мужчин було виявлено як функціонерів й агентів НКВД і також розстріляно. 40 мужчин зліквідовано на основі донесень місцевого населення. Схоплено передусім євреїв від 20 до 40 років, при чому припроваджених ремісників і спеціалістів відпущено. Побіч цих страт у Львові були переведені відплатні заходи в інших місцевостях..."*⁵ Далі йдуть інформації, завжди в рамках заходів айнзацгрупи, про злочини й ситуацію у Добромилі, Яворові, Сокалі, Луцьку, Тернополі, Золочеві.

Можна мати сумніви, чи число 7 000 відноситься до самого Львова, чи до зайнятих територій України (практично - західних земель), бо текст, зредагований у Берліні на підставі різних

дрібних звітів, не зовсім ясний. До 10 липня штаб айнзацгрупи знаходився у Львові і звідси йшли звіти до Берліну. Отже можна думати, що все, про що звітували зі Львова, приписано Львову.

А від 11 липня осідок групи був у Рівному (і групу перейменовано на айнзацгрупу "Ц"), а 18 липня - у Зв'ягелі, 19 липня - у Житомирі. Проте автори звичайно пов'язують цифру 7000 тільки зі Львовом.

Цю цифру знаходимо також у *Звідомленні про діяльність і ситуацію* із 31 липня 1941 р. Воно говорить про Україну, тобто про всю зайняту українську територію. Повідомляючи, що у тюрмах України, після відступу радянських військ, знайдено багато тисяч помордованих і нелюдських замучених українських в'язнів та подаються для прикладу відомості про Львів і Добромиль та довколишні місцевості. У звіті також сказано, що у згаданих злочинах брали участь переважно євреї (члени НКВД). Далі звіт зазначає, що *"у відплату за ці нелюдські жахливі вчинки спіймано і застрілено 7000 євреїв. Між ними було 73 особи, яких виявлено як функціонерів чи агентів НКВД... У Львові населення згурмувало біля 1000 євреїв і передало до зайнятої вермахтом в'язниці. Відплатні акції проти євреїв і більшовиків продовжуються"*.⁶

Ервін Шульц, комендант айнзацкоманди 5 у Львові, який брав участь у розстрілах, свідчив на процесі в Нюрнберзі про те, що у Львові тоді (тобто від 30 червня до 10-12 липня 1941р.) було

заарештовано від 2500 до 3000 осіб, в тому і євреїв (документ Нюрнберзького процесу NO-3644). Вони були призначені до страти, але якась кількість могла втекти або була звільнена. Треба зазначити, що ЕК 5 залишилася, мабуть, найдовше у Львові.

У Львові чи не найбільше розстрілювала дуже рухлива ЕК 4а, яка скоро виїхала далі на Схід і продовжувала цю роботу по інших містах України- у Житомирі, Василькові, Києві і т.д. ЕК 4а згодом отримала назву “зондеркоманда 4а” (SK 4а). Від початку свого перебування на території України до 6 вересня 1941 р. (тобто за два і півмісяця, а не за декілька днів) SK 4а розстріляла 11 328 євреїв у різних містах України.⁷ Потім на чергу прийшов Київ.

Німецьке донесення про події в СССР з 12 вересня 1941 р. (№ 81) окремо представляє єврейське питання в Україні.

Про Київ *Звідолення поліції безпеки і СД №101 з 2 жовтня 1941 р. подас: “Зондеркоманда 4а, у співпраці зі штабом групи і двома поліційними полками “Південь” розстріляла 29 і 30.09.41 р. у Києві 33771 єврея”.*⁸

Ця сама інформація знаходиться також у звіті № 106 із 7 жовтня 1941 р.⁹, але у ній подано детально, у який спосіб була проведена ця жахлива операція, а саме: у місті оголошено, що євреї мають зібратися у певному місці (його не називається) для “переселення” в іншу місцевість. Звіт говорить, що

у дійсності з боку німців це була відплатна акція, бо німці обвинувачували євреїв за вибухи і підпали у Києві.

Інформація про розстріл 33771 єврея в Києві повторена у *Звідовленні про діяльність і ситуацію № 6 за час від 1 до 31 жовтня 1941 р. (Документ Нюрнберзького процесу номер 102-R).*¹⁰

Донесення про події в СССР № 111 з 12 жовтня 1941 р. подає таку інформацію:

*“Зондеркоманда 4а досягла тепер загального числа понад 51 тисяч розстрілів. Здійснені до тепер екзекуції були проведені без жодної сторонньої допомоги цією командою, за винятком проведеної 28 та 29.09 в Києві спеціальної акції, для якої було залучено дві команди полку поліції Південь (підкр.- В.К.). Щодо розстріляних, це в основному євреї та в меншій мірі - політичні функціонери, а також саботажники та грабіжники”.*¹¹

Тут потрібно відкрити дужку про зовсім неоправдану і брехливу пропаганду щодо участі українців у розстрілах євреїв у Бабиному Ярі, якою любуються деякі євреї, і, зокрема, росіяни. Німецьке джерело, яке було доказовим документом на Нюрнберзькому процесі, виразно говорить, що розстріли були проведені тільки німцями, без жодної сторонньої допомоги, отже, без українців. Крім айнцакоманди, чи радше - зондеркоманди 4а до розстрілів залучено дві команди полку німецької поліції “Південь”. Полки німецької поліції формувалися тільки з німців у Райху, вони

не мали нічого спільного з українською поліцією. Батальйони поліції 45 і 303, які, як подають советські джерела, брали участь у розстрілах у Бабиному Яру, належали якраз до німецької за складом поліції.

Залишається справа т.зв. **Буковинського куреня і шуцманшафт-батальйону 118**. Буковинський курінь - це реальність, заплутана в політичні комбінації керівників ОУН-Мельника. Значна група звичайних - не військових - хлопців (в деяких статтях говориться навіть про одну тисячу) йшла з Буковини до Києва на наказ ОУН-Мельника, і навіть точно не відомо, чи всі вони були дійсно членами мельниківської ОУН. Важливим є ствердити, що це був час суперництва і, так би мовити, “перегонів” між ОУН-Бандери і ОУН-Мельника - хто скоріше дійде до Києва, щоб там взяти “владу” і проголосити незалежність. У донесенні про події в СРСР № 20 з 12 липня 1941 р. подається, що айнзацгрупу “Ц” попереджено про те, що група Бандери направила до Києва коло 30 своїх членів із завданням створити там якнайшвидше український уряд такого зразка, як у Львові.¹² Невідомо, хто попередив німців про цей секретний плян ОУН-Бандери. Але факт є той, що німці затримали і арештували цю групу ОУН-Бандери у Василькові, не даючи їй змоги дійти до Києва. Дорога для ОУН-Мельника була відкрита. Чисельна група людей ОУН-Мельника опинилася у Києві і з неї почали творити звичайну міліцію (поліцію).

Не будемо входити в деталі цього питання, воно широко висвітлене в статті В.З. Нахмановича, відповідального секретаря Громадського комітету для вшанування пам'яті жертв Бабиного Яру, яка появилася в “Українському Історичному Журналі” (№ 3, 2007). Хочемо тільки підкреслити, що український батальйон шуцманшафту 118 не міг бути і не був тотожний з Буковинським куренем, хоч у ньому була доволі велика кількість буковинців.

Згідно з німецькими архівами, батальйон 118 був сформований німцями у Києві у червні 1942 р. і переформований у листопаді цього ж року,¹³ тоді як **розстріли євреїв у Києві відбулися 28 і 29 вересня 1941р.** Батальйон цей був звичайним вартовим батальйоном. На Білорусь його відправили щойно у липні 1943 р. До речі, трагедія спаленого білоруського села Хатинь сталася 22 березня 1943 р. Чому ж цю трагедію приписують батальйонові 118 (чи тільки тому, що він був український)? Крім цього, чому замовчувати, що цей батальйон був перейменований у грудні 1943 р. на шуцманшафт-батальйон 63, і таким він появився у Франції, де перейшов на бік французького руху Опору. Треба додати, що перед його від'їздом до Франції він уже був приділений німцями до російської 30 дивізії СС-ів, тобто до Російської визвольної армії ген. Власова. А тому, що з цього потім нічого не вийшло, то у 1945 р. цю дивізію перезвали на Білоруську бригаду Ваффен-СС.¹⁴

Пов'язуючи розстріли євреїв у Києві та спалення білоруського села Хатинь із Буковинським куренем та батальйоном 118, відповідальні російсько-більшовицькі чиновники у Москві мали на меті, як це влучно описав В.Р.Нахманович, *"по-перше, скомпрометувати як співучасника нацистських каральних акцій Буковинський курінь, а через нього - ОУН і весь український національно-визвольний рух; по-друге, сприяти подальшому розбрату між євреями й українцями через звинувачення буковинців, а так - усіх національно-свідомих українців, у розстрілах у Бабиному Яру..."* (УІЖ, 3, 2007, с. 90).

Саме тут лежить суть цілої справи. У всякому разі сором тим, хто знеславлює український народ вигадками про участь українців у розстрілах євреїв.

Німецький звіт про діяльність і ситуацію № 6 під рубрикою "Євреї" подас, що українці ставляться з упередженням до євреїв не так тому, що їх підозрювали у вибухах, які відбулися в Києві, як скоріше через те, що вони співпрацювали в НКВД. Що ж до самих розстрілів 33 771 євреїв, яких примусили роздягатися, то документ інформує, що *"золото, дорогоцінності та одяг збережено і воно призначене для асоціації допомоги фольксдойчам (особам німецького походження) та потребуючим у місті."*¹⁵

Німецьке звітання про страти, цитоване вище, далі говорить:

Айнзацкомандою 5 було ліквідовано в період від 7.09 до 5.10 207 політичних функціонерів, 112 саботажників та грабіжників, а також 8800 євреїв.

Зондеркоманда 4б розстріляла в період від 13.09 до 26.09 103 політичних функціонерів, 9 саботажників та грабіжників і 125 євреїв.

Айнзацкомандою 6 було проведено від 14 до 26.09 наступні розстріли: 13 політичних функціонерів, 32 саботажники та грабіжники, а також 26 євреїв.

Причини проведених цими командами розстрілів були: політичні функціонери, грабіжники та саботажники, активні комуністи та політичні носії ідей, євреї, які з допомогою неправдивих даних добилися звільнення з таборів полонених, агенти та донощики НКВД, особи, які брали участь шляхом брехливих висловлювань та тиску на свідків, безсумнівно брали участь у депортації фольксдойчів, єврейський садизм та жадова помсти, небажані елементи, політруки, небезпека чуми і холери".¹⁶

В Берліні мали специфічне уявлення про "єврейське питання" в Україні, як про це говорить звітання про події в СССР № 81 з 12 вересня 1941р. Ці інформації, крім опису конкретної загальної ситуації, віддзеркалюють звичайно ідеологію націонал-соціалізму, зокрема в тому розумінні, що за злочини радянсько-комуністичного ладу відповідають тільки євреї. Замовчується

повністю роль росіян і російського імперіялізму. Звідомлення говорить:

*“Отриманий досвід підтверджує попередні твердження, що радянська держава була єврейською державою чистої води. Це твердження можна зробити на кожному заводі, в кожній установі, навіть у колгоспах. Директор, його заступник, бухгалтер, касир, начальник складу на підприємстві - євреї**, службовці і робітники - українці. Керівник профспілки, партсекретар цього ж підприємства - євреї і т.д. Це можна спостерігати на середніх і малих підприємствах, вже не говорячи про великі. З цих причин єврейське питання - це пекуча проблема для українських людей. Усюди привітно погоджуються, коли про це питання говориться. За часу більшовиків вживання слова “жид” підлягало строгому покаранню і вважалось виявленням антирадянського настрою. Дозволена назва - “євреї”. Неприхильність населення і чітке розуміння єврейської проблеми зростають із Заходу на Схід, тобто євреїв в областях середньої і східної України, де не було “осілого” єврейства, як у регіонах на захід від Бердичева та Житомира, відхиляється з це більшою гіркістю, ніж в “староєврейських” областях, де протягом століть у співжитті з євреями виробилось притуплення і призвичаєння. Для пропагандивної акції на широкі маси на українській території слід брати до уваги, що єврейське питання з вдячністю підходить населення. Однак до активних кроків*

проти євреїв населення практично ніде не вдалося споцукати. Це можна пояснити тим страхом, який панує серед широкого загалу, що червоні це можуть повернутися. Завжди вказується на те, особливо серед старших, що вони вже таке пережили 1918 р., коли німці несподівано відійшли назад. Щоб протистояти цьому психозові страху і подолати цей полон, щоб в очах багатьох українців бачили єврея носієм політичної влади, ЕКБ застало багато разів євреїв перед розстрілом під охороною пройти через усе місто. Також багаторазово надавалося значення присутності міліції (українська служба порядку) при екзекуції євреїв. Серед євреїв, здається, і потойбіч фронту поширюються відомості про те, яка доля чекає їх у нас: якщо протягом перших тижнів була це значна кількість євреїв, то в центральній і східноукраїнських областях можна ствердити, що в багатьох випадках 70-80% єврейського населення повтікало, деколи - усі 100%. Тут вбачається непрямий успіх роботи (німецької) поліції безпеки, оскільки безплатне відсунення сотень тисяч євреїв, згідно з відповідями опитуваних, аж за Урал, - це значний внесок до вирішення єврейського питання в Європі.

Особливо слід згадати відкриття єврейських колгоспів. Між Кривим Рогом і Дніпропетровськом знаходяться численні єврейські колгоспи, які поповнювалися євреями не лише щодо керівництва, але і сільськогосподарських робіт. Наскільки можна

було встановити, йдеться про менш розумних євреїв, непридатних для вищих функцій, яких було "відсунено" на село політичним керівництвом. ЕК б у цих випадках в інтересах продовження робіт відмовилося від розстрілу цих євреїв і задовольнилося ліквідацією єврейського керівництва і заміною його на українське".¹⁷

Заслуговує на підкреслення той факт, що німецький окупант визнав, що в Україні **"до активних кроків проти євреїв населення практично ніде не вдалося спонукати"**. Це заперечує політичну пропаганду про "антисемітизм" українського населення під час окупації, яку поширювали - і сьогодні далі поширюють - певні політичні кола в Україні і на Заході.

Другий факт, який заслуговує на увагу у дослідженнях про цей період, це те, що німці самі стверджують, що ними **"надавалося значення присутності міліції (українська служба порядку) при екзекуції євреїв"**. Німці зумисне демонстрували присутність української поліції (чи міліції) перед чи під час розстрілу євреїв, щоб викликати в населення враження, що українці також беруть участь у розстрілах. Цей тактичний крок німців не віддзеркалював загальне почування населення. Самозрозуміло, що це не виключає, що могли бути дуже рідкісні випадки участі поодиноких поліцаїв у розстрілах. За це несуть відповідальність деякі окремі особи, а не український народ. Колективна відповідальність, яку залюбки застосовували німці

і 30 вересня, цей же звіт каже, що розклеївши по місту оголошення про “переселення” євреїв, німці думали, що на вказане місце зголоситься не більше як 5-6 тисяч євреїв, а їх прийшло понад 30 тисяч, які дійсно повірили, що їх будуть “переселяти”.¹⁸ Видно, спочатку німці думали, що декілька тисяч осіб зможе “ліквідувати” саме зондеркоманда 4а. Але для такої великої кількості прибулих одної команди не вистачало і тому закликали на допомогу дві команди полку німецької поліції (отже - не української!).

Треба ствердити, що у жодному із цих німецьких документів не сказано, де відбулися розстріли євреїв та інших в'язнів у Києві. Ніде у згаданих німецьких документах не появляється назва Бабин Яр. Про Бабин Яр почали говорити після війни деякі радянські автори.

Німецькі документи виявляють, що євреї не були єдиними жертвами масового знищення населення в Україні. Часто забувають про долю воєнних полонених. Команди СП і СД були послані до таборів військових полонених, в яких шукали за тими особами, які треба було розстріляти, або перевезти до концтаборів (інші вмирили з голоду, хвороби і холоду). Згідно з начальником гестапо групенфюрером СС Мюллером, на 5 грудня 1941 р. німцям вдалося згрупувати окремо 22 тисячі полонених, з яких 16 тисяч було ліквідовано.¹⁹ У жовтні 1941 р. в Райхскомісаріяті Україна було 10 таборів для солдатів і один для офіцерів, разом

445 тисяч полонених. У грудні їхня кількість упала до 175696 осіб. Якусь кількість забрали до праці, а 33713 померло.²⁰ Це тільки мала частинка інформації про долю військових полонених.

А ось ще один документ і Нюрнберзького процесу про масове знищення українського населення, який не буде зайво пригадати:

Айнзацкоманда С/5 (Ц/5)

Поліція безпеки і СД

м.п., 25 листопада 1941

-Kdo-Tgb Nr 124321/41

Зовнішнім постам: Київ

Дніпропетровськ

Миколаїв

Житомир

Вінниця

Стосується: ОУН (Рух Бандери)

Незаперечно встановлено, що рух Бандери готує повстання у Райхскомісаріяті (Україна) з метою створити незалежну Україну. Всі функціонери (активісти) руху Бандери повинні бути негайно арештовані і після ґрунтовного допиту страчені як грабіжники.

Протоколи допитів належить переслати у айнзацкоманду Ц/5.

Цей лист має бути знищений командофюрером негайно після прочитання.

Підпис (нечіткий):

СС-оберштурмбанфюрер. ²¹

Багато німецьких звідомлень говорять про десятки, сотні розстріляних “грабіжників”. Хто скаже, скільки між ними бандерівців? Наприклад, документи говорять про такі страти: 240 більшовиків у Рівному, 20 грабіжників і 50 польських агентів у Луцьку, 187 росіян і євреїв у Житомирі, 619 “осіб” у Львові, 6 584 більшовиків, євреїв, асоціальних елементів у районі Коростеня і Білої Церкви, 28 саботажників і грабіжників у Ново-Україні і т.д.²²

В одному з донесень загонів поліції СП і СД, які оперували в Південній Україні, сказано: “*За вказаний період (1-15 жовтня 1941 р.) треба було зайнятися вирішенням єврейського питання переважно на схід від Дніпра. Крім того, передусім проводилися розшуки прихильників Бандериста партизанів*”.²³ У питанні “розшуків” для ліквідації згадано бандерівців та, на другому місці, радянських партизанів. Такою була реальність існуючої ситуації, в якій знищували в першу чергу бандерівців, а потім партизанів. Коли ж мова про більшу чи меншу участь у цих німецьких репресивних операціях в Україні поодиноких членів місцевої міліції, то звичайна логіка диктує, що цього не можна використовувати, щоб доказувати злочинність й антисемітизм українського народу. Майже в усіх країнах Європи в подібних німецьких винищувальних операціях були деколи причетні окремі місцеві люди. Однак ніхто через це не спрямовує вістря постійних нападів на цілий народ.

Для прикладу можна навести наступні інформації з німецьких архівних документів. Одне звідомлення айнзацгрупи “А” говорить, що литовські партизани знищили у Ковні, вночі з 25 на 26 червня 1941 р. “*понад 1500 євреїв, спалили декілька синагог і одну єврейську дільницю з 60 домами*”.²⁴ Повернувшись в Берлін із інспекційної поїздки, один із функціонерів міністерства окупованих територій Сходу писав у своєму звіті із 28 липня 1941 р.: “*Після зайняття німецькою армією Ковна, литовці знищили правдоподібно від 12 до 13 тисяч євреїв. До цього втрутилися (німецькі) військові власті, бо в цей спосіб були б усунені професійні працівники і було б загрожене лікарське забезпечення (населення). Згідно з розпорядженням литовських властей, євреї мають носити жовту зірку на грудях*”.²⁵

На основі цих інформацій, як відомо, ніхто не нападає постійно на литовців, що вони “найбільші антисеміти” у світі, як це часто робиться по відношенні до українців. Німці знаходили співпрацівників у всіх країнах Європи. У порівнянні до кількості населення тої чи іншої європейської країни, вони були численніші, ніж в Україні. Чому ж тоді єврейські кола постійно нападають на українців?

Крім цього, не треба забувати, що німці вели широку пропаганду проти євреїв як “*основних носіїв більшовизму*”. Все ж таки в одному із своїх звідомлень вони в заключенні констатували, що в Україні, крім окремих випадків, загальних

протисврейських виступів не було та що там "якийсь явний антисемітизм з расових чи ідейних причин все-таки чужий населенню".²⁶

Чому ж тоді певні кола (в тому зокрема - єврейські) ширять антиукраїнські інформації про "український антисемітизм"?

На закінчення треба згадати, що в одному німецькому звідомленні абвергрупи (розвідки і контррозвідки) вермахту з 28 жовтня 1941 р. звертається увага на некоректну поведінку німців також супроти українського населення. Документ говорить: "Потрібно ствердити, що у нас часто не роблять різниці між євреями і українцями, так що це саме обходження з євреями часто переносимо на українців, що призводить серед них до відчуття гіркоти".²⁷

Трагедія українців під час німецької окупації належить до трагедії людства, не менше як і трагедія єврейського народу.

Посилання

¹ Bundesarchiv (BA), Koblenz, Ereignismeldung UdSSR Nr 11, R 54/216 f. 58-59

² Ibid., Nr 56, R 54/216 f. 76-77.

³ Ibid., Nr 14, R (58/214 f. 85.

⁴ Ibid., Nr 21, f. 146, 147.

⁵ Ibid., Nr 24, f. 189-191.

⁶ Архів німецького міністерства зокордонних справ (AA), Inland IIg 431 f. 27-29.

⁷ Ereignismeldung UdSSR, Nr 87, R 58/217 f. 164.

⁸ Ibid., Nr 101, R 58/217 f. 3.

⁹ Ibid., Nr 106, R 58/217 f. 66.

¹⁰ Tätigkeits- und Lagebericht Nr 6, R 70/SU/31 f. 55. Док. Нюрнберзького процесу номер 102-R.

¹¹ Tätigkeits- und Lagebericht Nr 6, R 70/SU/31 f. 55.

¹² Оригінал і переклад див. "Україна в Другій світовій війні", том 1, Львів, 1997, с. 172-173.

¹³ Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936-1945, Teil II, Georg Tessin, Die Stabe und Truppeneinheiten der Ordnungspolizei, Koblenz, 1957, S. 105.

¹⁴ Там само, С. 63.

¹⁵ Tätigkeits- und Lagebericht Nr 6§ S. 18.

¹⁶ Ereignismeldung UdSSR, Nr 111, R 58/217 f. 147.

** Інформація перебільшена, не говорить, наприклад, про росіян.

¹⁷ Ereignismeldung UdSSR, Nr 81, BA R 58/217 f. 46-48.

¹⁸ Ereignismeldung UdSSR Nr 128, BA R 58/218 f. 341-342.

¹⁹ Institut fuer Zeitgeschichte, Muenchen, NOKW-147.

²⁰ Нюрнберзький процес, IMT 1165-PS.

²¹ Нюрнберзький процес, IMT, том 39, с. 367. Також *Україна в Другій світовій війні у документах*, збірник німецьких документів, том 1, Львів, 1997, с. 365 (укр. текст) і 367 (нім. текст).

²² Володимир Косиш, *Україна і Німеччина у Другій світовій війні*, НТШ, Львів, 1993, с. 158-159.

²³ Там таки, с. 159.

²⁴ Нюрнберзький процес, IMT, том 39, с. 682.

²⁵ BA Bericht ueber die Dienstreise anlaslich der uebergabe der Dienstgeschafte an den Reichskommissar fuer das Ostland. R/24 f. 10.

²⁶ Ereignismeldung UdSSR Nr 112, BA R 58/218 f. 158.

²⁷ BA R 6/69 f. 71.

УКРАЇНСЬКИЙ БАТАЛЬЙОН “НАХТІГАЛЬ” (Коротка нотатка)

На початку 1941 р., коли німецькі військові чинники сподівалися близької війни з Радянською Росією, керівництво ОУН під проводом Степана Бандери подумало, що прийшов час використати німців для української справи, а саме для військового вишколу якоїсь кількості українців з допомогою німців. Провід ОУН мав на думці опісля використати цих вишколених людей для створення основи української національної армії, незважаючи на те, які плани може мати гітлерівська Німеччина.

Тому представник ОУН-Бандери, Ріко Ярий, громадянин Австрії (а після приєднання Австрії до Німеччини - громадянин Німеччини), який раніше служив в Українській Галицькій Армії, за дорученням Проводу ОУН-Бандери розпочав переговори з представниками Верховного командування німецької армії, які закінчилися в квітні 1941 р. Спочатку переговори йшли з офіцерами резерву, а домовлення були схвалені високими офіцерами ОКВ (верховного командування вермахту) та апробовані адміралом Канарісом. Ці домовлення були усні та секретні.

Результат домовлення був такий: вермахт зобов'язується взяти на військовий вишкіл 600-

800 членів ОУН. У військових справах вони мали залежати від вермахту, а у політичних - від ОУН.

В тодішній ситуації вишколювати відкрито таку кількість людей в Німеччині чи Австрії не було можливо. Єдиний вихід - вишколювати їх під прикриттям вже існуючої закритої військової формації, а саме - навчального полку для окремих доручень 800 “Бранденбург”, який був підпорядкований командуванню абвер/закордон (Amt Ausland/Abwehr), і до справ якого ніхто не міг вмішуватися. Офіцерам “Бранденбург” доручено зайнятися звичайним військовим вишколом українських добровольців, яких поділено на два батальйони. Один батальйон був сформований в Австрії, і він отримав кодову назву “Ролянд”, а другий сформовано в Генеральній Губернії і він отримав кодову назву “Нахтігаль”. Комендантом “Нахтігаль” з українського боку був Роман Шухевич, пізніший головнокомандувач Української Повстанської Армії (УПА).

Вишкіл батальйону “Нахтігаль” розпочався у квітні 1941 р. у розлозі навчального таборі вермахту в Нойгамері, у Сілезії. Батальйон отримав звичайне військове навчання, а не якесь навчання для шпигунської чи підривної діяльності, як це часто пишуть несовісні автори. Це військове навчання не тривало довго.

Під кінець травня 1941 р. верховне командування 17-ої армії видало наступний секретний наказ (нім. фед. архів RH 20-17/276):

Armeeoberkommando 17
A.H.Qu., den 29.5.41
Abt. Ia/Ic, Nr 282/41 g.Kdos
GEHEIM

Стосується: Залучення одного батальйону полку 800 д.о.д.

Групи військ Південь

Просимо про підпорядкування доволі міцної частини 1-го батальйону полку д.о.д 800 та окремої формації (Sonderformation) Нахтігаль.

Як місця введення їх в дію передбачається:

а) Львів і близькі околиці з метою зайняття і забезпечення існуючих там обладнань щодо доріг, господарства та устаткувань (залізниці, водопостачання, фабрики, поштові й телеграфні установи).

б) Міст біля Перемишля.

Тут передбачається введення в дію однієї роти, якщо не передбачається великих боїв за міст.

в) В ході операцій може бути питання скинення саботажних підрозділів за лінією фронту для знищення мостів на Дністрі; тому просимо про підкріплення батальйону принаймні 60-ма парашутистами.

За Верховне командування

Шеф Головного Штабу

підп. Мюллер

Ось цей документ німецької армії виявляє деякі основні пункти справи. По-перше, батальйон "Нахтігаль" не мав жодного номера німецьких збройних сил і тому формально не належав до цих збройних сил, а був окремою частиною без номера німецької армії. По-друге, "Нахтігаль" не належав до полку для окремих доручень (д.о.д.) 800 "Бранденбург", якого всі роти мали номер, а був лише йому військово підпорядкований.

По-третє, завдання батальйону "Нахтігаль" дуже точно і виразно накреслені у наказі німецької армії. Ці завдання не мали нічого спільного з будь-якими поліційними заходами, а тим більше з розстрілами цивільного населення.

Наступний наказ із 12.06.41р. уточнює, що а) підрозділи полку "Бранденбург", у Закопаному, переходять у підпорядкування армійській команді LII, та б) "Нахтігаль", підпорядкований першому полку "Бранденбург", також переходить до армійської команди LII. Отже, ці дві військові формації знову названі окремо (RH 20-17/276).

Наказ 17-ої армії із 16.06.41р. говорить, що "3) Батальйон полку 800, разом з окремою формацією "Нахтігаль" (цю останню довести в околицю Pruchnik-Miasto) залишаються у підпорядкуванні Головного командування. Із початком походу 101-ої легкої дивізії обидві формації переходять до генеральної команди XXXXIX. Звідси вони мають опісля бути переведені до розпорядження Верховного командування армії

(ОКВ) у такий спосіб, щоб вони завчасно могли бути введені в дію у Львові."

Тут знову видно, що "Нахтігаль" і батальйон полку д.о.д 800 - це дві окремі військові одиниці.

18 червня 1941 р., коротко перед нападом Німеччини на СРСР, батальйон "Нахтігаль" скерували до німецько-радянського кордону. Команду над батальйоном перебрав командир першого батальйону Бранденбурзького полку.

У ніч із 22 на 23 червня батальйон перейшов кордон біля Перемишля, не вступаючи в бій, і рушив у напрямку до Львова. Просуваючись недалеко від фронту, батальйон прибув до Львова разом з першим батальйоном Бранденбурзького полку 30 червня о 4 годині 30 хвилин ранку.

Відповідно до одержаних наказів "Нахтігаль" зайняв деякі стратегічні і промислові об'єкти, в тому також львівське радіо. Цю службу члени "Нахтігаль" несли, мабуть, один тиждень. У наслідок проголошення українцями відновлення Української держави 30 червня 1941 р., яке не було узгоджене з Берліном, німці загострили своє ставлення до українців, позбавили українських командирів їхнього командного значення, батальйон переведено в безпосереднє підпорядкування німецькому командуванню.

6-7 липня 1941 р. німці вивели батальйон зі Львова і через Тернопіль він прибув 14 липня до Проскурова. Він брав участь у боях на фронті в районі Браїлова біля Вінниці. Після взяття Вінниці

батальйон отримав відпочинок у Юзвині (тепер Некрасово), а біля 13 липня 1941 р. батальйон "Нахтігаль" отримав наказ сісти з майном у поїзд і повернутися до свого табору в Нойгамері. Там він був роззброєний і припинив своє існування. Українських солдатів німці декілька тижнів пізніше, на основі особистих контрактів служби на один рік, оформили у батальйон охоронної поліції № 201.

Після війни батальйоном "Нахтігаль" ніхто не цікавився, крім українців.

Раптом у жовтні 1959 р. сталася зміна. 23 жовтня 1959 року у Східному Берліні відбулася прес-конференція східнонімецького професора Альберта Нордена. Професор Норден звинуватив західнонімецького міністра Т. Оберлендера в тому, що він віддав наказ знищити євреїв та польських інтелігентів Львова... з допомогою батальйону "Нахтігаль"!

Т. Оберлендер, призначений 1953 року Аденауером на посаду міністра у справах німців - прогнаних, репатрійованих та жертв війни, - постійно викликав ненависть у Москві і Східного Берліна своєю різкою антикомуністичною та антирадянською політикою. Щоб домогтися відставки міністра, Москві треба було звинуватити його в нацистських злочинах. І, переглядаючи минуле Оберлендера, знайшли, що він у червні-липні 1941 року був зв'язковим офіцером між батальйоном "Нахтігаль" і абвером. Так виникла ідея звинуватити західнонімецького

міністра з допомогою твердження, що “Нахтігаль” чинив злочини за наказом Т. Оберлендера. Москва взяла на себе труд підшукати “свідків”, і справа набула міжнародного розголосу. Східнонімецький професор Норден звинуватив Оберлендера і “Нахтігаль” у знищенні близько 3 000 євреїв і поляків. Добре організована кампанія з допомогою комуністичних партій у світі призвела до відставки Т. Оберлендера. Проте німецький трибунал не знайшов ніяких підстав, щоб його звинуватити (див. “Der Fall Oberlander”, Tuebingen-Neckar, 1962).

Свідки та об’єктивні польські автори спростовують звинувачення проти батальйону “Нахтігаль” (див. Przeglad-Lekarski, XX, Seria II, n.1, Krakow, 1964; Albert Zygmunt. Lwowski Wydzial Lekarski w czasie okupacji hitlerowskiej, 1941-1944. Wroclaw, 1975). З приводу цього питання можна також звернутися до офіційних радянських документів, що з’явилися до і після справи Т. Оберлендера. Вони надруковані в недавніх збірниках, таких як: 1) “Уривки з актів стосовно злочинів фашистських загарбників у Львові, складених районною комісією Верховної Ради Української РСР”, у кн. “Советская Украина в годы Великой Отечественной войны, 1941-1945”, К., 1980, с. 274-281; 2) Інформація спеціальної комісії для розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників на території Львівської області // Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні. К., 1963. С. 349-351. Жоден із цих збірників

документів не звинувачує батальйон “Нахтігаль”. Немає таких документів теж у недавніх збірниках документів: “Історія застерігас.” К., 1986 та “Nazi Crimes in Ukraine”, 1941-1944. К., 1987. Але завдяки Москві лихо вже було зроблене. Починаючи з 1959 року, російсько-радянська, польська та східнонімецька пропаганда почала твердити, що батальйон “Нахтігаль” брав участь у винищенні польської інтелігенції Львова. Узагальнюючи цю російсько-радянсько-комуністичну інформацію, французький автор Анрі Мішель у своїй праці “Друга світова війна” (том I, Париж, 1968, с. 265) написав: “*Всі завойовані райони перетворилися у театр продуманих наперед актів винищення. На трибуналі у Нюрнбергу згадувалось про численні приклади. Гестапо склало списки осіб, засуджених a priori. Спеціальний батальйон, що називався “Соловей” і належав до Бранденбурзького полку, займався цими стратами.*”

А по-німецьки “Соловей” - це “Нахтігаль”!

Потрібно повторно підкреслити, що німецькі документи виявляють, що 1-й батальйон Бранденбурзького полку й український батальйон “Нахтігаль” займалися лише охороною важливих об’єктів, складів, установ Львова. А стратами займалася команда німецької Поліції безпеки і Служби безпеки (СД), яка прибула до Львова 30 червня.

Батальйон “Нахтігаль” ніколи не брав участі ні в акціях поліції, ні в проведенні страт, його назва

жодного разу не згадувалась на Нюрнберзькому процесі. Навпаки, міжнародний трибунал у Нюрнберзі під час засідання 15 лютого 1946 року, спираючись на рапорт радянської Надзвичайної комісії для розслідування німецьких злочинів у районі Львова (документ NO СССР-6/1), встановив, що страти - справа рук спеціальних загонів гестапо та СД (ІМТ, німецьке видання, том. 7, С. 540-541). 30 серпня 1946 року радянський генеральний прокурор Руденко заявив на Нюрнберзькому процесі: *“Інтелігенція також стала об'єктом репресій з боку гестапо... Ці репресії здійснювались за наперед узгодженим планом. Так, наприклад, загоони гестапо ще до взяття міста Львова мали список найвидатніших представників інтелігенції міста, яких треба було знищити. Масові арешти і страти професорів, лікарів, адвокатів, письменників і художників почалися зразу після взяття міста Львова німецькою армією... Розслідування, проведене після взяття міста Червоною армією, встановило, що німці вбили 70 вчених, митців, інженерів, тіла яких спалило гестапо”* (ІМТ, XXIII, С. 394).

Зрештою, у працях на цю тему, що з'явилися у Польщі та Радянському Союзі до жовтня 1959 року, ніколи не було звинувачень на адресу батальйону “Нахтігаль” (для прикладу див. Tadeusz Syripan, Jerzy Sawicki: “Nie oszczędzać Polski”. Warszawa, 1959; англійське видання: “Nazi Rule in Poland 1939-1945”. Warszawa 1961).

Так батальйон “Нахтігаль” став жертвою політичної боротьби Москви проти німецького міністра, неприхильного до комунізму і до Москви. Так українці ставали жертвою політичної боротьби Росії за своє місце на шахівниці світової політики.

ПРО НАХТІГАЛЬ ТА УКРАЇНСЬКІ ПОЛІЦЕЙСЬКІ БАТАЛЬЙОНИ 1941-1945

Дуже здивувала нас і вразила стаття Джон-Поля Гімки в газеті “Kyiv Post” з датою 27 березня 2008 р. п.з. “Будьте обережні з хибними лекціями Нахтігально”. Він дозволив собі написати ось що: *“Реабілітація “Нахтігалья” не означає, що Шухевич не був співучасником у Голокості. У 1942 р. Шухевич і більшість солдатів колишнього Нахтігалья служили в шуцманшафт батальйоні 201 в Білорусі. Ніхто специфічно не досліджував діяльність шума-батальйону 201 у зв'язку зі знищенням єврейського населення. Але ми знаємо, що німці зазвичай уживали шума- батальйони в Білорусі, щоб поборювати партизанів і вбивати євреїв. Ось тема, яку треба було дослідити, перш ніж проголошувати Шухевича Героєм України”*.

Таке твердження виходить поза здоровий науковий глузд. У вільному демократичному світі існує закон: якщо вина не доказана, людина вважається невинною. Згогад не означає “провина”. Це в російсько-советській системі згогад чи підозріння вважалися за правду.

А в справі Романа Шухевича ми не знайшли жодних документальних доказів, які потверджували б жажливі, навіть абсурдні здогади Дж.-П. Гімкі. В німецьких документах ми нічого не знайшли, що говорило б про уживання батальйону 201 для знищення євреїв. Його завданням було охороняти шляхи сполучення. А охороняти мости і шляхи від совєтських партизанів (тим самим боротися проти них, оборонятися від них) - це не нищити євреїв. Та й взагалі, неправдою є, що німці систематично вживали шума-батальйони для цієї злочинної діяльності. На це немає жодних доказів. Німці це звичайно робили самі, про що вони самі ж признавалися у документах. Дж.-П. Гімка може про це переконатися, досліджуючи німецькі архіви. У всякому разі ці, що хочуть зробити причетними до злочинів гітлерівської Німеччини місцеве населення, роблять велику помилку. Обвинувачувати все населення легко, але наслідки несправедливих обвинувачень можуть бути зворотні.

Додаймо, що ще існують вільні науковці, які не належать до кліки тих, які уважають, що тільки вони знають "правду", до тих, що хочуть диктувати своє знання історії всім іншим і завзято переконують культурний світ, що українці - жажливі антисеміти, проти яких треба мобілізувати людство.

Щоб допомогти п. Дж.-П. Гімці хоч трохи розібратися в справах "шума-батальйонів", вважаємо потрібним пригадати симптоматичну

статтю в російській газеті "Кієвські вєдомості" з 21.04.1998 р., де в рубриці "Паралєли історії" п.з. "Пам'ятник поліцейським, котрі спалили Хатинь, вже три роки тихо стоїть в Чернівцях", автор статті, Ярослав Тинченко, доказує, що білоруське село Хатинь спалили "українські поліцаї".

Щоб це доказати, автор вдається до старих російсько-совєтських тверджень, які завжди були спрямовані проти українців не проросійських поглядів і не комуністів. Ця справа, як і взагалі справа шуцманшафт-батальйонів, є предметом неймовірної політичної маніпуляції в боротьбі проти українців, зокрема національно свідомих.

У згаданій статті автор зокрема покликається на книжку А.Дуди і В.Старика "Буковинський курінь в боях за українську державність", в якій, як пише автор, *"в патетичних тонах в деталях розказується про "бойовий шлях" 115 і 118 поліційних батальйонів, з яких останній спалив Хатинь"*. Очевидно, це останнє твердження - від Ярослава Тинченка. Він, отже, в це вірить.

Ми ще не мали можливості читати названу вище книжку. Але нас зацікавило твердження, що до тої справи причетні батальйони 115 і 118, при чому автор називає ще й інші батальйони. А нам доводилося досліджувати у німецьких архівах питання цих батальйонів, то й згадана стаття нас зацікавила.

Автор статті впевнено твердить, що *"формування німцями батальйонів з представників різних*

національностей переводилося вже напередодні" війни проти ССРСР, мовляв, тоді німці створили українські батальйони "Нахтігаль" і "Ролянд". Це - звичайне незнання, або нерозуміння справи, бо ці батальйони не були зареєстровані німцями як частини німецької армії і тому не мали номерів німецької армії. Це важко зрозуміти тим, хто не обзнайомлений із законами німецьких збройних сил.

Автор, який береться до такої теми, повинен знати, що формування німцями батальйонів з представників різних національностей не переводилося напередодні війни проти ССРСР, а коротко після початку війни. На це в німецькій армії потрібен був наказ Головного штабу армії, або Командування охоронної поліції. А такого наказу не було, бо, зрештою, сам плян нападу на ССРСР був строго секретний. Не було його і щодо створення батальйонів "Нахтігаль" і "Ролянд".

Після розв'язання цих двох батальйонів у половині серпня 1941 р., щоб вийти якось із ситуації, німці почали відкликатися до наказу Коменданта охоронної поліції у Франкфурті над Одрою з 15 жовтня 1941 р. про створення "шугманшафт-батальйонів" у Генеральній Губернії, тим самим і в дистрикті Галичина. Для цих батальйонів, які мали бути створені, відведено армійські номери від 201 до 250. У манускрипті Центрального німецького архіву під назвою "До історії поліції порядку 1936-1945" сказано:

"Перший Шума-батальйон для Генеральної Губернії міг би був бути, згідно з наказом з 15 жовтня 1941 р. Комендант охоронної поліції ..., створений з українців Шума-батальйон Ролянд-Нахтігаль, який пізніше став Шума-батальйоном 201 ..."

Як відомо, батальйон Ролянд-Нахтігаль не існував уже від половини серпня 1941 р. Проте у німців все повинно було відповідати законам, наказам.

Що ж до шугманшафт-батальйонів (шума-батальйонів) на окупованій території ССРСР, їх почали творити шойно після наказу з 6 листопада 1941 р. (див. "Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936-1945"; Teil II, Georg Tessin, "Die Stabe und Truppeneneinheiten der Ordnungspolizei", Koblenz 1957, S. 53, 55).

Чому ж тоді зачинати статтю на поважну тему від неправди?

Далі автор статті, про яку мова, пише, що "в лютому 1942 р. в окупованому німцями Києві згуртувалась велика кількість бувших вояків-українців Червоної армії (з т.зв. кийівського полку), солдатів і командирів Буковинського батальйона, батальйонів "Нахтігаль" і "Ролянд". Всі ці частини номінально рахувалися розпущеними німцями, бо їх зорганізувала Організація Українських Націоналістів".

Він додає, що тому, що в цей час ОУН-Мельника не була переслідувана в Києві до грудня 1941 р., і тому "вояки цих оунівських частин не були переслідувані. Із них німецьке командування

рішило формувати українські батальйони поліції, а саме: 101-й (Київський), 115-й (Київський), 118-й (Буковинський).

101-м батальйоном командував б. майор советської армії Муравйов, 102-м - майор армії УНР Шурига (в якого, до речі, за контрактом служив майбутній командир УПА Роман Шухевич), 109-м - генерал УНР Іван Омелянович-Павленко, а батальйонами 115 і 118 - советські майори Дмитренко і Шудря...

В літі 1942 р. відправлено до Білорусі на боротьбу проти партизанів батальйони 101, 102 і 109. На початку вересня туди виїхали батальйони 115 і 118..."

У цитованому уривку статті неймовірна кількість неправди, якою годують українську історичну науку і український народ.

Потрібно, отже, подати уточнення на підставі німецьких документів. Батальйони "Нахтігаль" і "Ролянд" не могли бути у грудні 1941 р. у Києві, бо їх німці розв'язали і роззброїли у половині серпня 1941 р. і повернули до Райху. Там їх за якийсь час згромадили у Франкфурті-над-Майном і запропонували записатись у новий батальйон - шуцманшафт-батальйон 201- на основі особистих (приватних) контрактів вояків на один рік. Не маючи жодної можливості прожитку, праці і безпеки, майже всі українці підписали контракт. Командування тилу армії сектору "Центр" писало

7 березня 1942 р. до Армійської групи "Центр": "Один батальйон українців знаходиться до розпорядження верх. ком. СС і поліції ще в Франкфурті-над-Одрою. Одночасно просимо його відправити до Могилева" (нім. архів RH 22/230, S. 183). У квітні батальйон був висланий з Німеччини до Білорусі. В Білорусі він був призначений для забезпечення і охорони шляхів сполучення у трикутнику Могилів-Вітебськ-Лепель.

Про "солдатів і командирів" Буковинського батальйона важко говорити, бо до Києва прийшла поважна група хлопців з Буковини, які не були частиною якоїсь армії. А у Києві деякі з них сповняли завдання звичайної міської міліції. Потім їх німці взяли до шуцманшафт (скорочено: шума)-батальйонів. Були це батальйони охоронної поліції, а їхніх членів звичайно називали шуцманами, а не поліцаями. У німецькому офіційному списку шуцманшафт-батальйонів ми нічого не знаходимо про якийсь "Буковинський" батальйон, бо такого не було. А 118 батальйон зареєстрований як той, що був сформований у Києві, отже - Київський.

Додаймо інші уточнення. 101-й батальйон був створений німцями у червні 1942 р. у Старокостянтинові (отже, не був Київський!) і він у Білорусі не був. Закінчив своє існування в цьому ж місті у березні 1944 р. Ним ніяк не міг командувати росіянин, советський майор Муравйов. Це звичайна вигадка.

Німецькі документи говорять, що Муравйов був спочатку командиром російського 654-го батальйону, потім 602-го Ост-батальйону, а потім комендантом окремого батальйону, який носив його власну назву ("іноземний батальйон Муравйова"), а сам Муравйов у 1944 р. уже мав ранг "штурмбанфюрера СС" (нім. архів RS 3-30/2).

102-й батальйон був сформований німцями у Крем'янці у липні 1942 р. У жовтні 1942 р. батальйон був висланий до Постава біля Вільна, опісля був на Білорусі біля місцевості Копиль. Його комендантом, каже Я. Тинченко, був нібито якийсь Шурига, що не відповідає правді, і в ньому не міг служити і не служив "по контракту" Роман Шухевич, який впродовж 1942 р. належав до 201 батальйону спочатку у Франкфурті-над-Одрою, потім у Білорусі, під командою німецького капітана Мохи, а від початку 1943 р. Роман Шухевич, вирвавшись із рук німців, уже був в Україні.

109-й батальйон був сформований у Бердичеві у липні 1942 р. У Білорусі він не був, хіба, може, тоді, коли був перейменований і отримав інший номер. Ми не знайшли у німецьких документах найменшого нагяку на те, що ним командував генерал УНР Іван Омелянович-Павленко. Уважаємо, що це вигадка. Відомо, що деякі люди з оточення Проводу ОУН-Мельника, відкликаючись до особистостей УНР, бажали надати собі більш державної (і державницької) легітимності. Відомий приклад з отаманом Бульою-Боровцем, який, за порадою

О.Штуля, покликався на "уряд УНР у Варшаві", хоч такого уряду тоді у Варшаві не було.

Батальйони 115-й і 118-й були створені німцями у Києві у червні 1942 р., поповнені у листопаді 1942 р., були у Білорусі від липня 1943 р.

А трагедія спаленого білоруського села **Хатинь** сталася 22 березня 1943 р. Чому ж цю трагедію приписують українцям 118 батальйону?

І ще одна важлива дата: у грудні 1943 р. німці перевели зміну нумерації деяких шуцманшафт-батальйонів, а саме: батальйон 102 отримав номер 61, батальйон 115 отримав номер 62, а батальйон 118 отримав номер 63. У січні 1944 р. більшість батальйонів перегрупувано в шума-бригаду під командою генерала Зіглінга. Батальйони 62 і 63 під цими номерами **виїхали в серпні 1944 р. до Франції** (нім. арх. "Zur geschichte der Ordnungspolizei 1936-1945", Teil II, Georg Tessin, Die St?be und Truppeneinheiten der Ordnungspolizei, S. 104-105). Однак "буковинці" чомусь далі вважають, що у Франції був батальйон 118 ("Буковинський").

Під час того, як у серпні 1944 р. два батальйони вже були в дорозі із Східної Прусії до Франції, сталася інша важлива подія. Німці рішили розбудувати Російську Визвольну Армію (РОА), а зокрема, сформувати ще одну російську СС-дивізію (російську № 2). Вони рішили включити урядово до військ СС-ів певне число шуцманшафт-батальйонів, про що буде мова нижче.

Якщо солдати батальйонів 62 і 63 (115 і 118) не знали або не були свідомими того, що їх включили до військ СС-ів і перевели до російської 30 дивізії СС (вони часто так твердять), то ми можемо підкреслити, що перед їхнім прибуттям до Франції французи уже знали, що до них мають приїхати батальйони СС-ів, про що можна читати в деяких французьких публікаціях.

Може було б корисно, щоб такі автори, як Я.Тинченко та газети, як "Кієвські Ведомості", запам'ятали собі згадані вище факти і не виявляли стільки ненависті до українців і їхньої трагічної історії поневолення близькими і дальшими сусідами.

Ще про "бойовий шлях" т.зв. "Буковинського куреня". Автор статті, про яку мова, як виходить, спирається на книжку А.Дуди і В.Старика "Буковинський курінь в боях за українську державність", і він описує цей "шлях" так: *"Влітку 1942 р. відправлено на боротьбу проти партизанів батальйони 101, 102 і 109. На початку вересня туди виїхали батальйони 115 і 118. Тоді за офіційними даними в Білорусі діяло 45 тисяч партизанів..."*

Відповідає правді, що в Білорусі діяло дуже багато советських партизанів. Але не відповідає правді, що згадані батальйони прибули до Білорусі в 1942 р.

Повторюємо: 101-ий батальйон, створений у Старокостантиніві в червні 1942 р., згідно з німецькими документами, в Білорусі не був. 102-ий

батальйон, створений у червні 1942 р. в Крем'янці, у жовтні 1942 р. виїхав до Постава, біля Вільна. 109-ий батальйон, створений у Бердичеві в червні 1942 р., поповнений у січні 1943 р., в Білорусі не був. Тому незрозуміло, чому у статті подається світлина генерала Івана Омеляновича-Павленка із зазначенням, що він командував 109-им поліційним батальйоном у Білорусії!? А щодо батальйонів 115-го і 118-го, вони були вислані до Мінська у липні 1943 р.

Звідки автор взяв стільки неправди? Відповідь може знайдемо в дальших інформаціях його статті.

Автор на початку своєї статті пише: *"Майже п'ять літ я не хотів писати і говорити про Хатинь, але публікація Василя Зданюка "Хатинь спалили не німці..." в газеті "Всеукраїнские Ведомости" з 21 березня 1998 р. примусила мене до цього"*.

Цікаве ствердження. Але хто ж такий Василь Зданюк? Він - советський військовий кореспондент, який на замовлення російсько-советської влади писав потрібні цій владі статті, в тому і про те, *"що 118-ий батальйон брав участь у масових розстрілах у Бабиному Яру, незважаючи на те, що, як пояснив у судовому засіданні Г. Васюра, "на той час, коли було сформовано 118-й батальйон у м. Києві, трагедія Бабиного Яру вже відбулася і наш батальйон участі в тому не брав"* (цит. за: В.З. Нахманович, *Буковинський курінь і масові розстріли євреїв Києва, восени 1941 р.;*

Український Історичний Журнал, Київ, 3/2007, с. 87). Дійсно, трагедія масового розстрілу євреїв у Києві сталася наприкінці вересня 1941 р.

Це і є суть справи. Щоб Росія і її совєтська влада були переможними, треба було нищити їх "внутрішніх" ворогів - "українських буржуазних націоналістів". Громити також з допомогою злочинної брехні, якої звичайно уникають уживати у вільному від Росії світі, бо за це карануть! Все це робиться також із метою, щоб цю ж брехню прийняли як правду і на Заході.

Врешті передостанній розділ цього питання. Автор статті твердить, що "літом 1944 р. поліційні батальйони значно порідшали в боротьбі з партизанами. 109-ий взагалі розформували. В інших українських батальйонах служили тепер росіяни, білоруси і навіть євреї, - німцям, які з горя плюнули на арійські принципи, стало однаково, яке гарматне м'ясо використовувати. Тому всі поліційні частини, які діяли в Білорусі, за ініціативою місцевих націоналістів з'єднали в 30-ту дивізію військ СС, яка уважалася Білоруською дивізією німецької армії. У склад дивізії ввійшли два українські батальйони, створені з попередніх чотирьох поліційних. У серпні 1944 р. дивізію перекинули до Франції, де обидва українські батальйони в повному складі перейшли на сторону Французького опору. Наприкінці вони декілька днів брали участь у боях з німцями.

Де хто з них повернувся до СРСР в якості "Героя французького опору". У 1946 р. приїхав додому колишній лейтенант Мелешко... Деякі з цих поліцаїв, в тому і Мелешко, незабаром були виявлені і попали під суд. Але про ці суди було заборонено говорити.

Чому ж зрадники поверталися на Родину? Справа в тому, що тим, хто розкається, Сталін простив минуле."

Постає нагле питання: а росіяни простили їм те минуле? Бо ж донині для росіян ці люди - "ізмсннікі". Також для Я. Тинченка вони - "предатели".

До цього передостаннього розділу статті ми маємо такі зауваження. Усі шума-батальйони були допоміжними охоронними частинами. Коли ж фронт зблизився до Білорусі й опинився також у центрі України (6 листопада 1943 р. Київ зайняли советські війська), у половині 1944 р. фронт наблизився до тої міри, що Білорусія стала прифронтовою зоною, в якій не були потрібні допоміжні (не фронтові) іноземні батальйони. У липні 1944 р. їх перекинули з Білорусії в більшості до Східної Пруссії. Там вони отримали поповнення, зокрема їм додали якусь кількість переважно німецьких СС-ів (вони ж були включені до військ СС). До батальйону 118 додали людей з батальйону 115, між якими було певне число людей із центральних і східних земель України.

Я. Тинченко згадує про те, що “російсько-українські” та “білорусько-російські” полки і батальйони носили такі назви, як “Березина”, “Днепр”, “Двина”, “Припять”, “Волга”. Він говорить неправду, бо це були **російські батальйони**, і ці назви існували дуже коротко, до моменту, коли їм німці дали порядковий номер.

Для прикладу, російська “вартова рота” з Гомеля збільшилася до тої міри, що перетворилася в 2-ий **російський “бойовий батальйон”** під назвою “Березина”. За короткий час батальйон уже отримав назву “Ост-батальйон 601”. Інші батальйони отримали номери 602, 603, 604, 605. Командирами цих батальйонів були не німці, а росіяни. Деякі з цих батальйонів були пізніше перекинуті до Франції. Засуджувати цих росіян, які зголоситися до згаданих батальйонів, не можна, бо вони рятувалися від страшних умов і смерті в таборях полонених.

Автор статті пише про два батальйони, які перейшли у Франції до французького Резистансу: *“Наприкінці вони декілька днів брали участь у боях з німцями”*. Це не відповідає правді. Перший український батальйон (820 чоловік) боровся понад два місяці у французькому Опорі і на фронті під м.Бельфор, та мав під час боїв 143 вбитих і 52 важко ранених. А другий українських батальйон (460 чоловік) в дещо коротшому часі втратив 10 вбитих і 11 ранених. Обидва батальйони існували як українські частини до моменту, коли на настирливие

домагання совєтської амбасали в Парижі французи їх розв’язали, дозволяючи українцям звільнитися, або служити в французькому Іноземному легіоні (W. Kosyk, “Les Ukrainiens dans la Resistance francaise.” Avant-propos du Colonel Robert Dutriez. Publications de l’Est Europeen. Paris 1994, pp. 11, 16, 21, 33).

Я. Тинченко пише, що 30-та дивізія “войск СС” уважалася “білоруською дивізією німецької армії” та що вона була створена за ініціативою “місцевих націоналістів”.

Тут крутити і вигадувати не можна. Свідчення німецьких архівів спростовує такі вигадки.

По-перше, її почали формувати не в Білорусії, а в Східній Пруссії. Отже, при чому тут “місцеві націоналісти”? Вона формувалася від серпня до жовтня 1944 р.

По-друге, її створили німці, не питаючись дозволу чи згоди ні в кого.

По-третє, вона була призначена бути “**другою російською дивізією**”, а не білоруською. Однак, зазнавши великих втрат у боротьбі проти французького Опору (два українські батальйони перейшли на бік французького Опору, один з них знищив 27-го серпня 1944 р. близько дві сотні німецьких СС-івців, які були приділені до батальйону) та на фронті, вона зменшилася до бригади.

Тепер останній розділ. Як ми сказали, німці рішили організувати другу **російську дивізію СС-ів**

(30. Waffen-Grenadier-Division der SS). Тому, не питаючись нічєї згоди, вони рішили включити урядово до нової російської дивізії СС деякі охоронні батальйони, а саме батальйони 57, 60, 61, яких призначили до першого полку російської дивізії, а батальйони 62, 63, 64 до другого полку; деякі інші батальйони, зокрема порядкової поліції, призначили до третього і четвертого полків російської дивізії СС. А ця дивізія мала бути складовою частиною **Російської Визвольної Армії (РОА)** генерала А. Власова, котрий був прийнятий Гімлером і отримав підтримку більшості німецьких відповідальних керівників Райху, за винятком А. Розенберга.

28 січня 1945 р. Гітлер призначив Власова головнокомандуючим "російськими збройними силами". На початку 1945 р. сухопутні війська армії Власова налічували близько 45 тисяч солдатів, а військово-повітряні сили налічували 5 тисяч військових. У тих силах декілька шума-батальйонів не мали великого значення.

Після переходу двох українських батальйонів на бік французького Опору, німці перевели чистку батальйонів і непевні люди були вислані до Німеччини, до Карльсруге (2 300 чоловік), де вони були роззброєні і включені до робочих батальйонів для приготування окопів і оборонних споруд. Росіяни і довірені солдати були перегруповані у батальйоні Муравйова. На початку серпня 1944 р. російський батальйон Муравйова був у пошані,

Муравйова призначили комендантом штабного батальйону. Його наказ з 15 вересня 1944 р., написаний у російській мові і ним власноручно підписаний, є в німецьких архівах. Цим наказом, між іншим, він призначає капітана Юзефа Вінницького командиром 2-ої роти свого батальйону (нім.арх., RS 3-30/2), тоді як Ярослав Тинченко зробив з нього Осипа Винницького, члена штабу 118-го батальйону (тобто нібито "буковинського").

11-го січня 1945 р. російська 30-та дивізія СС була перекинута з Франції до Німеччини. Там у березні 1945 р. її перейменували на "Ваффен-гренадирську бригаду СС (білоруську № 1)", потім перезвали на білоруську дивізію СС (W. Kosyk, о.с., р. 15-16). При тому треба мати на увазі, що, наприклад, один з батальйонів 4-го полку мав такий склад на початку серпня 1944 р.: 447 білорусів, 53 росіян, 15 українців, 63 поляки і 3 татари (нім.архів. RS 3 30/2).

Тепер післяслово. Стаття Я. Тинченка наприкінці інформує, що мельниківські прихильники "Буковинського батальйону" в Чернівцях спорудили йому пам'ятник і що свого часу посол України у Франції Юрій Кочубей поклав квіти біля цього пам'ятника. Цей жест поганим вчинком вважати не можна: кожне життя, віддане за свободу і демократію (навіть у Франції) варте пошани. А ось дивує нас інформація, що книжка А.Дуди і В.Старика *"рекомендована як навчальний підручник на уроках краєзнавства в буковинських школах, але там про "хатинські" подвиги цих героїв нічого не сказано"*.

Абстрагуючись від фальшивих “хатинських” злочинів 118-го батальйону, про які ми вгорі дали пояснення, ми все одно схильні думати, що така література з непевними і неточними даними не повинна бути обов’язковою літературою для шкіл.

У нас виникає конкретне питання: “А що наші діти знають про знищення і страшні муки, наприклад, сіл Борки, Заболоття, Борисівки, Кортеліси? У Кортелісах, замкнені в церкві та інших будівлях, 2892 мешканці згоріли в полум’ї. Це куди більше, ніж у Хатині. Правда, українці згинули не від “українських поліцаїв”, а від німців, кару яких спровокували “доблесні” російсько-советські партизани. Хто сьогодні уболіває над тими жертвами? Хто про них пише?”

А наш короткий виклад про “українські поліційні батальйони” може допоможе Джон-Полеві Гімці та іншим історикам краще розуміти, до якої міри певні історики та автори маніпулюють історією. Маніпулюють майже завжди проти українського народу.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНЬСЬКА ТРАГЕДІЯ під час Другої світової війни (1942-1944)

Під час останньої Світової війни Західна Україна, а особливо Волинь і Закерзоння були театром кривавих конфліктів між польською меншиною (приблизно 16 % населення) і українцями (понад 64% населення).¹ Польські джерела розповідають про варварське винищення десятків тисяч, а навіть сотень тисяч поляків,² здійснене українцями між літом 1943 і травнем 1945 року.

Ми не маємо наміру виникати у подробиці цих конфліктів та винишень, які самі по собі викликають осудження. Причини та умови цих конфліктів є предметом глибокого вивчення польськими та українськими істориками, що дозволить трохи краще пізнати обставини трагедії і визначити її справжні масштаби. А поки що поляки, часто перебільшуючи цифри, наполегливо звинувачують у цих винищеннях український націоналізм, зокрема Організацію Українських Націоналістів (ОУН) та Українську повстанську армію (УПА). Однак правда тут набагато складніша.

Не бажаючи захищати одних чи других, гадаємо, що настав час постаратися зрозуміти трагедію. Насамперед, треба підкреслити, що українці також були жертвами цих конфліктів. Цей факт постійно приховується польськими авторами, які, здається, не зацікавлені у кількості українських жертв

польського винищення. Прагнуть лише одного - звинуватити український націоналізм, бандерівський рух, ОУН та УПА. Польський націоналізм чи польський імперіалізм звичайно не згадують і ні в чому не звинувачують.

Якими ж були вихідні позиції двох національних спільнот - українського народу на своїй етнографічній території і польської національної меншості?

Виходячи із принципу територіальної цілісності польської держави у її кордонах 1939 року, поляки вважали західну частину України польською територією, що повинна знов належати Польщі після перемоги союзників над націонал-соціалістичною Німеччиною.

Українці ж уважали ці території українськими, такими, що мають входити у склад України, при чому українські політичні партії, за винятком комуністів, прагнули незалежності України. Тут можна пригадати слова депутата Д. Левницького, члена Українського націонал-демократичного об'єднання (УНДО), який склав перед польським сеймом 29 березня 1929 р. наступну заяву:

“Український народ є споконвічним автохтоном на землях, які тепер увійшли в склад Польщі, які раніше входили в склад Київської і Галицько-Волинської держави та опісля під чужим пануванням ніколи не тратили своєї національної окремішності і не зрікалися змагань до державної незалежності, що в 1918-1920 рр., український

*народ за свою державність пролив море крові та що найвищим нашим ідеалом є незалежна і соборна українська держава на всій українській території, що всі міжнародні акти, якими споконвічні частини українських земель, як Східна Галичина з Лемківщиною, землі Холмичини, Волині, Підляшшя і Полісся признано Польщі, а саме договір в Ризі з 18 березня 1921 р. і рішення Ради Амбасадорів в Парижі з 15 березня 1923 р. порушують право українського народу на самовизначення і українці вважають, всі ці акти де юре за неправописні. Вступаючи до цих законодавчих палат (польського сейму і сенату), українці будуть і тут змагати до здійснення найвищого права української нації”.*³

Перед війною польський експансіонізм на українських землях спонукав польську владу зменшувати важливість українського фактора численними виборчими порушеннями, колонізацією (приблизно 7 % поляків до Першої світової війни і майже удвічі більше напередодні Другої світової війни), асиміляцією та репресіями.

Під час війни ситуація виглядала так: для українців поступування більшості поляків на етнічно українських землях було поступуванням меншини, яка служить інтересам чужої держави, тобто майбутньої Польщі, яка за будь-яку ціну хоче зберегти українську територію.

Для поляків ця територія була невід'ємною частиною Польської держави, тому національні почуття та прагнення українців до незалежності

були вельми не вигідними для відновлення польського суверенітету над українською територією. Тому народилися польські плани і намагання "ліквідувати" усіма можливими засобами українську проблему "в Польщі", включно із методами, спрямованими на радикальне зменшення українського населення та збільшення польського населення.

Окремі нечисленні напади поляків на українських патріотів розпочалися в 1941 році, зокрема з початком німецько-радянської війни, на Грубешівщині й Холмщині, які знаходилися на захід від німецько-радянського кордону. У наслідок попередньої передвоєнної антиукраїнської пропаганди в Польщі позиція півних польських кіл мала відкритий антиукраїнський характер. Тим паче, що польська пропаганда говорила про пронімецькі настрої українців та що німці плянують створити Українську державу.

Інструкція № 2 польського уряду в екзилі (в Лондоні) з 23 червня 1941 року для секторів політичного і військового в Польщі, підписана міністром професором Ст. Котом і головою Ради міністрів генералом В. Сікорським, говорила: *"Слід передбачувати, що німці зачнуть вкороткі організувати під своєю егідою українську, литовську й евентуально інші держави із включенням до них польських територій... Треба сподіватися, що німецька влада надасть на певний час, передусім, українцям вільну руку в нападах на польську стихію і*

*в її винищуванні. Слід розіслати відповідні секретні перестороги і приготувати оборонні заходи, при чому треба однак уникати безпосередніх ударів з німецькими властями".*⁴

Ця візія майбутніх подій не відповідала реаліям німецької окупації, за винятком того, що політика націонал-соціалістичної Німеччини була основана на принципі *divide et impera* (діли і пануй), тобто використовувати в свою користь контрадикції й ворожнечі між народами.

Крім нападів на українських громадських діячів, польська поліція часто навмисне провокувала німецькі репресії. Ситуація погіршилася 1942 року. Починаючи від весни 1942 р. сотні українців падали жертвами німецьких репресій у Грубешівському, Замосцькому, Білопідляському, Люблінському та інших повітах.⁵ Інші гинули безпосередньо від рук поляків.

Ця ситуація анархії була використана, до речі, радянською агентурою, щоб наставляти поляків проти українського націоналізму, який Москва уважала найбільше небезпечним ворогом російського панування в Україні. Так почали зароджуватись недовір'я і ненависть між національними спільнотами.

Німецька влада вміла використовувати антагонізм всередині населення окупованих територій. Вона запланувала і провела депортацію поляків із повітів Замостя-Люблін. В одному польському донесенні до міністра С. Миколайчика

у Лондоні про переселення поляків говорилося, що цю акцію “переводить гестано в основному руками українців” та що не можна буде оминути самооборонних акцій з боку польського населення, тобто репресій: *“Найближчі дні і ночі можуть обильно спливати кров’ю і ясніти загравами пожегів”*.⁶

Очевидно, керівники польського підпілля думали про боротьбу проти німецького окупанта, але вони уважали, що українці були помічниками окупанта та що вони стоять на перешкоді майбутньому відновленню польської суверенності на українських територіях і тому треба було виступати і проти них. Ось так у цьому регіоні закрутилося пекельне коло боротьби в українсько-польських відносинах. Воно скоро поширилося на інші регіони Західної України.

У дійсності згадана депортація населення була задумана шефом німецьких служб безпеки Люблінського дистрикту СС і поліцайфюрером О. Глобоніком з метою створення буферної зони, заселеної лише корінними німцями (райхсдойчами) та етнічними німцями (фольксдойчами), а також голландцями. Отже, для цього треба було перемістити понад 110 тисяч осіб. Акція, яка розпочалася 27 листопада 1942 року і завершилася біля 15 лютого 1943 року, закінчилася переміщенням мешканців 116 сіл.⁷ Серед переміщених осіб були також українці, яких згодом розмістили у Грубешівському регіоні у селах виселених поляків.

Очевидно, більшість поляків, вигнаних із своїх сіл, долучилася до польського Руху опору і почала нещадну боротьбу з українським населенням.

Починаючи від 9 березня 1943 року поляки (мабуть з АК) розпочали збройні напади на українські села у Грубешівському регіоні: у М’єтці було спалено 160 осель і вбито 54 особи; у Сагрині - 250 домів і вбито 245 осіб; у Турковичах - 220 спалених осель, вбито 17 осіб і т.п. Від 26 травня 1943 року до 22 травня 1944 року лише в цьому регіоні польські військові угруповання знищили вогнем 52 українські села і засакували приблизно 4000 українських селян.⁸

Слід зазначити, що в цей час у цьому регіоні не було українських озброєних груп (частини УПА будуть відправлені з Волині у цей регіон лише у лютому-березні 1944 року). Група української самооборони налічувала у червні 1942 року лише 20 осіб і приблизно 500 осіб у червні 1943 року, тоді як польський опір у цілому Люблінському воєводстві мав уже приблизно 50 тисяч озброєних людей. Отже, наявні сили не були рівні.

У польському донесенні з грудня 1942 року щодо настроїв польського населення Західної України підкреслювалося, що це населення було вороже до українців і до вирішення українського питання ліберальним способом. Польська думка, навпаки, у своїй більшості вважала, що слід дати зрозуміти українцям, що лише поляки є господарями цього краю. *“Будь-яка спроба такої чи іншої автономії*

на цих землях задалегідь приречена на неспіх”, - говорилися в донесенні.⁹

У польському донесенні з грудня 1942 р. згадувалася, між іншим, позиція групи “Стронніцтво народове”, викладена у брошурі про українське питання, в якій можна було прочитати, що єдиним рішенням цього питання є “політика фізичного виселення (українців) із цілих регіонів з їхніми сім’ями за межі держави, як громадян, які виявилися негідними жити у цій державі”. Йшлося про виселення в радянську Україну в заміну за “поляків, які жили в Росії”.

Орган львівської лівиці “Wiadomosci Polityczne” зауважував, між іншим, що переміщення кількох мільйонів українців за ріку Збруч, себто до радянської України, або ж біля двох мільйонів поляків на територію на захід від ріки Сян* було б варварським актом. Східні території Польщі мають залишитися польськими, однак українці повинні користуватися адекватним культурним розвитком. Також ліве крило польських соціалістів повідомляло свою позицію, за якою східні терени ніколи не входитимуть у склад України, а залишаться “невід’ємною частиною Польщі”.¹⁰

Зустрівшись віч-на-віч з прагненнями українців до незалежності та їхньою збройною боротьбою, позиції більшості польських політичних угруповань радикалізуються, про що свідчить інше польське донесення, складене 27 травня 1943 року для командування АК.

Відповідно до цього звіту позиція польських політичних угруповань виглядала так: 1) повне заперечення української проблеми, підтримка політики “екстермінації”, тобто депортації українського населення (розсіювання на польській території або виселення в радянську Україну); ця політична лінія була лінією “Стронніцтва Народового”, “Шанца” та “Конфедерації Народу”; 2) вирішення української проблеми всередині польської держави, рівність у правах та обов’язках із поляками, культурний розвиток, дозвіл на існування українських шкіл; ця політика мала підтримку “Стронніцтва Людового”, “Стронніцтва Праці”, ВРН, ОПВ, КОН, ІПВ, “Меча і Плуга”.

У цьому донесенні уточнювалося, що “Стронніцтво Народове” висловилося проти незалежності України з таких міркувань: Польща як держава повинна спиратися на два моря (Балтійське і Чорне море), але також тому, що українці (“русіні”) не є політично зрілі.

Треба зазначити, що жоден із польських політичних рухів не мав наміру відмовитися від українських територій. Деякі підпільні польські часописи розповсюджували інколи дивні ідеї стосовно українців. В одній статті, видрукованій у газеті “Wielka Polska” з 19 червня 1943 року, можна було, зокрема, прочитати: “Останнім часом багато говорять про українське питання, оскільки німці вигадали посередині минулого року український народ для своїх потреб і тепер

якраз створюють цей народ... Одним словом, Україна - це німецький обман, а також обман кількох десятків українських активістів, навчених і вишколених у німецьких школах, спочатку австрійських, а тепер гітлерівських".¹²

Що ж стосується українських політичних сил на західних землях України, у жодному випадку не можна робити амальгами, не можна скидати вину за діяння одного угруповання на всіх інших і навпаки. Як ж були ці угруповання?

Війна і зникнення Польської держави мали наслідком ліквідацію легальних українських партій. Але війна аж ніяк не вплинула на існування та діяльність Організації Українських Націоналістів (ОУН), яка з часів свого створення 1929 року залишилася підпільною нелегальною політичною силою. Але в лютому 1940 року ОУН поділилася на дві окремі відмінні організації - одною керував С. Бандера, другою - А. Мельник. Хоча вони мали таку саму мету - встановлення незалежної української держави на усіх українських етнічних землях, - їхні політичні принципи, тактика і методи не були однаковими і тому обидві організації часто протистояли одна одній.

Задушивши спробу встановлення незалежного українського національного уряду, проголошеного всупереч волі окупанта у Львові 30 червня 1941 року, та заарештувавши С. Бандеру (5 липня 1941 року) і Я. Стецька (9 липня 1941 року), німці розпочали безжальну боротьбу проти бандерівської

ОУН. Діставши докази того, що ця організація готує повстання українського населення проти окупанта, німецькі служби безпеки наказали арештувати та ліквідувати без суду усіх членів цієї організації, про що говорить один із доказових матеріалів Нюрнберзького процесу проти гітлерівських злочинців.¹³ Можна додати, що такого наказу проти членів якоїсь іншої української групи не було.

Що ж до мельниківської ОУН, яку, загалом, німці толерували, ті поодинокі її члени, які переходили до антинімецької підпільної діяльності, зазнавали також арешту.

Волинь, на північному заході України, була лісистим тереном, добре придатним для партизанської війни. Тому вона стала театром концентрації шести озброєних нелегальних сил у 1942-1943 роках:

1. Частин самооборони бандерівської ОУН, які в середині жовтня 1942 року зіплилися в могутню армію опору, добре структуровану у військовому розумінні, що дістала назву Української Повстанської Армії (УПА); УПА поставила собі завдання боротися як із німецьким окупантом, так і окупантом радянським, а тим самим - проти радянських партизанів.
2. Частин незалежних українських партизан під керівництвом Тараса Бульби-Боровця.
3. Загонів радянських партизанів, які почали діяти в 1942 р.
4. Загонів польських партизанів, зокрема польської

АК (Армії Крайової), підпорядкованої польському урядові у Лондоні.

5. У 1943 р. появилися на короткий час малі партизанські загони мельниківської ОУН.

6. Польських партизанів-комуністів, які одержували накази з Москви.

Така ситуація, звичайно, сприяла появі різноманітних провокацій і ускладнень у галузі партизанської пропаганди та боротьби.

Генеральний штаб АК під керівництвом генерала Стефана Ровецького, задумуючи повстання поляків проти німецьких окупантів, не оминув у своїх планах згадати про те, що, здобувши перемогу, поляки повинні виступити проти українських "ззіхань".¹⁴ Проте задум польського повстання виявився нездійсненим.

Зате бандерівська ОУН зуміла створити таку військову силу, яка була здатна підняти народ і перейти навесні та влітку 1943 року до звільнення на Волині численних районів від німецьких окупантів.

Але рік 1943 є також і роком битв між українцями і поляками, роком взаємних убивств.

У польському донесенні, адресованому до Лондону, зазначалося, що з весни 1943 року діяльність "націоналістичних бандитів" Бульби-Боровця силою приблизно до 4000 осіб в основному спрямована проти поляків, а кількість жертв становить приблизно 800 осіб.¹⁵

Делегат польського уряду Волинської округи звернувся 30 квітня 1943 р. до населення Волині із закликом не підтримувати "поліційно-бандерівські та співпрацюючі з ними банди Тараса Бульби", діяльність яких спрямована в першу чергу проти "мирного й безборонного польського наслення".¹⁶

У польському повідомленні ген. Стефана Ровецького до Лондону про події від 8 до 14 травня 1943 р. читаємо, що на Волині "українські військові організації, керовані кол. офіцерами армії Петлюри (Тарас Бульба) та ОУН (як мельниківці, так і бандерівці) розпочали масові вбивства польського населення. Спочатку акція була скерована проти поляків, котрі працювали в німецькій сільськогосподарській і лісовій адміністрації, а потім поширилася на сільське населення (головно в Костопільському повіті). Число жертв переходить уже дві тисячі осіб".¹⁷ Генерал Ровецький додає, що ситуація погіршується внаслідок діяльності "радянських диверсантів, козаків, які втекли з німецької служби, дезертирів німецьких і допоміжних військ, а навіть російських білогвардійських відділів." Документ далі говорить, що "німецька адміністрація безсильна і пасивно приглядається" та додає, що "знищення поляків українськими неконтрольованими бандами та навіть українськими організаціями розпочалося також в деяких повітах "Східної Малопольщі",¹⁸ тобто Галичини, яку поляки любили називати також "Східною Галичиною".

Інший польський документ з 22 червня 1943 р. інформус, що від 17 до 22 червня знищено 1891 поляка.¹⁹

Звіт ген. Т. Коморовського* з 19 серпня 1943 р. подає, що на Волині від березня до травня 1943 р. згинуло 3000 поляків. Поляків, які втекли із сіл до міст, німці вербують *"в поліцію, яку використовують для репресій проти українців"*. Крім того, німці прикликали на Волинь батальйон польської поліції з Генералгубернаторства, *"брутальність якої надає її акції характеру польської помсти"*.²⁰

Згідно зі звітом ген. Коморовського, знищення поляків було справою місцевого апарату ОУН за намовою *"радянських диверсантів"*. У відозві з 18 травня українці скидають відповідальність на Польщу і на те, що поляки служать німцям. Далі у звіті сказано, що націоналістичні провідники не контролюють низів. Бульба шукав контактів з поляками. Також Роман Щухевич *"іцкав у червні біжучого року порозуміння з волинським окружним делегатом, відпираючися від різні, подібно як і Львівська центральна бандерівців"*.²¹ Цей же документ стверджує, що вбивства поширилися на Галичину (*"Малопольську Вхходню"*). Втікачі з Волині ширять серед поляків паніку. *"Представник Польщі був прийнятий єп. І. Бучком (у Римі) 27 липня, добився до Шептицького, який на початку серпня закликав вірних до християнського спокою. Відозву до молоді подібного змісту оголосив український науковий,*

культурний і господарський світ, і вреєті 3-го липня також УЦК, без сумніву за апробатою німців, які бояться анархії в Галичині".²²

Може доцільно подати інформацію з депеші ген. Ровецького з 25 серпня 1943 р. про те, що в Білосточчині - отже, далеко на північ від української території - замордовано 6500 осіб польської інтелігенції. Щодо Волині сказано, що продовжуються вбивства поляків в Ковельському, Горохівському і Володомірському повітах, а в Галичині продовжуються скритовбивства.²³

Засвідченням отця М. Федорчука, німці прикликали з другого берега Бугу, з Генералгубернаторства, великі польські сили (шість тисяч осіб), які на початку червня 1943 року розпочали свої каральні дії, арештовуючи і розстрілюючи багатьох українців у Ківерцях.²⁴

В одному польському документі стверджується, що від початку червня 1943 року німці розпочали організувати на Волині частини польської поліції, так названої *"брунатної поліції"* (Schupo - охоронна поліція).

Польський документ про це говорить так: *"Поляки хоче вступали до цієї поліції, зокрема ті, яких сім'ї були убиті. Крім того, німці перекинули на створені і вишколені в Дембіці біля Кракова... Присмню було дивитися на ці частини, хоча й у німецьких одностроях, як вони проходять, гарно маршиують, співаючи польські пісні... На початок поляки помстилися за спалене село Неміле,*

оточивши одного дня (українське) село Відле, де переховувалася одна банда: повбивали усіх селян, їхні хати повністю спалили. Німці доставили деяким польським селам зброю, щоб вони могли захищатися... Головний осередок (польської партизанки) був у Старій Гуті. Там був також штаб радянських партизанів... Рота польської поліції майже щодня здійснювала акції проти (українських) сіл, ішла в ліси, щоб знищувати банди... Інколи польські партизани приходили на допомогу польській поліції... Саме так боролися з бандами... Так само було у Костопільському та Сарнинському районах. Горіли українські села, а люди ховалися в лісах...".²⁵

У польських архівах знаходиться відоzва Організації Українських Націоналістів-Самостійників (ОУН-Б) до поляків з липня 1943 р., яка починається такими словами: "Поляки! Спільна доля, яка нас сьогодні з'єднала і наша боротьба проти Берліну і Москви за наші незалежні держави, вимагають порозуміння між нашими двома народами. Український нарід завжди готов до такого порозуміння. Не маємо ворожих плянів по відношенні до польського народу і не хочемо ні клаткика польської землі. Визнаємо право кожного народу на самовизначення і власну державу..." У відозві далше сказано, що українці не будуть толерувати терористичних актів "польських імперіалістів" та міститься звернення до поляків не слухати їх закликів до боротьби з українським народом. На українській

території залишаться ті поляки, які добровільно схочуть залишитися. "Ми гарантуємо їм повну свободу, безпеку і всі права на рівні з українськими громадянами. Бо українська держава ніколи не буде поневолювати свої національні меншості".²⁶

Подібна відозва у ширшому варіанті появилася в червні 1943 р. Як і перша відозва, вона закінчується такими гаслами:

"Воля народам і людині!"

"Слава національним державам українського та польського народів у межах їх етнографічних територій!"

"Хай живе дружба українського і польського народів!"

"За спільний фронт боротьби поневолених народів!"

"Поневолені народи! Єднайтесь у боротьбі з імперіалістами!"

"Смерть поневолювачам!"

Липень 1943 р.²⁷

Отже, українці пробували впливати на хід подій і були готові до переговорів. Але чомусь до справжніх переговорів не дійшло. Правда, згідно з обширною інформацією невідомого польського автора з грудня 1943 р., польський представник бачив митрополита А. Шептицького, який гостро засуджував польську політику супроти українців, та мав розмову з "представником ОУН Федаком, шурином (шватром) Коновальця і Мельника" і "одним з членів головної команди ОУН".²⁸ Тут

мова, очевидно, про ОУН-Мельника. Особа Федака викликає здивування. Степан Федак (“Смок”), член УВО, у 1921 р. виконав замах на Й. Пілсудського у Львові. Під час німецької окупації співпрацював з гестапо як перекладач у Житомирі. Другим співрозмовцем поляків міг бути полк. Р. Сушко.

На теперішній стадії дослідів не знайдено документів, які говорили б про практичні домовлення, як теж і про те, чи поляки контактували з ОУН-Бандери та головним командуванням УПА*.

Коли мова про жертви, то треба подати, що в одному українському донесенні говориться, що у першій половині 1943 року *“німці та поляки в німецьких одностроях убили понад 10 тисяч цивільних українців в області Берестя”*.²⁹ Інші райони Волині, як також Забужжя (на захід від ріки Буг) і Засяння (на захід від ріки Сян) зазнали подібних втрат.

У багатьох радянських донесеннях описується роль польської поліції на Волині. Згідно з одним таким донесенням, у Корці польська поліція дістала дозвіл здійснювати страти українців, не доповідаючи про це німцям. У Костополі німці ввели польський батальйон з Польщі *“для боротьби з бандерівцями та бульбівцями”*. В Колках вся поліція польська. В середині серпня у Міхневичах 150 поляків добровільно вступило до поліції, тридцятьоро з них, каже донесення, вже одержали зброю. Німці приймають поляків до віку 45 років. У Сарнах німці озброюють усіх поляків.

В околицях Рівного поляки та німці знищують українські села. Поляки, наприклад, повністю знищили село Парцеревиці Степанівського району, вбиваючи багатьох українців, які не мали нічого спільного з націоналістами.³⁰

Надзвичайно негативна роль радянських партизанів у розширенні польсько-українських конфліктів описана у документі делегата Волинської області уряду Польської республіки. Цей документ говорить, що більшовики прибувають у польські села, пропонують допомогу для самозахисту і для цього вони вербують польську молодь у партизанські загони. Коли їм не вдається цього зробити, вони сіють поміж населенням паніку, крадуть у поляків їхню зброю, тишком-нишком втікають у ліси, а через кілька днів навіть нападають на польське населення. Як німці, так і росіяни нацьковують одних проти інших, створюють духовний кордон між поляками та українцями.

Документ делегата польського уряду далі говорить, що німці закидають у райони каральні загони, які підпалюють українські села, вбивають жінок, дітей і немовлят, вони навіть не думають про те, щоб карати винних, бо справжні вбивці їм потрібні, вони їхні спільники. А більшовики бажають, щоб після війни слово “українець” стало синонімом слова “убивця”. Вони хочуть, щоб світ бачив на місці вільних українців злочинців, запламлених кров’ю. Розпалюючи бажання вбивств, насильств, підпалів, грабунків, вороги намагаються заглушити

в українського народу почуття любові, братерства, свободи, людської гідності; вони хочуть викреслити його зі списку народів, які мають право на вільний розвиток та незалежне політичне існування.³¹

Отже, польські поселення на Волині та інших землях часто були озброєні й інколи захищували німцями. Інші польські колонії співпрацювали з радянськими партизанами, надавали їм притулок. За одним українським донесенням, українські загони знищили 16 липня 1943 року шість польських сіл, звідки були здійснені напади на українців. Ці села давали притулок радянським партизанам. У цій операції загинуло, можливо, біля десяти тисяч осіб.³²

Інша річ поважно ускладнила польсько-українські відносини і збільшила конфронтацію. Бажаючи відновити суверенітет Польської держави над Галичиною (названою “Східна Малопольська”) ще перед приходом радянських військ, керівництво АК вирішило розпочати операцію “Бужа”, яка полягала в тому, щоб встановити два коридори через українську територію, що мали з’єднати Польщу з містом Львів; ці коридори повинні були служити надійним шляхом для польських частин, спільно відправлених з Польщі, щоб заволодіти містом і встановити там польську владу. Операція розпочалася у листопаді 1943 року і продовжувалася практично до червня 1944 року.

АК сконцентрувала на захід від України великі сили для того, щоб здійснити “чистку” цих двох

коридорів на українській території від українських елементів. Однак “чистка” північного коридору від Білгорайських лісів (на півдні від Любліна) стала неможливою через прибуття в цей район частин УПА, які завдали серйозних втрат полякам.

Другий коридор повинен був проходити від перемишльського району. У цьому районі, завдяки допомозі, отриманій з допомогою парашутів від західних союзників, зокрема у квітні 1944 року. АК мала приблизно 10 тисяч добре озброєних бойовників. За українськими джерелами, у своїх наказах польський уряд у Лондоні говорив не нападати на німців, а лише проводити “чистку” коридору. Від березня до червня 1944 року двадцять українських сіл зазнало погромів. Загинули тисячі українців.

На початку травня 1944 року були створені на місяць загони УПА. У серпні 1944 року Вище командування УПА відправило у цей район дві з половиною тисячі воїнів для захисту українського населення. Бо 1944 року конфлікти у районах на захід від лінії Керзона почастишали. Лише між 10 березня та 5 квітня 1944 року поляки спалили 36 українських сіл і вбили 875 осіб.³³ У відповідь декілька разів було здійснено репресії проти польських сіл, які брали участь у погромах українських сіл.

На початку 1944 року українська позиція була викладена в журналі “Ідея і чин”. Цей текст отримали поляки. Автор статті пише про

наступні елементи, глибоко вкорінні "у психології польського суспільства та його керівних сфер":

1. Постійне заперечення права українського народу мати свою власну державу.

2. Настійлива думка про те, що український народ неспроможний жити як незалежна політична спільнота, а, отже, Польщі належить завоювати його або ж його звільнити.

3. Переконання, що українські землі - це землі для польської територіальної і політичної експансії.

4. Упевненість у тому, що українське питання на цих територіях є внутрішньою польською справою.³⁴

Мабуть з цієї причини контакти між українськими і польськими представниками не могли дати позитивних результатів. Одне польське звітлення до Лондону з 23 березня 1944 р. говорить, що розмови з ОУН у Львові безрезультатні, бо українці вимагають "рівної суверенності обох сторін і рівного розподілу в опануванні терену", тобто Західної України.³⁵

Однак ми не знайшли жодного українського документу, який потверджував би, що коротко перед приходом радянської армії на територію Західної України ОУН пропонувала полякам поділити з ними суверенітет і опанування терену. Залишається нев'язаним питання, з котрою з двох ОУН велися переговори у Львові?

Винищення польського населення на Волині змусило десятки тисяч поляків втікати на захід, у Польщу. Польська підпільна влада намагалася стримати цю

втечу з допомогою листівок (літучок), стверджуючи, що "польська Волинь не буде польською без присутності польського населення".³⁶ Одна польська листівка, випущена з нагоди першої річниці початку вбивств поляків на Волині, писала: "За кільканадцять днів минає рік від кровавої неділі 11 липня 1943 р., коли розгнудані українські банди поповнили озвірілі масові вбивства поляків на Волині... Українське населення, п'яне від крові, далі вбиває польське населення для самої розкоші мордувати... Якийсь страшний потворний шал охотив це звиродніле українське суспільство, яке свою історію пише кров'ю і пожарами, якої єдина амбіція є прославитися як суспільство катів і злочинців."

"Ми, польський нарід, єдиний пан і господар цієї землі, мусимо витягнути з цих фактів усі консеквенції. Українське населення відповідно до його вчинків треба визнати як суспільство катів і злочинців і як таких найстрогіше покарати. Того вимагає справедливість. Це наші обов'язок. Злочинне українське суспільство, як переконаного ворога польського народу і Польської держави, мусимо позбавити всіх політичних прав".³⁷

Ми бачимо велику різницю між становцем ОУН-Бандери у ставленні до поляків на українській території - у випадку домовленості про перебування поляків в Україні, - та становцем поляків на цій же території по відношенню до українців. Ми не хочемо сказати, що всі польські політичні

середовища так думали, але висловлена в листівці думка таки перемагала серед поляків.

Радикалізація позиції двох сторін продовжувалася 1944 року, але після окупації радянською армією української території, взаємне поборювання перенеслося на територію за Сяном і Бугом. Вже раніше (23 березня 1944 р.) в одному донесенні до Лондону АК повідомляла, що більшовики "заповідають Україну по Буг, а далі буде прорадянська Польща".³⁸ Так воно і сталося. Впродовж періоду від 1944 до 1947 року жертвами польсько-українського протистояння стали зокрема українці.

На Закерзонні братовбивча боротьба, винищення українських сіл практично продовжувалися аж до початку 1947 року. Лише в районі, розташованому на другому боці ріки Сян (на південь від Перемишля), кількість жертв за 1945-1947 роки, за польськими джерелами, вражаючи: згинувло 7 000 українців, 1 700 польських вояків, поліцаїв та службовців і 600 польських цивільних.³⁹

Різноманітні польські автори перебільшують цифри польських жертв на Волині і в Галичині, говорячи про сотні тисяч жертв. У дійсності польські жертви не сягають за цифру 30-35 тисяч.⁴⁰ Численні українські автори вважають, що кількість українських жертв є приблизно такою самою.

Після війни колишні східні території Польщі, а, значить, також українські території, за винятком Закерзоння, були визнані такими, що входять

у склад України. Польський уряд у Лондоні та АК програли битву за збереження польського суверенітету на цих українських землях. Під цим кутом зору людські жертви, які спричинили описана у цій статті боротьба, нині видаються марними, зайвими.*

¹ Див. В. Кубійович. "Західні українські землі в межах Польщі 1920-1939", УПНІ, Чикаго, 1963, с. 27.

² Cf. Iaroslav Isaievych, *Ukrainians and Poles: Recent Developments in Politics and National Historiographies*, in "Journal of Ukrainian Studies", vol. 21, № 1-2, Toronto, Canada, 1996, p. 71.

³ Велика Історія України, вид. І. Тиктор, Вінніпер, 1948, с. 853-854.

⁴ Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945, tom II, 1941-1943, Londyn, 1973, s. 8.

⁵ Див. донесення, надіслані до Ukrainischer Hauptauschuss, Krakau, Aktenvermerk, 3.1.43, с. 3-4. (архів автора, також архів НТШ, Сарсель, Франція).

⁶ Armia Krajowa w dokumentach..., op.cit., s. 394. У цій шифрованій телеграмі керівництво цивільного опору писало: "Алярмуйте світ, грозить відпланним бомбардуванням безборонних німецьких міст".

⁷ Про ситуацію у цьому регіоні див. Zygmunt Mankowski, *Miedzy Wisla a Bugiem 1939-1944*, Lublin, 1982.

⁸ Mikołaj Siwicki, *Dzieje konfliktow polsko-ukrainskich, tom tzeci*, Warszawa, 1994, dokumenty 12 i 15, s. 49, 126.

⁹ Польські архіви, СА RC PZPR, zesp. 2400/5, sign. 203/XV-27, s. 53-54. Див. Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, op.cit., tom

други. Warszawa, 1994, s. 229-230.

* Ріка Сян була кордоном між СРСР і територією, зайнятою німцями від 1939 до 1941р.

¹⁰ SA KC PZPR, zesp. 2400/5, sign. 203/XV-27, s. 53-54. Див. Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, op.cit., том drugi, Warszawa, 1994, s. 229-230.

¹¹ Там же.

¹² Archiwum Państwowy, Lublin, UPA-Zachod, VI Okręg Wojskowy, kryptonim "San", teczka nr 69, karta 9-11. Див. Mikołaj Siwicki, том Iczeci, Warszawa, 1994, s. 159, 160.

¹³ Cf. International Military Tribunal (IMT), vol. 39, donc. № 014-USSR (n° 7), p. 269-270.

¹⁴ *Armia Krajowa w dokumentach...*, op.cit., s.329.

¹⁵ Там же, 1976, том 3, с. 4-5

¹⁶ Див. Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, том 2, с. 112-114.

¹⁷ Там же, том 3, с. 18.

¹⁸ Там же, том 3, с. 18.

¹⁹ Там же, с. 34. Цікаво відмітити, що мова про коротку депешу Стафана Корбонського до Лондону, яку редакція збірника документів у Лондоні "Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945, Tom III, kwiecień 1943-lipiec 1944" назвала так: "№ 456 - Stefan Korbonski do Centrali: Mordowanie Polakow na Wolyniu przez UPA..." А сама депеша С. Корбонського взагалі не згадує про УПА!

* Наступник ген. Стефана Ровецького, який був заарештований гестапо 30 червня 1943 р.

²⁰ Armia Krajowa w dokumentach 1939-1945, Tom III, kwiecień 1943-lipiec 1944", с. 59.

²¹ Там же, с. 59.

²² Там же, с. 60.

²³ Там же, с. 63.

²⁴ *Наше Слово*, Вашава. № 37-38, вересень 1993; цитовано за Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, том 3, с.

²⁵ SA KC PZPR, zesp. 2400/8 sygn.. 203/XV-42 s. 39-40;

Див. Mikołaj Siwicki, цит. праця, т. 2, с. 168-169.

²⁶ Див. Текст у Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, op.cit., том 2, s. 108-109.

²⁷ Там же, с. 169-173.

²⁸ Там же, Załącznik 8, Rozmowy z przedstawicielami OUN, с. 105-106.

* За деякими інформаціями розмови між поляками й українцями, в тому представником ОУН, відбулися в жовтні 1943 р. У збірнику "Armia Krajowa w dokumentach" про це нема згадки.

²⁹ Літопис УПА, том 2, Волинь і Полісся, Торонто, 1977, с. 204.

³⁰ ЦДАГОУ, Київ, ф. 62, оп. 1, спр. 254, арк. 36.

³¹ Там же, ф. 1, оп. 22, спр. 75, арк. 109.

³² Там же, ф. 3833, оп. 1, спр. 191, арк. 5.

³³ В. Косиш. Нариси історії України та українців, Івано-Франківськ, 2002, с. 102.

³⁴ SA KC PZPR, zesp. 2225/10 sygn. 202/II-53; cf. Mikołaj Siwicki, op.cit., t.2, s.161.

³⁵ Armia Krajowa w dokumentach..., op.cit., том 3, s. 383.

³⁶ SA KC PZPR, zesp. 2266/2 sygn. 202/II-3 s.11; cf. Mikołaj Siwicki, op.cit., t.2, s.173-174.

³⁷ Повний текст документу див. Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, op.cit. том 3, s. 83.

³⁸ Armia Krajowa w dokumentach..., op.cit., том 3, s. 383.

³⁹ Stanisław Krycinski, Podbuze Przemuskie. Słownik krajoznawczo-historyczny, Warszawa, 1992, s. 29-31.

⁴⁰ У справі цифр жертв, див. Mikołaj Siwicki, *Dzieje...*, op.cit., том 2, с. 20-29.

* Не можна оминути також того факту, що боротьбу між українцями і поляками на Закарзонні польська комуністична влада використовувала впродовж довгих років для гострої і несправедливої пропаганди проти

українців взагалі. Статті і книжки на цю тему публікувало Міністерство оборони у Варшаві, представляючи воїнів УПА як збиранину фашистів, злочинців, есесівців, перекручуючи сенс і мету їхньої боротьби, висміюючи українські аспірації до волі й незалежності, дискредитуючи українську національно-визвольну боротьбу. Між спеціалістами цієї антиукраїнської акції був польський офіцер безпеки Ян Гергард, єврей, народжений у Львові, який був активним учасником боротьби проти українців. Він автор вкрай антиукраїнського твору про цю боротьбу п.з. "Luny w Bieszczadach". Польське Міністерство оборони перевидавало цей твір щороку для молоді. У 1973 році вийшло у Люблині дев'яте видання тиражем 90 000 примірників, яке було рекомендоване для польських шкіл Міністерством освіти. На основі того й інших писань польська комуністична влада випускала кінофільми про "українських бандитів"; один з них п.з "Смерть есесам" показували теж у французькій мові у кінотеатрах Франції. Тому не дивно, що про українців у світі не завжди мають добру думку.

СЛОВНИК НАРОДОВБИВСТВ

У 1998 р. в Німеччині у видавництві Rowohlt Taschenbuch з'явився "Словник народоббивств" - "Lexikon der Voelkermorde".¹ Автор словника Gunnar Heinsohn.

Гуннар Гайнзон, як нас поінформували, є професором у Бремені, де існує Центр дослідів народоббивства та окремий Східноєвропейський відділ. Книжку не вдалося купити - вичерпана. Все ж таки ми могли познайомитися з нею в Баварській державній бібліотеці у Мюнхені в лютому 2004 року.

Книжка видана, як зазначено у вступнім слові, з нагоди 50-ліття конвенції Об'єднаних Націй (ООН) про народоббивство з 9 грудня 1948 р. і п'ятої річниці створення Міжнародного суду ООН для справ народоббивства. У виготовленні "Словника народоббивства" авторіві в якійсь мірі допомагали Аріяна Роуф (Бремен), Кляус фон Мюнхгаузен (Бремен), Марія фон Борріс (Бремен), Ульф Гайнзон (Берлін), Бенні Прейзер (Ліверпуль), Йоганна-Марія Сідорчак (Гданськ) і Льовіс Вамбах (Бремен).

Тема і мотивації автора Словника зовсім зрозумілі. В ньому йде мова про знищення людей у 20-му столітті в різних країнах світу. На 56 сторінці подається таблиця головних **відповідальних за масові вбивства** та цифри їх жертв (Ausgewahlte

Demozid-Hauptverantwortliche), а саме: **Сталін - 42 672 000 жертв**, **Мао Цзунг - 37 828 000 жертв**, **Гітлер - 20 946 000 жертв**, **Ленін - 4 017 000 жертв** і т.д. (підкреслення наші - В.К.), а майже під кінець таблиці подається: **Симон Петлюра (Україна) - 150 000 жертв**.

На 58-ій сторінці у **Таблиці про окремі геноциди і демоциди у світі** уточнюється: **Євреї в Україні (1917-1921) втратили 150 000 осіб**. Інформація про Петлюру і число єврейських жертв Петлюри в Україні насторожує, бо коли мова про Петлюру, вона просто несерйозна.

Словник подає на 57-59 сторінках багато цікавих цифр про втрати народів у різних країнах світу, в тому, наприклад, **українці в ССРСР (1932-1933) - 7 000 000 жертв; євреї в Європі (1939-1945) - 5 300 000 жертв**;² **радянські військовополонені (1941-1945) - 3,3 мільйони жертв; німецькі військовополонені в Советській Росії (1941-1955) - 1 100 000 жертв; вірмени в турецькій імперії і на Кавказі (1915-1923) - 1 000 000 жертв** і т.д.

Порівняння жертв різних народів дуже корисне, потрібне і дуже промовисте. Воно, наприклад, говорить, що **українські жертви перевищують єврейські жертви**.

Під буквою Г (G) знаходимо інформацію про **“Великий терор” (Grosse Saeuberungen in Russland, marxistisch-leninistischem/Sovietunion 1934-1938 (Great Terror)**. Мова про жертви колективізації (11,5 мільйона жертв!) і чисток 1934-

1938 років. Під час чисток арештовано приблизно 8 мільйонів осіб, з яких мабуть **один мільйон** убито пострілом у потилицю (треба додати, що якесь число з тих, хто вбивав пострілом у потилицю, ще донедавна жили (а дехто, може, ще і досі живий) і отримували добру українську державну пенсію - В.К.). Сотні тисяч в'язнів після звільнення померли внаслідок виснаження. Разом усіх жертв було дуже багато. Від початку січня 1935 р. до 22 червня 1941 р. арештовано 19 840 000 “ворогів народу”, з яких мабуть сім мільйонів знищено в тюрмах (сторінки 154-155).

Текст до слова **ГУЛАГ (GULAG ARCHIPEL)** (сторінка 156) говорить, що вже **Л. Троцький влаштував у 1918 р. концтабір для знищення людей працею**. Це цікаве, на нашу думку, питання досі не досліджено. Лексикон далі каже, що у 1922 р. існувало 23 табори, в яких убито 2-3 мільйони людей (Панін, 1976). Важко перевірити цю цифру жертв, яку подано за Паніним, і нам вона виглядає перебільшена. Пізніше, згідно зі “Словником”, лагерна система включала 8 000 таборів. Щодо кількості в'язнів у концтаборах між роками 1936 і 1956 оцінки різні, вони коливаються від 1,5 мільйона до 20 мільйонів.

Щодо загальної цифри загинулих у концтаборах оцінки також різні: 32 мільйони від 1927 до 1958 р. (Косик, 1962) або 57 до 69,5 мільйонів від 1917 до 1953 р. (Панін, 1976), або ж 40 мільйонів між 1918 і 1956 р. (за Солженіциним). Згодом ці цифри

зменшено і виглядає, що за весь марксистсько-ленінський період від 1918 до 1971 р. жертви концтаборів становили приблизно біля 39 мільйонів (сторінка 157).

Перегортаючи далі сторінки лексикону, під словом **ГОЛОДОМОР (HUNGERSNOT, KUENSTLICH ERZEUGTE (MANMADE FAMINE))**, доволі точно представлено штучно створений голод в Україні в роках 1932-1933 (включаючи людоїдство), унаслідок якого згинуло за поміркованими оцінками 6-7 мільйонів осіб, за іншими - від 5 до 10 мільйонів. Між джерелами подано: Гришко, Підгайний 1955; Долот 1986; Конквест 1986; Мейс 1983; 1984; 1986; 1988; 1992 (сторінки 176-178). На сторінці 200 під словом **ЄВРЕЇ/УКРАЇНА 1648 (JUDEN/UKRAINE 1648)** подається:

“Під час повстання Дніпровських козаків Богдана Хмельницького, підтриманого кримськими татарами, проти польського феодалізму в 300 селах і містах від Кисва до Поділля знищено євреїв, як частину польської цивілізації. Раніші оцінки від 100 000 до 500 000 жертв тепер вважаються зависокими. Правдоподібною вважається цифра від 34 000 до 42 500 з усіх тодішніх жертв, які становили 170 000”. Джерела: Еттінгер 1971; Вайнриб 1973; Пеленський 1977; Потічний/Астер 1988.

І далі:

ЄВРЕЇ/ЗНИЩЕННЯ В УМАНІ 1768 р.: “У місті Умані українські та одночасно греко-

православні повстанні проти польської корони знищили за один день вогнем у костелах чи синагогах 20 000 поляків і євреїв... Разом упродовж трьох тижнів знищено 200 000 поляків і євреїв... при чому єврейська група жертв була меншою...”

Цифри жертв євреїв не зовсім potwierdжені дослідницькими працями. При тому звертає на себе увагу влучне окреслення причини єврейських жертв: **євреї були “частиною польської цивілізації”**. З цього природно випливає висновок, що під час повстання і війни проти поляків українські повстанці не робили різниці між поляками і євреями, бо одних і других уважали ворогами їхньої свободи, їхніх вольностей і їхніх прав, тобто “частиною польської цивілізації”, частиною окупаційної влади, яка руйнувала українську самобутність і ідентичність. Тут не можна шукати якогось специфічного антиєврейства. Євреї служили польській владі, то ж під час повстання проти поляків і боротьби за усунення польської влади на території України євреї потерпіли, так як поляки, і між ними часто українці-католики чи греко-католики.

Коли Франція програла війну проти альжирських повстанців, напередодні проголошення незалежності Альжирії, всі колаборанти французької колоніальної влади (французи, євреї й нечисленні українці, яких французи завербували в таборах переміщених осіб у Німеччині) мушили втекти до Франції, щоб їх не знищили альжирці.

На сторінці 202 читаємо:

“ЄВРЕЇ/УКРАЇНА 1917-1921. В часі російської громадянської війни між прихильниками марксистів Леніна (“червоні”) і прихильниками упавшого легального режиму (“білі”) з одного боку, а також між українськими націоналістами і росіянами - з другого боку, під час понад 2000 протисврейських погромів в Україні і польській Україні (?-В. К.) убито 30000 євреїв і сотні тисяч поранено, з яких 120000 пізніше померло. Український прем'єр-міністр Симон Петлюра - під прикриттям протибільшовицької боротьби польських військ - став найстрашнішим різником євреїв (zum furchtbarsten Judenschlachter). Також у Польщі прийшло до погромів (Хазановіч, 1919). 1926 року Петлюру убив у Парижі шістьма кулями Сімон Шварцбард (Simon Schwarzbard), родину якого він довів до знищення, через що атентатчик був звільнений Паризьким трибуналом. На спомин цього атентату (замаху) українці провели у Львові від 25 до 27 червня 1941 року погром під назвою “День Петлюри” (“Petljura-Tag”) і знищили 2000 євреїв”.

Як джерело цих інформацій автор подає: Comite des delegations Juives, 1927; Kahane, 1990; Messmer, 1997. Подані інформації не вказують, що джерела об'єктивні і не ворожі до українського народу з політичних причин. Очевидно, автор словника не обов'язково мусив це знати.

Ці обвинувачення віддалені від дійсності. Про погроми в Україні в роках 1917-1921 писав 10 березня 1927 р. офіціоз російсько-советського уряду “Ізвєстія”, інформуючи про появу книжки “Протисврейські погроми в роках 1918-1921”. Там сказано, що в Україні було в цьому періоді 1 520 погромів (у 911 місцевостях), а в Білорусії - 225 погромів. В Україні із 1 520 погромів 816 були виконані “неокресленими бандами”, 226 - солдатами Денікіна, 206 - військами Петлюри, 47 - польськими військами Пілсудського.

Тобто у відсотковому відношенні погромницькі вчинки приписуються: 53,68% - нерегулярним бандам, 14,86% - військам Денікіна, 13,5% - солдатам Петлюри і близько 3,09% - військам Пілсудського (див. Andriy Zuk, Qui organisait les pogromes de Juifs en Ukraine? is “*En notre ame et conscience. La verite sur Simon Petlura*”, Paris, 1958, p. 70).

Про погроми, котрі були спричинені солдатами Червоної армії не говориться нічого. А вони були. Єврейський автор М.Черіковер, який досліджував погроми в Україні, підтверджує антиєврейські погроми більшовиків і додає, що “*антиємітизм був дуже сильний у більшовицькій армії*” (див. Alain Desroches, *Le probleme ukrainien et Simon Petlura*, Nouvelles Editions Latines, Paris, 1962, p. 84).

Постає питання: чому за ВСІ погроми в Україні в роках 1917-1921 обвинувачують тільки С. Петлюру? Чому, наприклад, ніхто не турбував Денікіна, який

спокійно жив у Парижі до 1946 р., звідки виїхав до США, де рік пізніше помер?

А про процес убивці Петлюри, Шварцбарда, існує об'єктивна праця у французькій мові *Le probleme ukrainien et Simon Petliura*, яку ми назвали вгорі. Її автором є Алєн Дєрош (правдиве прізвище А. Розенберг), француз єврейського походження, який народився і жив в Україні до 1921 р. і добре знав ситуацію у цій країні.

Убивця Шварцбард народився в єврейській родині в Смоленську (Білорусія). Яким чином Петлюра міг знищити цю родину, за що Шварцбард, мовляв, рішив помститися, тоді як Петлюра не діяв у Білорусії? До речі, ім'я Шварцбарда - Самуель, а не Сімон.

До Франції він приїхав у 1910 р., а в 1917 р. повернувся до Росії, там жив біля трьох років і, мабуть, жив коротко в Одесі чи на Одещині. На процесі він заявив: *"У 1917 р. Росія, Батьківщина Революції, стала моєю Батьківщиною. Я не хотів боронити царизму, я поїхав туди, щоб боронити Російську Революцію"* (Alain Desroches, op.cit., p.163). Дивна лівацька логіка Шварцбарда, який поїхав підтримувати "російську революцію", - цю саму революцію, яка знищувала мільйони людей в ім'я соціалізму і комунізму та перетворилася у війну Росії за збереження Російської імперії. На процесі не було передбачено говорити про те, яке лихо і які жертви спричинила російська революція. Головним завданням єврейських кіл у Парижі було

скинути всю вину за погроми на Симона Петлюру, колишнього керівника незалежної Української Народної Республіки. Паризький суд присяжних мабуть був не в стані зрозуміти, що обвинувачення було звернене одночасно проти НЕЗАЛЕЖНОСТІ українського народу, яку завзято поборювали Росія, російські більшовики і їх єврейські спільники.

Адвокат Шварцбарда заявив на процесі, що підсудний, убиваючи Петлюру, виконав "акт правосуддя" з метою помстити "братів по расі" (це чітке визначення дуже промовисте - В.К.), тобто євреїв України, які були страшно переслідувані і винищувані петлюрівськими військами, і з чим ніби був згідний головний отаман (Alain Desroches, op.cit. p. 170).

Проте на процесі вбивці Шварцбарда в Парижі перед судом не виступив ні один свідок погромів в Україні. На ділі, єврейські явні та секретні кола використали процес з метою алярмувати світову опінію про погроми євреїв взагалі і перестерегти, щоб вони ніде не повторилися. Для цього треба було знайти якусь жертву, скинути вину за погроми на якусь політичну постать, яку треба було представити як головного винуватця. У тодішній міжнародній ситуації найлегше було скинути вину на голову раніше незалежної Української Народної Республіки, яка цю незалежність втратила, і проти якої - тобто проти держави і її незалежності - роками боролися численні ліві і праві політичні кола на Заході, в тому прихильники Росії (царської і

советської), прихильники соціалізму і комунізму, як також деякі західні прокомуністичні та проросійські єврейські кола.

Останній виступ головного єврейського адвоката Анрі Торреса, оборонця Шварцбарда, Ален Дерош описав так: *“В його оборонній промові не знайдете найменшого елементу доказу. Подібно як Шварцбард і свідки проти Петлюри, так і адвокат Торрес у своїй патетичній промові не зумів доказово і безспірно виявити легітимність злочинного акту його клієнта і подібно як інші особи, адвокат оборони (Шварцбарда) не зумів доказати, що нещасна жертва взяла з собою у гріб хоча б частину навіть непрямої відповідальності за жахіття, які йому притисують”*.

Під тиском спритних адвокатів і специфічної мобілізації певних прихованих кіл, суд присяжних, відповідаючи негативно на поставлені йому запитання, звільнив Шварцбарда від покарання, признавши для вдови убитого символічний франк відшкодування.

Ось так був зломаний, на думку єврея А. Дероша, основний принцип демократичного правосуддя, який говорить, що *“кожна людина вважається невинною так довго, як не доказано його вини”*. А Петлюрі, проти якого ужито мистецько-театральну звинувачувальну риторику, не доказано жодної вини. Таку оцінку процесу вбивці Петлюри дав єврей А. Розенберг-Ален Дерош.

Можна додати opinieю В. Винниченка, колишнього

голови уряду Української Народної Республіки, який був завзятим противником (якщо не завзятим ворогом) Симона Петлюри. Дехто твердив, що він виступав на процесі Шварцбарда, щоб підтримати обвинувачення проти С. Петлюри. У документі з 1948 р. В. Винниченко категорично заперечив будь-яку участь у процесі. Він признався, що до нього звертались адвокати Шварцбарда з пропозицією виступити в суді проти Петлюри. Він їм відповів, що виступить у суді, але на захист українського народу, тобто проти Шварцбарда. А далі: *“Я мав сказати, що Петлюра ніколи не був ідейним чи якимсь іншим антисемітом, що він ставився негативно і з огидою до погромів, але через свою слабохарактерність не міг жити радикальних заходів проти справжніх погромщиків*.

А Шварцбарта я вважав за простого убійника-злочинця, а не терориста і местника за свою расу, як його виставляли адвокати. Вважав і вважаю й тепер за такого, бо він не мав ніяких підстав так судити Петлюру, він не мав права брати на себе суд і кару над ним, це було просте убийство. Давши таку мою відповідь, вони своє запрошення взяли назад”³.

Ті, що кидують обвинувачення проти Петлюри, називають також рік 1921-й. Тоді в Україні під російсько-советською окупацією діяли загони українських повстанців і також короткий час колишні вояки української армії під командуванням Ю. Тютюнника (зимою 1921 р.). Приблизно від

половини 1920 р. Петлюра вже був на еміграції. Про 1921 рік в Україні він писав: *"Наші кати, більшовики, повсюдно розповсюджують звістки про те, що повстанці знищують жидівське населення... Я не вірю у це, бо знаю, що український народ, пригнічений завойовниками, не може пригнічувати інший народ, який також страждає від совєтської влади..."*

У своїй боротьбі з нашим народом більшовики використовують брехню і підкуп. Завдяки нагробованому золоту, вони зуміли відправити своїх представників в усі країни і заснувати газети усіма мовами, в яких дискредитують нашу святу справу і визвольний рух нашого народу, подаючи його, як рух, що породжує бандитизм і погроми. На кожній сторінці вони говорять про жидівські погроми, виконавцями яких немов би є українські повстанці..."

Як головний отаман війська українського наказую вам безжально карати усіх більшовиків, комуністів та інших бандитів, які здійснюють погроми і знищують населення, брати під захист виснажене населення і негайно карати бандитів, передаючи їх військовим трибуналам..." (див. В. Косик, Симон Петлюра, Львів, 2000, стор. 61).

Довголітня пропаганда ворогів і противників Петлюри зробила своє. Коли у 1992 р. на Заході стало відомо, що одна з вулиць у Львові отримала назву "вулиця Петлюри", Симон Візенталь, відомий єврейський "шукач нацистів", гостро запротестував

у листі до президента України Л. Кравчука, пишучи, що Петлюра був на чолі солдатів, які убили близько 60 000 євреїв у Києві та в 87 інших містах України в 1918 і 1919 роках (Nouvel Observateur, Paris, n° 1441, 18-24 juin 1992).

Цікаво, що думає С. Візенталь сьогодні (в травні 2004 р.), коли Україна відзначила офіційно і на урядовому рівні річницю смерті Симона Петлюри, видрукуювши також на його честь поштову марку. Історія йде своїм шляхом, який не завжди є шляхом людоненависництва і неоправданої пімсти.

Німецький автор "Словника народобивств", перш ніж писати неточності, які спотворюють історію українського народу та ображають його почуття, повинен був дослідити існуючі джерела про період 1917-1921 рр. в Україні. Вони існують також у чужих, йому доступних мовах, як ось наприклад: *Documents sur les pogromes en Ukraine et l'assassinat de Simon Petlura a Paris (1917-1921-1926)*, Librairie du Trident, Paris, 1927; *Material Concerning Ukrainian-Jewish Relations during the Years of Revolution (1917-1921)*, The Ukrainian Information Bureau, Munich, 1956; *En notre ame et conscience. La verite sur Simon Petlura*, Paris, 1958; Solomon I. Goldelman, *Jewish National Autonomy in Ukraine, 1917-1920*, Ukrainian Research and Information Institut, Chicago, 1968; Borys Martchenko (W. Kosyk), *Simon Petlura*, Paris, 1976; Taras Hunczak, *Symon Petlura et les Juifs*, Paris, 1987.

Попри ці публікації, міт про "антисеміта Петлюру" живе і поширюється, перетворюється.

У вересні 2004 р. появилася у Парижі свого роду “довідник” про всякі події на вулицях міста. Симон Петлюра був убитий на одній із вулиць Парижа - вулиці Расіна. У згаданій книжці про кримінальні події на вулицях міста написано ось що:

“Відкладена пімста. 25 травня 1926 р. один француз українського походження Шальом* Шварц-Бард убив пострілами з револьвера у білий день якогось російського емігранта Петлюру, який виявився колишнім гетьманом козаків, кривавим білим росіянином, автором численних погромів в Україні. Він командував військом, яке знищило батьків Шальома. Ставши сиротою, він утік до Франції. Вступив до французької армії в 1914 р., повернувся з фронту ранений, з медалею. Випадково вийшов на Петлюру⁴. Після голосного процесу, публіка вітала звільнення Шальома.” (Serge Garde Remi Gardebled et Valerie Mauro, “Guide de Paris des faits divers”, Editions du Cherche midi, Paris, 2002).

Як бачимо, спритне міфотворення змінило характеристику осіб. Убивцю, єврея з Білорусі, перетворено в українця, а українця Симона Петлюра, голову Директорії і головнокомандуючого військами незалежної держави - Української Народної Республіки, перетворено у російського білогвардійського “гетьмана козаків”, великого злочинця-погромника.

Далі Гуннар Гайнзон пише в своєму Словнику про погром у Львові в 1941 р. під назвою “День

Петлюри”. Цей “День Петлюри” - це просто злочинна вигадка. Не знаги точно, хто пустив цю вигадку в “історичний обіг”. Дехто здогадується, що це робота українофоба С. Візенталя, який до приходу німців у 1941 р. жив у Львові і, здається, не позбувся ненависті до українців, хоч українець врятував йому життя.

Однак треба зазначити, що правдоподібно перш ніж С. Візенталь почав висловлюватися у ненависницькій формі проти українців, у Києві появилася у 1978 р. книжка В. Чередниченка, в якій читаємо, що *“перші ж дні фашистської окупації західних областей України ознаменувалися кривавим розгулом антисемітських акцій українських буржуазних націоналістів під кодовою назвою “Операція “Петлюра”. Проводилася вона за вказівками нацистів як відповідь на вбивство Петлюри в 1926 році в Парижі євреєм Шварцбартом. Метою операції було поголове знищення єврейського населення”* (В. Чередниченко, *Анатомія зради. Український буржуазний націоналізм - знаряддя антирадянської політики імперіалізму. В-во політичної літератури. Київ, 1978, стор. 302*).

На нашу думку, ця інформація про вигаданий “День Петлюри у Львові” сфабрикована російсько-радянською “наукою” і спецслужбами з можливою участю євреїв, що були членами цих же спецслужб. Москва її поширювала всюди, де їй було потрібно, щоб знеславити український націоналізм, який

вона уважала (і сьогодні вважає!) небезпечним для російського панування в Україні. В такому випадку знеславлювання перед світовою громадкістю українських націоналістів як антисемітів і погромників завжди вигідне для російських імперіялістичних кіл і їх спільників.

Але може бути і те, що Москва майстерно скористалася з суб'єктивних і несерйозних писань євреїв на Заході. Наприклад, Ш. Еттінгер, визначний єврейський історик, який народився в родині рабина в Києві у 1919 р., коли виїхав до Палестини в 1936 р., ставши там комуністом, боровся за єврейську державу. Десять років пізніше, відвідавши Східну Європу, він перестав бути комуністом, але не позбувся антиукраїнської настанови. Докторат здобув у Єрусалимському Університеті з історії єврейства в Україні. У спільній праці "Історія єврейського народу", за редакцією Г.Г. Бен Сассона, яка з'явилася у видавництві Гарвардського університету в 1976 р., Ш. Еттінгер написав, що після того, як німці зайняли Львів 30 червня 1941 р., "була сформована українська міліція, яка почала масакру євреїв 2 і 3 липня, відомою під назвою *Petlura action*, "акція Петлюри" (відплата за вбивство відомого антисемітського націоналістичного лідера в Парижі 1926 р.) і яких сім тисяч євреїв утратили своє життя". Він каже, що ця різанина була припинена "за наказом німців" (History of the Jewish People. Edited by H.H.Ben-Sasson, Cambridge, Mass. Harvard Univ. Press. English edition 1960

by Weidenfeld and Nicolson, London). Ось бачите, парадокс - українці безжально вбивають євреїв, а охороняють їх німці!

Але ж відомо, і всі процеси проти нацистських злочинців у тій справі виявили, що ці убивства виконували німецькі айнзацкоманди СД (4а, 4б, 5 і 6), які входили до Айнзацгрупи "Ц", а не українці.

Суперечність у цих російсько-советсько-єврейських пропагандивних інформаціях, які, може, задовольняють С. Візенталя і йому подібних, зовсім очевидна та безспірна.

Гуннар Гайнзон пише: "На спамин цього атентату (замаху проти С. Петлюри - В.К.) українці провели у Львові від 25 до 27 червня 1941 року погром під назвою "День Петлюри" ("Petljura-Tag") і знищили 2000 євреїв". А катєбівський автор Чередниченко твердить, як цитовано вгорі: "...перші ж дні фашистської окупації західних областей України ознаменувалися кривавим розгулом антисемітських акцій українських буржуазних націоналістів під кодовою назвою "Операція "Петлюра".

Тут потрібно уточнити, що німці зайняли Львів 30 червня 1941 р. вранці. Німецьке повідомлення 11-ої армії говорить: "Без бою увійшли до центру Львова о год. 4,20" (нім архів, Bundesarchiv, Koblenz, RH 20-11/45).

Від 25 до 27 червня 1941 р. у Львові була ще російсько-советська влада і советська армія! Відомо, що тоді не було жодних антєврейських погромів. Зате тоді були сутички між українськими

націоналістами і відступаючою Червоною армією, чи точніше - відступаючими підрозділами НКВД-істів, які, унаслідок обстрілу українцями, повернулись на короткий час до Львова, щоб "покарати" непокірних мешканців. Про події цих кількох днів мало пишеться в українській історіографії.

Німецьке звітлення поліції безпеки і служби безпеки № 10 з 2 липня 1941 р. інформувало ось що: *"Начальник айнзацкоманди Б сповіщає, що 25.06.41р. у Львові було криваво подавлено повстання українців НКВД-істами. Близько 3000 осіб розстріляно НКВД. В'язниці горять. У місті залишилося менше як 20% української інтелігенції."* (BA R 58/217 Ereignismeldung UdSSR № 19, f.53; див. В. Косик, "Україна в Другій світовій війні в документах" том 1, Львів, 1997, стор. 92).

Отже, постає питання: чи у Львові в часі від 25 до 27 червня 1941 р. українці вчинили "погром" і знищили 2000 євреїв, чи в цей же час НКВД-істи (серед яких було багато євреїв) знищили біля 3000 українців?

Крім цього, чому для одних єврейських авторів "акція Петлюри" у Львові відбулася від 25 до 27 червня 1941 р., а для інших - 2 і 3 липня 1941 р. А крім цього, що думати про те, що стаття Ш.Еттінгера появилася 1976 р., а замовлена КІБ книжка В.Чердніченка у 1978 р.? Хто кого інспірував: спецслужби Москви Еттінгера чи писання Еттінгера спецслужби Москви?

Німецькі окупаційні власті, як це доказують німецькі архівні документи, не були прихильні до українського націоналізму. Вони його не підтримували. Якоїсь антисемейської акції у Львові з допомогою націоналістів вони аж ніяк не передбачали. У німецьких документах, які після війни служили доказовими матеріалами під час Нюрнберзького процесу, немає навіть найменшого натяку на якийсь погромницький "день Петлюри" у Львові.

А про загальні настрої українського населення супроти євреїв один документ німецьких органів поліції безпеки і служби безпеки, до яких ці питання належали, між іншим, стверджує: *"Для пропагандивної акції на широкі маси на українській території слід брати до уваги, що єврейське питання з вдячністю підхоплює населення. (Але) до активних кроків проти євреїв населення практично ніде не вдалося спонукати"* (BA R 58/217 Ereignismeldung UdSSR n° 81, 12 September 1941, f.46). Слово "спонукати" має тут незвичайне значення, бо свідчить, що протиеврейські настрої заохочували німці.

Повторюємо, спецслужби німецької окупаційної влади нотували точно всі події, настрої населення, політичні рухи, розстріли людей, в тому числі євреїв на українській території і в цих звідомленнях, які служили доказовим матеріалом на процесі у Нюрнберзі проти німецьких воєнних злочинців, немає жодної згадки про якийсь погромницький

“день Петлюри” у Львові. Про нього немає нічого і в українських джерелах.

Інформуючи про долю європейських євреїв в роках 1939-1945, німецький “Словник народобивств” (сторінка 208) подає, що після нападу Німеччини на СРСР 22 червня 1941 р. під німецьке панування попало 2,8 мільйонів євреїв; з них від 1,4 до 2,5 мільйонів було знищено. Це було виконано дуже легко тому, що в советських паспортах “примусово подавалося єврейське походження”.

Тут знову гра словами. У Російській імперії євреї боролися, щоб була визнана єврейська національність. Вона була визнана російсько-советською владою, і тому ця національність подавалося в документах. Ця влада твердила про СРСР - це “перша в світі соціалістична держава”, і вона уважала себе “найбільш справедливою” владою в національному питанні; тому подавала в документах єврейську, як і іншу національність.

Ця ситуація, очевидно, змінилася унаслідок Другої світової війни та єврейської катастрофи. Словник далі інформує, що советська влада, хоча знала про знищення євреїв німцями, не прийняла заходів для їх охорони. Декотрих із євреїв (після повернення советської армії - В.К.) підозрювали у колаборантстві. Словник каже: “У вересні 1945 р. під час погрому в українській столиці Києві убито п’ять євреїв і багатьох поранено”. Про цю подію ми теж нічого не знаходимо в українській історіографії.

Під словами “Євреї в 20 столітті під Совстомарксизмом” (сторінка 211) німецький Лексикон подає: “Ще до початку тридцятих років серед секретних служб ГПУ, наприклад, в Україні, майже 50% службовців були навернені до марксизму євреї. Наприкінці 30-их років їх кількість впала до 5%, так що великі знищення (Megatoetungen) - Велика Чистка 1934-1938 років мала виразно протисврейські компоненти (згідно з словами Арсенія Рогінського під час дискусії на конференції “Сталінізм, масові репресії, Гулаг” в Інституті соціальних досліджень у Гамбурзі 21 лютого 1998 р.)”. Далі подаються інші факти сталінського антисемітизму.

Отже, Гуннар Гайнзон стверджує, що до початку 30-их років майже 50% службовців російсько-советських репресивних служб в Україні були євреями. Важко сказати, чи під кінець 30-их років їх кількість дійсно впала до 5%. Відомо, що вони були в тих службах перед війною, під час і після війни.

На стор. 273 Словника народобивств написано: “ПЕТЛЮРА, СИМОН, див. Євреї, Євреї/Україна 1917-1921.

Провідник українських націоналістів і відповідальний за вбивство приблизно 150 тис. євреїв між 1917 і 1921 р.” (джерело не подається) Потрібно підкреслити, що автор називає націоналістами членів уряду УНР, хоч вони у більшості були соціалістами, соціал-

демократами. Це нормально. Окупант називає націоналістом кожну особу, яка бореться за незалежність окупованого ним народу, незважаючи на те, чи ця особа є лівих, чи правих переконань. Це тим більше стосується до некомуністичної і комуністичної Росії. Але так думають також т.зв. космополітичні кола, які борються проти існування чисто національних держав; тим самим вони теж борються проти всіх націоналістів - правих і лівих. При тому вони ототожнюють визвольний чи патріотичний націоналізм з гітлеризмом, тобто з націонал-соціалізмом, який вони спритно чомусь називають фашизмом.

Потім у Словнику читаємо (стор. 283): **“ПОЛЬЩА/ВОЛИНЬ 1944.** Після німецької окупації України (від червня 1941 р.) була створена підпільна Українська Повстанська Армія (УПА), яка боролася за майбутню незалежність країни як від Росії, так і від Німеччини. Вона боролася проти українських просовєтських партизанів, підрозділів німецького вермахту і в загальному за “вільну від чужинців” батьківщину. Від 1943 р. знищено в Карпатах євреїв. Від березня 1944 р. почалося винищення поляків у польському воєводстві Волині. Пізніше винищення відбулося теж у Східній Галичині. Під час цього геноциду знищено від 50000 до 100000 поляків” (джерела: Косик, 1986; Поліщук, 1997).

Тому, що Гуннар Гайнзон, подаючи джерело,

покликається на автора цих рядків, то доцільно уточнити, що у 1986 р. появилася в Парижі в журналі “Revue d’Histoire de la Deuxieme guerre mondiale” (том 36, № 141, с. 59-75) стаття **“Український національний рух опору, 1941-1944”**, в якій нема нічого про “винищення” українцями євреїв і не говориться про українсько-польські конфлікти. Але там говориться про німецьку окупацію, про Українську Повстанську Армію, боротьбу українців проти німців. Цього ж року появилася монографія у французькій мові **“Націонал-соціалістична Німеччина і Україна”** (W. Kosyk, L’Allemagne national-socialiste et l’Ukraine, Publications de l’Est Europeen, Paris, 1986). В ній також говориться про німецьку окупацію, про ОУН та УПА, національний рух опору німцям, і немає там нічого про знищення в Карпатах євреїв!

Про це пише хіба Поліщук, але його ненависницька пропаганда проти українського визвольного націоналізму належить до пропаганди, а не до науки.

У “Словнику народобивств” під словом **“УКРАЇНА”** доволі об’єктивно написано (стор. 335): **“Трактовані чужими потугами - німцями, комуністами, поляками і росіянами - з допомогою культурициду, політоциду і геноциду, українці як народ втратили між 1919 і 1950 роками понад 11 мільйонів. Тим вони знаходяться попереду у траурному реєстрі жертв 20 століття”** (джерела: Chamberlin 1944; Reshetar 1952; Manning 1953; Hry-

shko/Pavlovyeh/Pidhainy 1955; Krawchenko 1986; Mace 1983; 1984; 1986; 1988; 1992; Conquest 1986; Commission on the Ukraine Famine 1988).

Потім іде розділ: **“УКРАЇНА 1929-31 ПІД ЛЕНІНСЬКО-МАРКСИСТСЬКОЮ РОСІЄЮ, СОВЕТСЬКИМ СОЮЗОМ.** Щоб зламати духовний хребет українцям, які змагалися за незалежність, починаючи від липня 1929 р. заарештовано інтелектуальну еліту нації - біля 5000 осіб. Починаючи від 1931 р. почалося полювання навіть на повернутих на марксизм українських інтелектуалів як контрреволюціонерів. Тоді заарештовано понад 40000 осіб. Чистку проведено шляхом показових процесів. У 1934 р. знищено письменників і мистців. Разом десятки тисяч знищено або заслано у безвістя до Гулагу. Наприкінці 1930-их років знищено 80% українців з високою освітою. Українська інтелігенція могла пережити тому, що Західна Україна була польською і щойно у 1939 р. була прилучена до Совєтської імперії” (Мейс, 1982).

Про голод: **“УКРАЇНА 1932-1933 ПІД МАРКСИСТСЬКО-ЛЕНІНСЬКОЮ РОСІЄЮ/ СОВЕТСЬКИМ СОЮЗОМ ...**Коли восени 1932 р. в Україні виникли погані жива, комуністична партія, яка від 1929 р. проводила, без великого успіху, колективізацію, рішила посилити реквізиції харчових продуктів, які традиційно йшли на експорт, та заборонити доставку харчів

голодуючій Україні і виїзд українців. Цей захід з метою остаточно зламати незалежницький рух скоро переріс у загальне масове знищення в 20-му столітті, а то й в історії людства, котре було спрямоване проти одної етнічної групи. Унаслідок цієї комбінації політоциду і геноциду 6-7 мільйонів українців втратили життя. Мінімальні оцінки подають 5 мільйонів, максимальні - 10 мільйонів. Вони вмирають в ізоляції, бо здебільшого лівим західним журналістам у ССРСР вдається приховати ці страхоття перед масмедіями їх країн, при тому, зокрема, в “Нью-Йорк Таймс”, або ж зводити наклепи на нечисленні правдиві звідомлення, мовляв, вони - злосливі антикомуністичні інформації. Винятки становлять “Чикаго Америкен” і “Манчестер Гвардіян” (Мейс, 1958; 1992) (джерела: Hryshko/Pavlovyeh/Pidhainy 1955; Dolot 1986; Conquest 1986; Mace 1983; 1984; 1986; 1988; 1992).

Про Україну під час німецької окупації в “Словнику народовбивств” написано на сторінці 336:

“УКРАЇНА В 2-Й СВІТОВІЙ ВІЙНІ ПІД НІМЕЧЧИНОЮ. Напад гітлерівської Німеччини на Совєтський Союз був сприйнятий багатьма українцями як новий шанс визволитися від комунізму і Росії. Без німецького унапрявлення вже в літі 1941 р. у 58 містах і численних селах вбито 24 000 євреїв. Це сталося не лише через традиційну антисемітську ненависть (tradition-

ell antisemitischer Hass), але з помсти за вчинки комуністів між 1930 і 1933 рр., між якими були активісти, котрі перейшли з євреїства (Judentum) до марксизму.

Коли ж війна Гітлера за життєвий простір не передбачувала жодного місця для незалежної України, дуже скоро постало протистояння між німцями і слов'янами, яких проголосили недолюдками. Через пряме знищення, через заморення голодом українських військовополонених Червоної армії (близько 1 мільйон) і через знищення працею в Україні і в Райху згинуло 3,5 мільйонів українців” (джерела: Витвицький, 1980; Гунчак, 1990; Вайс, 1990; Вітвіцькі (?), 1990).

Для дослідників історії німецької окупації в Україні ці твердження просто незрозумілі. Люди, які в Україні пережили окупацію, не зрозуміють вигаданих і далеких від реальності інформацій.

Правда, українці дійсно сподівалися визволення від комунізму і Росії, але вони не думали приймати ідеологію гітлеризму, якої народ не знав і від якої опісля терпів. Що ж до українського націоналізму, він боровся за визволення народу (нації), а не за введення німецьких порядків. Проголошенням відновлення незалежності України 30 червня 1941 р. у Львові націоналісти-бандерівці пішли не шляхом колаборантства, а шляхом боротьби за національну незалежність і протистояння німцям, якщо німці не будуть згодні з повною

незалежністю України. Про створену ситуацію говорять самі німецькі документи. Щодо ситуації євреїв, додатково зазначимо, що цитоване нами вгорі звітومлення німецької поліції безпеки і служби безпеки (тобто СД, куди належало гестапо) говорить, що *“якщо в перших тижнях (окупації) була ще значна кількість євреїв, то в центральній- і східноукраїнських областях можна ствердити, що в багатьох випадках 70-80% єврейського населення повтікало, деколи - усі 100%... аж за Урал”*.

Де ж тоді тих 58 міст, де українці нищили євреїв?

Незаперечним фактом є, що німці знищили в Україні багато більше євреїв, як подає німецький автор “Словника” і діяли вони без допомоги українського населення. Все це доказують німецькі звітومлення, які служили доказовим матеріалом на процесі проти німецьких націонал-соціалістичних злочинців у Нюрнберзі.

Деякі твердження німецького автора “Словника народвбивств” Гуннара Гайнзона дуже подібні до пропагандивних протиукраїнських тверджень російсько-совєтських публікацій з метою антиукраїнської дезінформації і повністю вкладаються в загальний план ширення росіянами і їхніми приятелями ненависті до українського національного визвольного-незалежницького руху і до українського народу.

Щодо питання втрат України під час 2-ої світової війни, ми можемо хіба вказати на дослідження,

яке ми провели в роках 1983-1984 і яке виявляє, що Україна мала 7 мільйонів жертв, і в тому числі 2,5 мільйони військових жертв та 4,5 мільйонів цивільних жертв.⁵

Далі в “Словнику народобивств” говориться про сумнозвісну “Акцію Вісла”:

“УКРАЇНА/АКЦІЯ ВІСЛА 1947 у Польщі. Щоб усунути можливі прагнення (Sehnsuechte) населення у польській прикордонній полосі біля України і Словаччини прилучитися до України, Польська комуністична партія депортувала у 1947 році біля 300 000 українських “лемків”. Багато з них опинилися в колишньому нацистському концтаборі Яворжно, що біля Катовіц. У більшості їх поселили на територіях, взятих у Німеччини. Під час “акції Вісла” загинули сотні людей.

Дивує пояснення, що поляки депортували українців тому, що вони могли “**прагнути**” приєднання їхньої території до советської України, тоді як дійсна причина була - **етнічна чистка території** тодішньою польською комуністичною владою, щоб тим самим знищити бази діяння і постачання Української Повстанської Армії.

І потім у “Словнику” читаємо:

УКРАЇНА. Див. також - Євреї, Євреї/Україна 1648; - Євреї/масахра в Умані 1768; - Євреї/Україна 1917-1921; - Євреї, європейська 1939-1945/Євреї Совєтського Союзу в зайнятих німцями Росії, Білорусії й України; - Петлюра

Симон; - Польща/масахра в Умані 1768; - Польща/Волинь 1944.

У 17 і 18 ст. під час геноцидних убивств (genozidalen Massakern) поляків і прибувних разом з ними на українські території євреїв закатували сотні тисяч. У 20 столітті, коли вони самі зазнали понад 10 мільйонів демоцидних (sic!) жертв, виступили з новими недвозначними геноцидними мегаубивствами (Megatötungen) (тобто надзвичайно великими убивствами - В.К.) поляків і євреїв. Притому подавали активну допомогу для діяння гітлерівської Німеччини проти євреїв і поляків. Боротьба за незалежну Україну велася однозначно фашистським звичасм (in durchaus faschistischer Manier) (тобто у фашистський спосіб - В.К.) і одночасно за народностево гомогенну Україну” (джерело: Sabrin 1991).

Поєднуючи 17-18 століття з 20-тим століттям, автор “Словника” без сумніву бачить геноцидний нахил цілого українського народу впродовж його історії. Так думають інші йому подібні автори на Заході. Наприклад, якась Вероніка Коопе писала в серйозній паризькій газеті Le Monde (додаток Radio Television) з датою 28 січня 1991 р. ось що: “*Сторінки менше славні української історії: давніші погроми і антисемітські рухи, які завжди існують*”. Ми звернулися до неї, щоб подала джерело її інформації, але не отримали жодної відповіді.

Справа в тому, що основним джерелом таких інформацій є, звичайно, Москва, але також треба брати до уваги створену під впливом Москви і російсько-єврейських кіл офіційну позицію єврейства у світі та єврейських шкіл.

Окреме світло на дві головні історичні постаті України, які боролися за звільнення України від чужих окупантів, кидає книжка єврейського автора Шолема Аша "Освячення імені" (La Sanctification du Nom, L'Age d'Homme, Coll. Domaine yiddish, Lausanne-Paris, 1985). Шолем Аш (1880-1957) писав мовою їдиш. В огляді про книжку, який поміщено у єврейському франкомовному журналі "Les Nouveaux Cahiers", що публікується в Парижі (№ 81, 1985, стор. 80), сказано таке:

"У 1920 році, після погромів в Україні, які спричинили понад 100 000 жертв, Шолем Аш, сильно зворушений жорстокостями, що їх вчинили війська Петлюри, зупинився на іншому епізоді єврейської мартирології: знищення у 1648 році (єврейських) громад в Україні козацьким керівником Богданом Хмельницьким.

Хмельницький і Петлюра були відомими погромщиками. Якщо перший, згідно з офіційною радянською гатіографією, кваліфікується як національний герой, то другий попав в історичне забуття. Два міста носять ім'я Хмельницького. Одне з них називалося Переяслав. У ньому народився Шолем Алейхем, один із трьох великих класиків літератури їдиш."*

Оглядач книжки подає, що Шолем Аш, між іншим, описав "народження і розвиток єврейської громади в Золочеві (Zlotchew), місті, котре положене на краю Польщі в українському степу" та зазначає, що він "широко взурувався на книжці Натана Гановера Yiven Metzlah, яка появилася у Венеції у 1653 році.

Що ж це за книжка, якої автором є рабин Натан Гановер? У вступному слові до українського перекладу книжки цього рабина (Віннігер, 1976) читаємо: "Хоч автор покликається на Святе Письмо та Талмуд, то це служить йому хіба до окремої інтерпретації... (Книжка) була написана прибіл. 1653 року та була спершу відома в різних відписах, рукописах, а також в усному переданні. В такому то стані, підсичувана була щораз більшою ненавистю до українців і України, - верхом чого були найжахливіші прокльони (в бік) Гетьмана Богдана Хмельницького, Кривоноса, Павлюка та всього, що є українське. У світі не було і немає більше ненавистницької літератури, від прокльонів рабина Гановера. Ця пересичена ненавистю і прокльонами писанина була кілька раз видана у формі книжки, щось уроді підручного "молитовника" для виховання жидівського покоління, яке виростало в ненависті та в бажанні помсти на всіх українцях".

Треба ствердити, що така література, очевидно, не сприяє порозумінню між народами. На ненависті і на прокльонах не можна будувати взаємопорозуміння і взаємопошану.

Характерно, що дві визначні постаті в історії України, які боролися за свободу і визволення українського народу та по суті були на чолі незалежної української держави, Богдан Хмельницький і Симон Петлюра, зараховані євреями до найбільших погромників! Додатково сьогодні дехто вже намагається зарахувати туди і Степана Бандеру* .

Один із найвидатніших лідерів сіонізму В.Жаботинський так писав про Петлюру і погроми:

“Ні Петлюра, ні Винниченко, ні інші дійсні члени українського уряду ніколи не були тими, кого називають “погромниками”. Хоча я не знав їх особисто, але дуже добре знаю цей тип українського інтелектуала-націоналіста, зараженого соціалізмом. Я виростав з ними, я вів разом з ними боротьбу проти асиміляторів - жидівських і українських. Не вдається переконати ні мене, ні інших сіоністських інтелектуалів південної Росії, що людей цього типу можна вважати антисемітами. Це важливо, бо це приводить нас до найголовнішої речі, до глибокої правди, яку забувати небезпечно; ця правда полягає в тому, що небезпека криється не в суб'єктивному антисемітизмі людей, але в “активному антисемітизмі обставин...””⁶

При тому варто згадати, що дехто з євреїв думав, що українці найбільші антисеміти у світі.

Чи таке знеславлювання українського народу справедливе? Чи вина в українсько-єврейських

непорозуміннях є тільки з боку українців? Чи євреї не можуть підтримувати український народ у його змаганні за права на вільне і незалежне життя, на пошану серед інших народів Європи?

І основне питання - чи в 21-му столітті можна так безсоромно поширювати ненависть до якогось народу, зокрема того народу, який зазнав так багато переслідувань у боротьбі за свою свободу? Лише страшний Голодомор 1932-1933 років забрав в українського народу щонайменше шість мільйонів жертв. А якщо включити інші жертви 20-го століття, то вони неймовірно високі.

Свого часу, беручи слово в дискусії на цю тему, французький автор Жак Мадоль писав, що немає упривілейованих жертв, тобто не можна одні жертви шанувати, пам'ятати про них, а інших кидати в забуття. *“Все, що нас цікавить - навіть коли ми цього не помічаємо, - це скидати вину за злочини на наших ворогів та оправдувати злочини наших приятелів... Якщо ми хочемо, щоб світ став менше нелюдям, то може треба нам самим стати більше людяними, я маю на думці - універсально людяними”*.⁷

Борис Парахонський у статті “Феномен світового єврейства” (“Політика і час”, Київ, травень 1998, с. 45) зазначає: *“...У масовій свідомості євреїв це зберігається негативний імідж українця. До певної міри це нейтралізується тим, що в Україні антисемітизм не став впливовим чинником суспільного життя. Проте остаточне подолання*

стереотипів з обох боків потребує цілеспрямованих зусиль і не є справою одного покоління". Це правда. Цього найлегше досягнути тоді, коли свереґ в державі уважають себе - у національному розумінні - членами корінної нації, подібно як це існує, наприклад, у Франції, а не окремою нацією в середині державної нації.

В існуючій державно-політичній демократичній ситуації і системі права кожного народу на існування на своїй власній землі, потрібно брати до уваги, що право жити на своїй землі - це дійсно право кожного народу, в тому також і українського.

¹ Rowohlt Taschenbuch Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg (скорочена назва видавництва і серії: Ro-Ro-Ro Aktuell).

² Деякі публікації підвищують число жертв до 6 мільйонів.

³ В. Винниченко, Заповіт борцям за визволення. Копія відпису з рукопису, сторінка 42 (архів автора).

*Впадає в очі зміна різними авторами імені Шварцбарда: Сімон, Самуель (Шмуль) і Шальом (в івриті вітання "мир з вами").

⁴ Французькі поліційні та інші документи виявляють, що вбивця належав у Парижі до комуністичної групи непевних осіб та що у вбивстві не було жодної випадковості.

⁵ В. Косик. Втрати України під час Другої світової війни: Wolodymyr Kosyk, Die Opfer der Ukraine waehrend des zweiten Weltkrieges in "Jahrbuch der Ukrainekunde 1984",

Ukrainische Freie Universitaet, Muenchen (Seiten 116-126); W. Kosyk, L'Allemagne national-socialiste et l'Ukraine, Publications de l'Est Europeen. Paris, 1986, p. 469-473. Автор уклав на основі численних джерел порівняльну таблицю жертв України і всіх несовєтських країн, які були зачеплені війною (Німеччина, Японія, Франція, Польща і т.д., разом 20 держав). Дехто приписує цю таблицю Тарасові Гунчакові, який використав її, не вказуючи доволі виразно, хто її виготовив, у своїй статті "Ukrainian Human Losses during WW II" in Case Studies: Persecution/Genocide. The Human Rights series Volume III, The University of the State of New York, Albany, NY, 1986, p. 95-96.

* Росіяни вірять, що Б. Хмельницький доконав "з'єднання" України з Росією з допомогою т.зв. "Переяславської Ради" у 1654 р., тому намагаються зробити з нього проросійського героя.

* Степан Бандера, заарештований польською поліцією в 1934 р. у справі вбивства польського міністра внутрішніх справ Б. П'єрацького, засуджений наступного року польським трибуналом на кару смерті, замінену на досмертне ув'язнення, утримувався в тюрмі в Берестю. Після бомбардувань міста і тюрми німецькими літаками 13 листопада 1939 р., він опинився на волі, дістався до зайнятого совєтською армією Львова, звідси, на домагання Крайового Проводу ОУН, нелегально перейшов до Кракова. У Кракові зайнявся справами керівництва мережі ОУН в Україні та переговорів з головою ПУН полк. А. Мельником, а потім, після невдачі переговорів, справою створення нового, революційного проводу ОУН (1940). Далше революційний Провід ОУН зайнявся приготуванням членів до можливої війни Німеччини проти СССР. Коротко після агресії Німеччини проти СССР 22 червня 1941 р., його заарештувало

гестапо 5 липня 1941 р. і депортувало до Берліна. Практичне керівництво ОУН опинилося в інших руках, тоді як Бандера був висунутий членами ОУН і народом як символ визвольної боротьби народу проти всіх окупантів України. Затриманий у Берліні під строгим поліцейським наглядом, згодом ув'язнений у Берлінській тюрмі, він був перевезений восени 1941 р. до концтабору Саксенгаузен, в якому перебував до 27 вересня 1944 р.

Один журналіст єврейського радіо в Будапешті у листопаді 2002 р. нас запевняв, що Степан Бандера був німецький колаборант і антисеміт. Коли ми звернули його увагу, що він був у німецькому концтаборі, він відповів: "Так, але перед тим..."

⁶ En notre ame et conscience. La verite sur Simon Petlura. Paris, 1958, p. 77.

⁷ Jacques Madaule, Il n'y a pas de victimes privilegiees, Le Monde, Paris. 9 avril 1969.

Професор д-р Володимир Косик народився 26 листопада 1924 р. в с.Залужани на Дрогобиччині.

Середню освіту розпочав у Дрогобичі, а закінчив після війни в Українській гімназії в Регенсбурзі, Західна Німеччина. Вищу освіту здобув в Українському Вільному Університеті в Мюнхені зі ступенем доктора історії, відтак захистив докторську дисертацію в Сорбонні (Інститут історії міжнародних відносин при Університеті Париж-1).

Від 1949 до 1970 року В.Косик працював журналістом, дописував до українських емігрантських періодичних видань, а також співпрацював із французькими журналами, зокрема з "Ревю мілітер женерал"(Загальний військовий журнал), працював редактором українських програм для Радіо Тайпей на Формозі (1956-1960).

Після завершення університету був на викладацькій роботі: читав лекції в ІНАЛКО (Національний інститут східних мов та цивілізацій) при Університеті Париж-III, професор УВУ в Мюнхені, а від 1994 р. - професор Державного Університету ім.І.Франка у Львові, член Педагогічної ради Педагогічного інституту при УВУ в Мюнхені.

В.Косик - один із співзасновників громадсько-наукового "Центру дослідження визвольного руху" у Львові і сьогодні є Почесним Головою Вченої ради ЦДВР.

Учасник численних наукових конференцій та "круглих столів" у Франції та в інших країнах. Нагороджений французьким урядом званням "Офіцер ордену мистецтв і письменства" та Президентом України орденом "За заслуги" III-го ступеня.

В.Косик - автор численних фундаментальних та документальних історичних досліджень, які з'явилися публікаціями в різних мовах:

"Концтабори в СССР", Тайпей, 1960 (видано франц., кит., англ. і японською мовами);

"Порушення прав людини в Україні і в СССР", Париж, 1969;

"Політика Франції супроти України, березень 1917-лютий 1918", Сорбонна, 1981; український переклад появився п.з. "Франція та Україна. Становлення української дипломатії", передмова А.Зленка (березень 1917-лютий 1918), Львів, 2004.

"Третій Райх й українське питання. Збірник німецьких документів" - нім. мовою, Мюнхен, 1985, англ. переклад видано в Лондоні, 1991;

"Нацистська Німеччина й Україна", франц. мовою, Париж, 1986, англ. переклад - Нью-Йорк-Берн, 1993;

"Тисячоліття християнства в Україні (988-1988) - франц., Париж, 1987, перекладено на англ., нім., та хорватську мови;

"Україна та українці" - франц., Париж, 1993, укр. варіант - Івано-Франківськ, 2002;

"Опис України Гійома Ле Вассер де Боплана. Руан 1660" - переклад на укр. мову видано у Львові, 1998;

"Україна у Другій світовій війні у документах (1941-1944)", серія у 4 томах, німецькі документи з укр. перекладами, Львів, 1997-2000.

Контакт:

"Wolodymyr Kosyk" <wk.sui.fr@gmail.com>

Володимир Косик

**ПРАВДА ІСТОРІЇ
Роки окупації України
1939-1944**

(Збірник статей)

Відповідальний за випуск: Андрій Гайдамаха
Макет та обкладинка: Василь Бойко

Українська видавнича спілка
01034, Київ, вул. Ярославів Вал, 9
+38 (044) 279-41-22

Друк офсетний
Гарнітура Times
Наклад 1000 примірників.

Замовлення №17/07-08
Віддруковано ТОВ "Ціцера",
01034, Київ, а/с 276

ISBN 978-966-410-011-0

© УВС, 2008
© В. Косик, 2008
© І. Патриляк, передмова, 2008

**СКАНУВАННЯ
ANDRIYDM**